

XXX. évfolyam, 3. szám

2023. június 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÄSIJÉ

PRIJATELSTVA

PRJATELSTVO

ДРУЖБА

PRJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

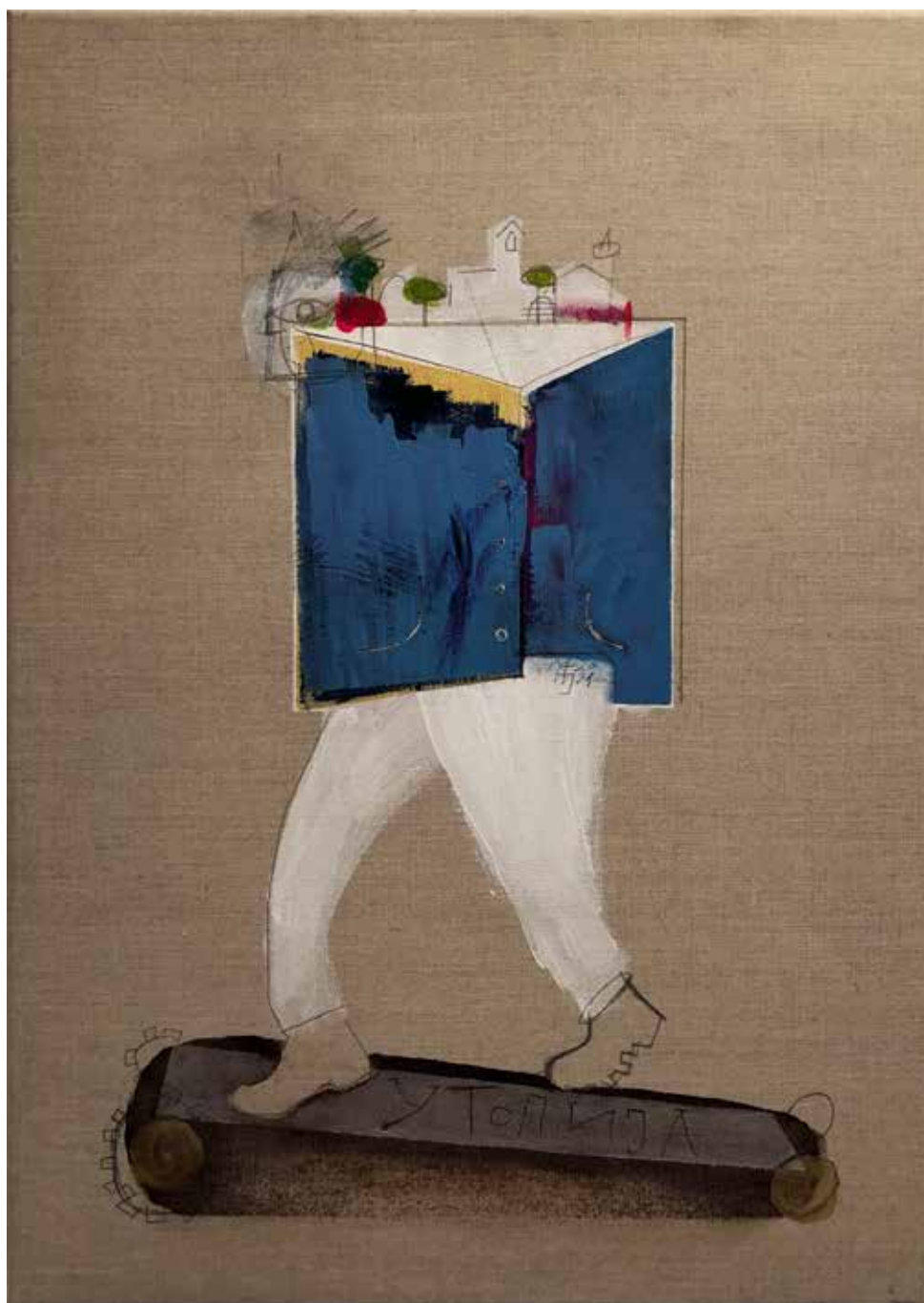
ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsönös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatia Kulturális, Információs és Kiadói
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Skrinné Sákán Tímea ügyvezető igazgató

www.croatika.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Domainsector Kft.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhatalmú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Képeslapok a fejemből

Mi ez a cirkusz (100x70 cm, akril, vászon)

Gyurity Milán az Újvidéki Művészeti Akadémián végzett, grafikus. Budapesten, a Vízivárosi Galériában (II. Kapás utca 55.) 2023. május 31-én nyílt legújabb kiállítása *Képeslapok a fejemből* címmel. Erről mondta: „Olyan vagyok, mint Te. Életem mozgás, utazás térben és időben, kifelé és befelé, földre taposott utakon és egészen mélyen, legbelül, másoknak és magunknak megfoghatatlan síkokon. Valóm és gondolatom sűrűdik és morzsolódik a sokasággal. Dobozolt emlékképek, állandóan változó, önzően szebbnek mutakozó szubjektív rétegeim mélyén keresem az élményt. Küldök magamnak néhány képeslapot fejem majdnem elfeledett suhanó tájáról és megosztom egy megfogható térben.”

Epitáfium (120x120 cm, akril, vászon)

Címlapunkon: Gyurity Milán: Utópia

50x70 cm, akril, vászon, Jaksity Iván felvételei

Népviselet Napja 2023

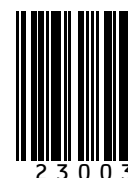
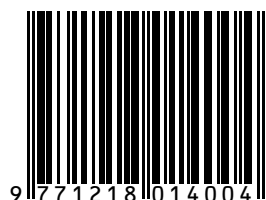

Elballagtak...

Ára: 300 Ft

Nyári versek

Balogh József: Nyár

Nyár kacsint be az ablakon
egy tikkadtságos hajnalon,
fénye a redőnyt törve át
magával füröszt hús szobát.

Paplant ébreszt és takarót,
lajháros-lusta ágylakót,
tarisznyájában új virág,
– nem kap a szirma hógutát –,

s van benne friss vakáció,
egy tópartra szánt rádió,
fecskék cikázó röpte száz,
veríték-lázás kerti ház...

A dinnye tőle cukrosul,
nevet a Nap rá huncutul,
izzad az erdő, fű, a rét,
patak párolog, és az ég
szinte önmagát fényli szét.

Vihar, ha orvul mennydörög:
kugliznak fönn az ördögök,
fürge felhő száll, dús-esős,
lenn fű között időz az őz,
hisz' messzi még az ősz, a csősz.

Weöres Sándor: Kánikula

Szikrázó az égbolt
aranyfüst a lég,
eltörpül láng-űrben a
tarka vidék.
Olvadtan a tarló
hullámszik, remeg,
hirdetes
domb fölött utaznak
izzó gyöngyszemek.
Ragyogó kékségen
sötét pihe-szál:
óriás magányban
egy pacsirta száll.

Radnóti Miklós: Julius

Düh csikarja fenn a felhőt,
fintorog.
Nedves hajjal futkároznak
meztelábas záporok.
Elfáradnak, földbe búnak,
este lett.
Tisztatestű hőség ül a
fényesarcu fák felett.

Nagy László: Balatonparton

Balatonparton a
nádi világban
megbújtam egyszer
s csuda szépet láttam
bóbitás nádon
nádi veréb fészket
sás bokor alján
kis vízicsibéket.

Vad ruca moccant
topogott a vízre
barna liléit
vízi útra vitte
senki se látta
csak magam csodáltam
ott a víz partján
még sokáig álltam.

Játszott a nádas
széllel és derűvel
s hazaindultam
nádi hegedűvel.

Zelk Zoltán: Vakáció

Hova menjünk,
milyen tájra?
Hegyre talán,
vagy pusztára?

Folyópartra,
vagy erdőre?
Faluszéli
zöld mezőre?

Lepkét fogjunk,
vagy horgásszunk?
Vagy mégiscsak
hegyet másszunk?

Akár erdő
akár folyó,
Gyönyörű a
vakáció!

Szabó Lőrinc: Nyár

Nyár. Kert. Csönd. Dél.
Ég. Föld. Fák. Szél.
Méh döng. Gyík vár.
Pók ring. Légy száll.
Jó itt. Nincs más
csak a kis ház.
Kint csönd és fény.
Bent te meg én.

BARÁTSÁG

XXX. évfolyam, 3. szám
2023. június 15.

TARTALOM

KÖZÖS EURÓPÁNK

Átadták a Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2023. évi díjait	11104
Élő hagyományok nemzedékeken át – a népviseletet a nagymama varrta. ...	11107
Tanév végi körkép az iskolákban	11110
Gratulálunk! 30 éves a budapesti horvát iskolaközpont, a HOŠIG	11115
Nemzetiségi jogvédelem válságról válságra A Nemzetiségi Biztoshelyettes 2022. évi tevékenységének szakmai áttekintése	11118
Kincsek az értéktárakból	11124
Varga Ilona: Joka XVII.	11130

ÉVFORDULÓ

Madách 200 a Lendvay utcában	11138
150 éve – Sikeres kényszerházasság Pest-Budán	11142
Choli Daróczy József költőnek szobrot állítottak Kiskőrösön	11149

KÖNYV

A vérünkben van Pehl Gabriella új könyvéből	11150
---	-------

HÁZAINK TÁJA

Könnnyű nyári receptek	11156
INHALT, CONTENTS	11158

BORÍTÓINKON:
Gyurity Milán alkotásai, valamint a Népviseletek Napjáról és a ballagásokról készült képriportunk látható.

Előfizethető az Országos Nemzetiségi
Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft
Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ
e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovakia.hu
telefon: +36 30 211 3980

A Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2023. évi díjazottjai

Dr. Semjén Zsolt, a miniszterelnök általános helyettese a kulturális sokszínűség, párbeszéd és fejlődés világnapja alkalmából, a nemzetiségi közművelődés és kultúra területén végzett kimagasló tevékenysége elismeréseként Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjat adományozott tizenhárom olyan, Magyarországon elismert nemzetiséghez tartozó személyiség, illetve szervezet számára, aki, illetve amely munkásságával hozzájárult a Kárpát-medence népeinek békés együttéléséhez. Köszöntő beszédében **Soltész Miklós**, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára elmondta, hogy a gazdasági nehézségek ellenére a kormány folytatja a nemzetiségi önkormányzatokkal és szervezetekkel tizenkét éve elkezdett munkát. Hangsúlyozta: folytatódnak a megkezdett beruházások, csaknem száz intézmény kapott segítséget, az energetikai, intézményfenntartói célokra kiírt pályázattal pedig megközelítőleg háromszáz jelentkezőt támogatnak. A kormány segíti továbbá a civil szervezetek közösségépítő munkáját, kulturális tevékenységét, anyanyelvi táboroztatását. Kiemelte, hogy nagyon fontos a fiatalok, fiatal közösségek támogatása, mert ők lesznek azok, akik a jövő kisebbségeit vezetik majd.

Az ünnepélyes díjátadóra május 19-én a budapesti Bolgár Művelődési Házban került sor. A rendezvényen részt vett Christo Polendakov bolgár nagykövet, Mladen Andrić horvát nagykövet, Ivan Todorov szerb nagykövet, Soltész Miklós államtitkár, Fürjes Zoltán egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár, Radomszki Lászlóné a Belügyminisztérium helyettes államtitkára, dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes, Ritter Imre német nemzetiségi országgyűlési képviselő, valamint az Országgyűlés nemzetiségi szószólói és az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökei. A díjátadón rövid kulturális műsort adott elő az *Anima Polonica* régi zene együttes és a *Ruszinok folklór együttes*. A díjakat Soltész Miklós és Fürjes Zoltán adta át.

Elismerésben részesültek

Kusev Nikola a magyarországi bolgár közösség érdekében végzett közel négy évtizedes tevékenységéért. A Magyarországi Bolgárok Egyesületének vezetőségi tagja, a Bolgár Országos Önkormányzat képviselője, valamint a Halásztelki Bolgár Önkormányzat alapító elnöke. Számára kiemelten fontos a bolgár identitás megélése, a bolgárkertészet és a nemzetiség hagyományainak megőrzése, a bolgár nyelv oktatásának erősítése.

Csávolyi Bunyevác Horvát Kultúrkör, amely 1952 óta a horvát zene-, néptánc- és népdalkincs töretlen megőrzője és népszerűsítője. A Kultúrkörön belül Bunyevác Klub és Táncsoport működik. 2022-ben elindult az iskolai táncsoport is, amely olyan hagyományokat dolgoz fel, mint a Bunyevác Lakodalmas, a Csávolyi Préló, illetve a Materice népszokás. A horvát hagyományok ápolása mellett, a tudományos élet aktív tagjaiként nemzetiségi konferenciák szervezésében is magas színvonalú munkát végeznek. A díjat Kissné Osztrogonácz Zita elnök vette át.

Dr. Pászt Patrícia, aki elkötelezett a lengyel-magyar kapcsolatok erősítéséért és elmélyítéséért. A Krakkói Magyar Centrum megalapítója és igazgatója. Programszervezőként dolgozott a budapesti Lengyel Intézetben, Magyarország krakkói főkonzulátusán és a Krakkó 2000 Fesztiválirodánál. Később létrehozta a Cracovia Expressz Alapítványt. Közéleti szerepvállalásként a Budapest VII. kerületi Lengyel Kisebbségi

ségi Önkormányzat elnökhelyetteseként tevékenykedett. A magyarországi lengyel nemzetiségért végzett sokrétű kulturális munkája példamutató.

Czehmann István magas szintű zenei előadói tevékenységéért. Zenei pályafutását az Edelweiss Kapelle-ben kezdte, majd megalapította a Stefans Kapelle formációt, amely együttes a Mecseknádasdi Német Nemzetiségi Táncegyüttes kísérőzenekara volt. A zenélést autodidakta módon sajátította el. Számos további zenekarban töltött be meghatározó szerepet az évtizedek során. A magyarországi német nemzetiség hagyományainak és zenei kultúrájának ápolása máig kiemelten fontos számára.

Dr. Kovács Bálint magas szintű kutatói és szerzői munkásságáért. Egyetemi docens, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Armenológiai Tanszékének alapítója és vezetője. Részt vett több nemzetközi kutatóprojektben. Az örmény katolikus egyház kulturális hagyatékának tudományos feldolgozásából önálló könyvsorozat született. Oktatott a hallei Martin Luther Egyetem Orientalisztika Intézetében. Több angol nyelvű tanulmányi ösztöndíjprogramot szervezett.

Dr. Petrusán György a román nyelv magas szintű oktatásának érdekében végzett munkájáért. Főiskolai tanár, a Szegedi Egyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Román Nyelv és Irodalom Tanszékének tanszékvezetője volt. Négy évtizedes tanári tevékenysége nagyban hozzájárult a hazai nemzetiségi román nyelv oktatásához. Több közéleti funkciót is betöltött. A Magyarországi Románok Kulturális Szövetsége, a Szegedi Román Nemzetiségi Önkormányzat, illetve a Csongrád Megyei Román Önkormányzat elnökeként tevékenykedett. Aktív résztvevője volt a Kisebbségi Kerekasztal tárgyalásoknak.

Bán Mária és Bán Anna a ruszin nemzetiségi hagyományokat bemutató előadói tevékenységükért. A testvérek kisgyermekkoruk óta lépnek fel ruszin rendezvényeken. Kiváló adottságaik és tehetségük görögkatolikus ruszin családjuk és tanáraik segítségével érvényesült. A ruszin hagyományok, nyelv és dallamok, a görögkatolikus egyházi kultúra fiatal hordozói. A Miskolc-Belvárosi Nagyboldogasszony Görögkatolikus Székesegyház közösségének aktív tagjai. Énekükkel, közösségi és családi életükkel őrzik a ruszin hagyományokat.

Osztóics Péter a szerb ortodox építészet és kultúra érdekében vállalt fáradhatatlan munkájáért. Kiemelkedő kultúraépítő tevékenysége számos szerb nemzetiségi rendezvény megvalósításában megmutatkozik. Budapesten a XIII. kerületben megszervezte a Szerb Nemzetiségi Önkormányzatot, amelynek három választási cikluson át elnöke volt. A helyi Nemzetiségi Kerekasztal elnöke és alapítója, valamint a Szerb Országos Önkormányzat tagja. Több évtizede odaadással dolgozik a magyarországi szerb nemzetiség érdekében.

Szabóné Tóth Katalin Zsuzsánna a szlovák nyelv és néptánc oktatásában, színházszervezésben vállalt szerepéért. A Pannónia Együttes Hagyományörző Csoportjának tagjaként új koreográfiákat alkotott. A Vertigo Szlovák Színháznak rendszeresen szervezett műkedvelő előadásokat. Több évtizedes közéleti szerepvállalása során a Pest Megyei Szlovák Önkormányzat kulturális bizottságának elnöke, a kistarcsai Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, az Országos Szlovák Önkormányzat Közgyűlésének tagja, valamint a Kulturális Bizottság elnöke volt. Tagja továbbá a Magyarországi Szlovákok Közalapítványának, a Magyarországi Szlovákok Regionális Egyesületének, valamint a tótkomlói Slovensky Komlós Baráti Körének.

A Magyarországi Szlovének Szövetsége Szentgotthárdi Kamarakórusa a szlovén nemzetiségi zenei kultúra népszerűsítéséért. A kamarakórus a szlovén dalkincs megőrzése és közvetítése érdekében magas színvonalú munkát végez. A kórus magját tanárok, óvónők, illetve a kulturális élet egyéb területein dolgozók alkotják, de énekelnek a kórusban fizikai dolgozók és nyugdíjasok is. Műsoruk szlovén népdalokból és szlovén szerzők műveiből áll. Minden évben részt vesznek, az Énekel a Tenger mellék/Primorska poje nagyszabású énekkari találkozón, valamint a muravidéki kórusok minősítő hangversenyén. A díjat Szukics Marianna elnök vette át.

Szofilkanics Judit ukrán nyelvtanári, tankönyvszerzői és rendezvény-szervezési munkájáért. Magyarországon elsőként kezdeményezte az ukrán nyelv, kultúra, hagyományok és történelem oktatását középiskolai szinten. Elkészítette az ukrán nyelvoktatási pedagógiai programot, valamint gimnáziumi tantervet. A Nyíregyházi Főiskolán, az Ukrán és Ruszin nyelv Tanszéken kezdte el az oktatást. A kárpátaljai magyar ajkú papnövendékek részére egyházi szakszótárat dolgozott ki. A Nyíregyházi Ukrán Önkormányzat ukrán nyelvű iskolájának alapítója. Mindezen túl évekig volt a Nyíregyházi Ukrán Önkormányzat elnöke. Számos rendezvény szervezője, az Országos Ukrán Szavalóverseny ihletője. Az Országos Ukrán Önkormányzat tagja és az Oktatási Bizottság elnöke.

Grófo-Kozák László a roma hagyományok és könnyűzene népszerűsítéséért. Zenészként nemcsak a roma közösség, hanem a többségi társadalom körében is jól ismert. Édesapja mellett 2006-ban kezdett el énekelni. Sikerét mutatja, hogy a *Nézését meg a járását* című dal tizenegy nyelven dupla platinalemezzé lett. Életútja jó példa a roma fiatalok számára, az önálló érvényesülés bemutatására. Családjával a roma hagyományoknak megfelelően éli mindennapjait.

Soósné Bada Márta a roma nemzetiséget bemutató képeivel elért sikereiért. Alkotásait először 1979-ben láthatta a nagyközönség, azóta számos egyéni kiállítása volt belföldön és külföldön egyaránt. Pályája során szoros kapcsolatot ápol más roma művészekkel. Gazdag színvilágú, impresszionista hatású képein szűkebb hazája, a gödöllői táj, az ott élő romák, és a roma mesevilág jelennek meg. Alkotásai megtalálhatóak a Magyarországi Roma Parlamentben, a gödöllői Szentháromság-templomban és a Vatikánban.

Gratulálunk a kitüntetetteknek!

Élő hagyományok nemzedékeken át

A Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjat legtöbbször több évtized munkássága után kapja meg a kitüntetett a nemzetiségéért végzett tevékenységéért elismeréseként. **Bán Mária** és **Bán Anna** tizenöt évesen állhattak a díjazottak között. A díjátadó másnapján beszélgettünk a kissé megilletődött ikrekkel és családjukkal arról az útról, ami idáig vezetett.

A ruszin népviseletbe öltözött Mária és Anna nemcsak átvették a kitüntetést, hanem egyúttal fel is léptek az ünnepség kulturális műsorában, ruszin dalokat adtak elő harmonikakísérettel. Ez mindjárt jó példa arra, hogyan fonódik egybe náluk az egyén, a család és közösség élete. A miskolci *Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium*ba járó lányok nem énekkarban, kultúrcsoportban kezdtek megismerkedni a hagyományokkal, hanem a családban, valóban kisbaba korukban. Erről az időről és saját gyermekkoráról is mesél édesanyjuk, Szónoczki Mária, aki a Miskolc Megyei Jogú Város Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata és a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Ruszin Területi Nemzetiségi Önkormányzat elnöke.

– Természetes volt, hogy saját, gyermekkorban megismert ruszin dalokat énekeltük nekik, amikor kicsik voltak, vagy ilyen CD-ket hallgattunk például egy-egy autótúrán, hogy jobban teljen az idő. Mivel sokszor hallották ezeket, lassan maguk is kezdték énekelni, a beszéd-tanulással együtt ezeket is megjegyezték hallás után, és aztán kezdték maguk is mondogatni. Gyerekkoromban apai nagyszüleimet hallottam egymás között ruszinul beszélni Múcsonyban. Ez később derült ki számomra, mert akkor azt mondták rájuk a helybeliek, hogy tótul beszélnek. Sok más hagyomány ehhez hasonlóan később tudatosult bennem, gyerekként egy papcsaládban felnőve természetes volt minden szokás. Beleszülettünk, és azok szerint élünk: pénteken nem eszünk húst, nagybőjtben és a karácsonyt megelőző búnbánati időben szerdán sem. A szigorú böjti napokon semmilyen állati eredetű ételt nem eszünk, tehát például vajás kenyér helyett olajos kenyeret fogyasztunk. Az ünnepnapokat azzal is kiemeljük a hétköznapiak közül, hogy szebb ruhában megyünk a templomba, amihez hozzátartozott a vasalt ing, nőknek kötény, férfiaknak kalap is – ezt láttuk, kaptuk gyerekként. Mai napig megdobogtatja a szívemet, ha látok egy bőszenyás, fejkendősnénit. Édesapánktól szájhagyomány útján megtanultuk a karácsonyi és húsvéti ünnepkörhöz tartozó énekeket, a kántálást. Az is hagyomány, hogy a húsvéti szentelt kosárba a nagyszülőktől örökölt recept alapján készítjük a pászkát, töltött húst, sárga túrót, és ezeket a megszentelt ételeket fogyasztjuk, amíg el nem fogynak. Fiatalként Hajdúböszörménybe jártam az anyai nagymamámhoz, hogy a pászkát úgy tudjam elkészíteni, ahogyan ő. Az év más időszakában is sok ünnepünk van, amihez kapcsolódik a búza-, gyümölcs-, víz-, ház- és gyertyaszenteles. Felnőttként is megélem ezeket a hagyományokat, szokásokat, és a lányok ugyanúgy belenőttek mindebbe, ahogyan gyerekként én is. Most már ők is tevékenyen és tudatosan kapcsolódnak az előkészületekbe, a böjti napok megtartásába, segédkeznek az ételek elkészítésében.

Szónoczki Mária 2014 óta tölt be tisztséget a ruszin önkormányzatban. Ebbe a munkába ugyanolyan természetességgel kapcsolódott be már 2010-től, ahogyan átvette a megélt hagyományokat, hiszen szülei a közösség, és amint lehetőség adódott rá, az önkormányzat szervezői voltak. Szónoczki János Mihály, Mária és Anna nagyapja, a Miskolci Egyházmegye nyugalmazott görögkatolikus papja, a Magyarországi Ruszinok/Rutének Országos Szövetségének elnökhelyettese maga is sokat tett közösségéért. 2021-ben a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata kitüntetést kapta a Magyarországon élő ruszin közösség

összefogásában, illetve képviselőjében vállalt szerepe, valamint kultúrájának ápolását és széles körű népszerűsítését szolgáló tevékenysége elismeréseként. A beszélgetésbe bekapcsolódva a ruszin nyelv és nemzetiség hovatartozásáról, XX. század eleji megítéléséről is szól:

– Minden szláv nyelvűt egy kalap alá vonva tótnak nevezték. Ez alapján tótok voltak a szlovákok és a ruszinok is. Az első világháborút követően nem pontosan különböztették meg az egyes nemzetiségeket. Apai nagyanyám személyigazolványában például az állt, vallása görögkatolikus, nemzetisége magyar, anyanyelve tót. Politikai oka is volt a ruszinokat övező bizonytalanságnak, hallgatásnak, a hovatartozás eltérő megítélésének. Bennem sem fogalmazódott meg gyerekkoromban, hogy ruszin vagyok, azt tudtam, hogy apám, anyám egymás között, nagyszüleim pedig kizárólag tótul beszéltek. Aztán a nyelvészek ismerték fel, hogy ez nem egy tót nyelv, hanem ruszin, egy gyönyörű szép, mondhatni irodalmi nyelv. Ezáltal tudatosodott – ami megvolt ugyan a régiekben – a ruszin nyelv és népcsoport önállósága, ám az elmagyarosodási folyamat is igen erős volt. Szüleim egymással és szüleikkel ruszinul (tótul) beszéltek, de hozzánk gyerekekhez mindig magyarul. Így értek ruszinul, de nem használom aktívan. A görögkatolikus vallás és ruszin identitás összetartozó fogalmak. Nálunk nem létezik az egyik a másik nélkül. Felekezeti nyelvnek vagy nemzetvallásnak lehet mondani. Politikai kényszerűség következtében kezdték a liturgiát magyarul mondani, amikor a görögkatolikus falvakban, Múcsony mellett a környező zsáktelepüléseken, megszüntették a cirill betűs, ruszin nyelvű oktatást. Ezzel szemben friss esemény, hogy három éve lefordították és megjelent ruszin nyelven a négy evangélium. Szlovákiában adták ki.

A Miskolci Egyházmegye képviselőjében Szónoczki János Mihály papként, családjá pedig a ruszin nemzetiséget képviselve vett részt április 30-án a pápai szentmisén. A Kossuth térre a család a nagymama varrta-hímezte ruszin motívumokkal díszített ünnepi öltözkében érkezett. *Szónoczki János Mihályné Mária* eredeti végzettsége férfiszabó, már sokgyermekes édesanyaként kezdett papi ruhát varrni. Hajdúböszörményi születésűként ő is ruszin felmenőkre tekint vissza, férje mellett pedig még inkább folyamatos napi gyakorlattá vált a ruszin hagyomány, és vele, a családdal együtt kapcsolódott be a ruszin önkormányzati munkába. A pápai szentmisére készült öt teljes viselet az egyik legfrissebb és legkedvesebb alkotása:

– Már negyvenöt éve varrok papi ruhákat, külföldre is sokat készítettem, és sok helyre eljutottak a papi ruháim, például *Ferenc pápa a budapesti látogatása során a Rózsák terén, a görögkatolikus templomban az általam készített görögkatolikus papi/püspöki ruházatot, az epitrachéliót viselte*. A gépi hímzés egyre modernebb technikáját kezdetben nehezen sajátítottam el, de aztán kénytelen voltam, és most már a kárpátaljai keresztiszemes, félkeresztiszemes hímzés is nagyon szépen készül géppel, amit legkisebb, *Cirill* fiam készít. Mindig is ki akartam próbálni a ruszinhímzést géppel, amit Kárpátalján mindig kézzel készítettek a sok munka mellett. Én is sokat hímeztem így. Nagy munka volt a motívumok gépi programjának elkészítése. A motívumok felkutatását viszont megkönnyítette az internet. Sok kísérletezés után végül sikerült jól elkészíteni egy énekkar ruszin motívumokkal díszített fellépőruháit. Ezután a hiteles népi motívumok „modernizálására” törekedtem, hogy a fiatalok mai öltözkén is megjelenhessenek ezek, ne csak a viseleten, fellépőruhákon. A pápai misére új, eredeti ruszin motívumokkal díszített ruhákat terveztünk, varrtunk és hímeztünk több családtag részvételével. A lányom párja, *Duliskovich Viktor* segített a minták felkutatásában. Láttuk, hogy a kisfiúk és kislányok öltözké olyan volt, mint a felnőtteké, ugyanolyan hordtak, mint a férfiak és az asszonyok. A tervezés és kivitelezés során napról napra, lépésről lépésre jött egy-egy újabb ötlet, hová kerüljön még rátét, hímzés. Nagyon gyorsan kellett

mindezt elkészítenünk. Azután, hogy megtudtuk, mehetünk a pápai misére, alig néhány hetünk maradt. Nagy igyekezettel és sietve sikerült megvarrni a lányoknak, s a hároméves unokámnak, *Jakabnak*, a szülőknek a mellényeket, szoknyákat. Különböző, de jellegében egyöntetű ruszin ünnepi öltözetet viseltünk, hogy a pápai misén is láttassuk a jelenlétünket.

Mária és Anna szinte észrevétlenül belenőttek a közösségbe. Kezdetben a családtagok vitték magukkal őket egy-egy kirándulásra, kulturális rendezvényre, három-négyéves koruktól pedig már felleptek a hallás után megjegyzett dalokkal, versekkel. Az esetleg félrehallott szöveg pontatlanságait folyamatosan javígtatták, csiszolgatták. Később a hanganyag alapján tanult szöveget fonetikusán leírták, lefordították, így vált egyre tudatosabbá a tanulás. A hagyomány és a görögkatolikus szokások gyakorlása mellett a ruszin nyelv tanulása és a szövegek pontos őrzése is fontos. Szónocski Mária párja, Duliskovich Viktor a kilencvenes évek végén érkezett *Munkácsról*, az ELTE orosz szakán végzett, de szakdolgozatát ruszin témában írta. Nyelvtanfolyamot szervez Miskolcon a ruszin nyelv fennmaradásaért, így mindig szakavatottan tud segíteni a lányoknak a ruszin szövegek megértésében és elsajátításában. A zenetanulás terén is hasonló a fejlődés: kezdetben furulyázni tanultak, az évek során aztán népi furulyára váltottak, és a zenei képzésbe épült szolfézsstanulás, zeneelmélet révén csiszolódott tovább a tudásuk, előadásmódjuk.

– Mindig valami új dolgot tanulunk – mondja Mária –, most éppen azt gyakoroljuk, hogy harmonika kísérettel adjuk elő az énekeket, ez emeli az előadás hangulatát, jobban megéri a közönséget. A Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjátadón léptünk fel először élő zenei kísérettel nagyobb hallgatóság előtt ezzel az előadással. Nagyon izgultunk, és sokat próbáltunk előtte, de jól sikerült. Szerencsére a színpadon már felszabadultan, szinte hibátlanul tudtuk előadni a dalokat, magunk is élveztük. Örömforrás ez számunkra elsősorban. Nem feladatként jelenik meg az iskolai tanulás mellett az éneklés, néptánc, akkor sem, ha ilyenkor későn érünk haza. Ha lesznek gyerekeink, biztosan nekik is továbbadjuk, amit megtanultunk. Már nem lehet elfelejteni.

– Óriási meglepetés volt számunkra, hogy minket jelöltek a díjra – folytatja Anna –, nem is értettük először, hogy miről is van szó. Aztán amikor kiderült, hogy ez országos elismerés, kik szokták megkapni, nagyon megilletődtünk. Azután már felgyorsultak az események, készültünk az előadásra. A díjátadó előtt nagyon izgatottak voltunk, aznap persze nem mentünk iskolába, de amikor felleptünk a színpadra, öröm és büszkeség járt át. A hazaúton átbeszéltük az egész napot, kiraktuk az elismerést a vitrinbe. Aznap este éppen volt néptánc, vittük megmutatni a tanárunknak, aztán az osztályfőnökünknek és az iskolaigazgatónak, furulyatanárnőnek. Ők is gratuláltak nekünk, mi pedig hálásak vagyunk a támogató környezetnek. Barátaink is mind nagyon büszkék ránk. A *Búzatéri Székesegyház* tisztelendő atyja, *Mihály atya* is személyesen gratulált a kitüntetéshez. A közösségi médiában megszámlálhatatlan üzenetet kaptunk, barátainktól, ismerőseinktől, a közösségünk tagjaitól. Ezúttal is köszönjük mindenkinek az elismerő szavakat. És folytatjuk, amit eddig is csináltunk. Ez egy mérföldkő, megerősítés, hogy jó, amit eddig tettünk.

A BARÁTSÁG folyóirat szerkesztősége nevében is gratulálunk, és további sok sikert kívánunk!

Tanévvégi körkép az iskolákból

Két rendhagyó, online és jelenléti oktatással váltott tanév után a 2022/23-as tanév ismét a megszokott mederben folyt, a kihívást most a megnövekedett energiaköltségek jelentették. Az évvégő, a ballagás és érettségi kapcsán készült – a tanév eseményeire, eredményeire visszatekintő – körképünk intézményfenntartó önkormányzatok elnökeivel, iskolaigazgatókkal és diákokkal készült.

Nézsai Mikszáth Kálmán Szlovák Nemzetiségi Általános Iskola

A 2022/23-as tanév elején Nézsán, a Mikszáth Kálmán Szlovák Nemzetiségi Általános Iskolában tartották a szlovák nemzetiségi iskolák közös évnyitójukat. Az iskola az 1740-ben épült és az idén felújított *Reviczky-kastélyban* működik immár hatvan éve, és azóta folyik benne szlovák nemzetiségi oktatás, 2016 óta fenntartója a helyi szlovák nemzetiségi önkormányzat.

Kucséra Andrásné, a Nézsai Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat elnöke több mint ötven éve dolgozik az iskolában tanárként, majd igazgatóként, és nyugdíjazása után is visszatért nemzetiségi nyelvet tanítani.

– A fenntartóváltás óta önkormányzati forrásból, pályázatokból folyamatosan haladtak a belső felújítási munkák, megtörtént a belső festés, a padok cseréje, tűz- és érintésvédelem, új táblákkal és bemutatóeszközökkel szereltük fel a tantermeket. Az épület külső felújítása (víztelenítés, kémények, erkélyek helyreállítása, homlokzati rekonstrukció) két ütemben zajlott hatvan- és nyolcvanmillió forintos állami támogatással a műemlékvédelmi előírásoknak megfelelően. A nézsai lett így az egyik legszebb magyarországi szlovák nemzetiségi iskola. Nem állunk meg. Energetikai pályázaton harminchét millió forintot nyertünk újabb beruházásra. Sok viszontagságon esett át az intézmény, de az itt oktatók és nevelők folyamatosan biztosították a munka magas színvonalát. A létszámbővülés is mutatja iskolánk kedveltségét, az egy évtizeddel ezelőtti, száz körüli diáklétszám mára száznyolcvan fölé emelkedett.

Sztankóné Steflík Éva, az iskola igazgatója elmondta, két évente kérnek létszámbővítésre engedélyt a kormányhivataltól, idén áprilisban kétszáz főre kapták meg a működési engedélyt.

– Most huszonhárom nyolcadikosunk búcsúzik, és ugyanennyi első kezdi majd szeptemberben az első osztályt. A létszám azonban nő, mert a csővári négyosztályos iskolából is többen jönnek ötödik osztályba, valamint a beiskolázási körzetből szintén más évfolyamokba. Mindenki tanul szlovák nyelvet, és hatodik évfolyamig órarendbe épített néptáncoktatáson vesz részt *Haraszi József* vezetésével. Szüreti felvonuláson, a nemzetiségi önkormányzat rendezvényein lépnek fel a gyerekek, szívesen veszik fel ilyenkor a viseletet, lelkesen vettek részt a Népviselet napja programon, majálison és a március 15-i témanapon, az iskolaépület mintegy történelmi díszletként inspirálta őket. Amióta a nemzetiségi önkormányzat fenntartásában működik az iskola, két diák tanult tovább a budapesti szlovák gimnáziumban. Általában nem szívesen mennek kollégiumba a gyerekek, és a mindennapos Budapestre utazást hosszúnak tartják, ezért inkább váci középiskolákban folytatják a tanulást.

Sikeresen pályáztunk két innovációval, és a következő tanévet már az *Oktatási Hivatal Bázisintézményeként* kezdehetjük. Alsó tagozatban 2020-ban elkezdtek a robotikát, felső tagozatban is magas szinten és lelkesen foglalkoznak tanáraink és diákjaink az informatikával. Ez az egyik specializáciánk. Másik jó gyakorlatunk az *Iskola éjszakája program*, amit 2017 óta szervezünk a gyerekek nagy örömeire. Szintén sike-

res pályázatnak köszönhetően pedagógusainknak Erasmus+ program keretében külföldi tanfolyamokra, módszertani továbbképzésre lesz lehetőségük.

Német Nemzetiségi Gimnázium és Kollégium, Budapest

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata 2015 óta fenntartója az intézménynek. Ez a német nemzetiségi kéttanítási nyelvű gimnázium jelenleg Budapest egyetlen, teljes mértékben német nemzetiségi profilú közép fokú oktatási intézménye, az országos német nemzetiségi képzés és a német nemzetiségi élet fontos bázisa.

Az iskolaépület több mint harminc éve ad otthont a gimnáziumnak, ám számos épületgépészeti eleme az 1950-es évek állapotát tükrözte, a felújítás halaszthatatlanná vált. A MNOÖ 2021-ben nyújtott be támogatási kérelmet a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságához, mely kedvező elbírálásban részesült. A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. által kiállított támogatói okirat alapján az elnyert támogatási összeg bruttó kétszázmillió forint volt.

Schubert Olívia, az MNOÖ alelnöke és a projekt koordinátora elmondta, az elnyert pénzügyi források alapján 2022-ben megkezdődhetett a kiviteli munkák tervezetése és a kivitelezői közbeszerzés. A pandémia és az építőiparban tapasztalható nehézségek miatt a beruházás megvalósítása azonban a tervezettnél később, 2023 januárjában indulhatott csak el. Tápai Ildikó, a gimnázium igazgatója arról tájékoztatót, hogy a felújítási munkák jó ütemben haladnak, és bár a vállalkozói szerződés értelmében a kivitelezés teljeskörű befejezésének határideje tizenkét hónap, a munka nagy része már elkészült.

– A volt gondnoki lakást táncteremmé alakítottuk, így a diákok néptáncórája már nem a tornateremben, hanem külön, önálló táncteremben folyik. A vizesblokkok korszerűsítése folyamatban, a földszinti mosdók elkészültek, most az első emeleti mosdók készülnek, a világítás és elektromos szerelvények cseréje néhány teremben már megtörtént, de zömében és a tornateremben nyáron zajlik majd, hogy ne zavarja a tanítást. Emellett kiépül egy klímarendszer is. Várhatóan a nyár végére befejeződnek a munkálatok, az új tanévet már a felújított épületben kezdhethetjük.

Az igazgatónő szerint tanárok, diákok egyaránt élvezték a tanévet, eredményesen tanultak, emellett örültek, hogy meg tudták rendezni a tervezett programokat.

– Hosszú évek óta ez volt a legnyugodtabb tanévünk, diákjaink is örültek, hogy meg tudtuk tartani valamennyi hagyományos programunkat, karácsony előtt a Christkindlspielt, aztán a szalagavatót, új, nagyobb helyszínen rendeztük meg a svábbált, és a ballagás ismét nagyon szép, sok vendéget vonzó rendezvény volt. Iskolánkban minden osztály egyben tánccsoport is, rendszeresen fellépnek a környékbeli nemzetiségi önkormányzatok rendezvényein. Idén is folytatódott az együttműködés, szinte az összes környékbeli, csepeli, pesterzsébeti, dunaharaszti, soroksári nemzetiségi önkormányzatnál jártak.

A programok között szerepelt a pandémia sújtotta tanévekben elmaradt események pótlása is, így került sor például decemberben a DNG 30 – 1990-2020 – Jubileumi évkönyv bemutató ünnepségére. A Német Nemzetiségi Gimnázium és Kollégium 2020-ban ünnepelte 30. születésnapját. Az évforduló kapcsán az iskola alapításának körülményeit, korai történetét és a három évtized legemlékezetesebb eseményeit megörökítő jubileumi évkönyv készült. A járványügyi helyzet, a szükséges anyagi források előteremtése és a feladat komplexitása miatt az évkönyv 2022 őszére állt össze, és került bemutatásra az országos, fővárosi és kerületi német nemzetiségi önkormányzatok elnökei, képviselői, az iskola alapító tagjai, mostani és korábbi diákjai, tanárai körében tartott bensőséges hangulatú, vetélkedővel egybekötött rendezvényen.

Az iskola hivatalos védelmezője a bernáthegyi

Díjazottak:

Aurel Ardelean-díj (Az aradi „Vasile Goldiş” Nyugati Egyetem díja – idén adták át legelőször): *Bondár Balázs és Dózsa Alina.*

Bălcescu Plakett (A gimnázium legrangosabb és legrégebbi díja, melyet Borza Lucia [1928-2016], a gyulai Román Gimnázium első hazai román nemzetiségű tanára alapított): *Réthelyi Eszter*

Fundația „Stângerea de Măini” – „Generációk kézfogása” Alapítványi díj: *Dézsi Joel, Fekete Sándor Simon, Gyűjtő Naomi*

Krizsán Anna-díj (A legjobb matematikus): *Dézsi József*

Rádné Zsuró Julianna-díj: *Patkás Alíz, Dávid Sára Kata*

Ruzsa János „Mitica” Emlékdíj: *Fekete Sándor Simon*

Magyarországi Románok Országos Önkormányzata díja: *Fekete Sára Ilka*

Békés Megye Román Nemzetiségi Önkormányzata díja: *Pavlákovics Laura*

Gyula Város Román Nemzetiségi Önkormányzatának díja: *Dobos Ferenc Károly*

Magyarországi Románok Dokumentációs és Információs Központ díja: *Fekete Sándor Simon, Goron Tamás*

– Újraindult a diákcseraprogramunk is, felvettük a fonalat a régi partnerekkel, áprilisban fogadtuk a *Saarlouisból* érkező csoportot, május utolsó hetében a népismereti táborosok a tokaji, bódvai és szatmári nemzetiségi emlékeket keresték fel. Már szervezzük az augusztusi gólyatáborot új diákjainknak.

A tanév során diákjaink nagy lelkesedéssel és igen eredményesen vettek részt német nyelvű tanulmányi versenyeken, földrajz, történelem és természettudományi tárgyakból, a német, mint idegennyelv OKTV versenyen, és népszerűek voltak a nemzetiségi, német nemzetiségi és kerületi iskolai sportversenyek is.

Büszkék vagyunk, hogy iskolánk a hvg által összeállított országos rangsorban a 100 legjobb iskola között az 53. helyen áll, ami évek óta minimális eltéréssel, stabil pozíciót jelent. Két végzős osztályunkból ötvenhat érettségizőnk állt a megmérettetés elé. Diákjaink jellemzően magyarból és németből középszintű, angolból emelt szintű érettségire jelentkeztek, utóbbiból az előző évek tendenciáját követve nagyon sokan (a tizenegyedikesek fele) előrehozott vizsgát tett. Nyelvtanulási rutinjuknak és a jó felkészítésnek köszönhetően nagyon jók a diákjaink angolból. Szerteágazó területekre jelentkeztek továbbtanulásra, kereskedelmi, kül- és közgazdasági, tanári, egészségügyi, mérnöki pályára, és néhányan külföldön tervezik a tanulás folytatását.

A gyulai „Nicolae Bălcescu” Román Gimnázium 2019-2023 évfolyamának ballagása

Május 6-a jeles nap volt a gyulai „Nicolae Bălcescu” Román Gimnázium negyvenhat végzős diákja életében. Ezen a napon volt a ballagási ünnepségük a gyulai Román Kulturális Központ dísztermében. A végzősök és osztályfőnökeik – *Cséffán Szilvia* (12/A) és *Machhour Julianna* (12/B), a *Gaudeamus igitur* című dal dallamára vonultak be a terembe, ahol népes közönség, szülők, testvérek, rokonok, barátok várták őket. Ünnepi beszédében *Czeplédiné Gurzó Mária* igazgatónő egész életre szóló tanácsokkal látta el a végzősöket, hangsúlyozva, hogy bármilyen rossz is a világ körülöttünk, mindenki saját döntése, törekszik-e jobb emberré válni.

– Idén ballagott el gimnáziumunk 70. évfolyama. Az első román nemzetiségi diákok 1953-ban, négy évvel az intézmény megalakulása után érettségiztek. Iskolánk vezérgondolata az, hogy a nálunk végzett fiatalok gyökereket és szárnyakat is kapjanak az útra a nagybetűs életbe. Egy ilyen zaklatott világban, amelyben most élünk, fontos hangsúlyozni fiataljaink számára, hogy mindig hallgassanak a pozitív belső hangjukra, a jó cselekedetek, a szeretet, a szolidaritás vezérelje őket egész életükben.

A végzősök zenés irodalmi román és magyar nyelvű műsora után, a díjak átadása következett.

Dr. Görgényi Ernő polgármester minden tanulónak könyvet ajándékozott, *Árpási Zoltán*: *História napról lapra 365+1 történet Gyuláról* című munkáját. *Durkó Károly* önkormányzati képviselő szintén felajánlott minden tanulónak egy könyvet, a Gyula régen és most albumot, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatától minden tanuló egy pendrive-ot kapott.

Éva Jova Simon

Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja,
Baja

Az intézmény ballagása előtt hagyományosan családi ünnep keretében, a Kollégiumi Zenekar műsorával, irodalmi összeállítással és vacsorával vettek búcsút a kollégium lakói a tanévek alatti második otthonuktól. A 11. évfolyam nevében *Szauer Panna* a Légy jó mindha-

lálí címmű musical népszerű betétdalának (Az élet szép) gondolataival köszönt el és adott útavalót a végzősöknek. A kollégiumi hétköznapiakat felelevenítő történetekkel *Bóna Eszter* búcsúzott a távozó 12-esek nevében. *Kerek Márton*, az internátus igazgatója sok sikert kívánt az elkövetkező megmérettetésekhez annak az évfolyamnak, amelyiknek kollégiumi éveit derékba törte a járvány. Községi munkáért jutalomban részesült *Bóna Eszter*, *Kelemen Kata* és *Krahulecz Viktória*.

A ballagáson a feldíszített, zsúfolásig megtelt sportsarnokban *Szauter Terézia* főigazgató ünnepi beszédében megemlékezett arról, hogy harmincnyolc évvel ezelőtt ő is a bajai német gimnáziumban érettségizett. Köszöntötte *Kőszegi Henriket*, az iskola és *Striegl Istvánt*, a kollégium egykori igazgatóját.

– Az, hogy ma mindketten megtisztelték bennünket jelenlétükkel, megerősít abban, hogy jó az MNÁMK közösségéhez tartozni. Bízom benne, hogy néhány év múlva a ma ballagók is hasonló érzésekkel emlékeznek majd az itt töltött időszakra. Szeretném, ha a megszerzett tudás mellett útavalóként ezt az érzést is magukkal vinnék ballagási tarisznyájukban.

Az igazgatónő által megfogalmazott MNÁMK-os életérzésről tettek tanúságot a búcsúzó és búcsúztató diákok beszédei is:

– Csodálatos intézményben tanulhattam – mondta *Péter Domokos* Balázs 12.d osztályos tanuló. – Az MNÁMK már akkor magával ragadott, amikor általános iskolásként eljöttem a nyílt napra. Beiratkoztunk, majd nemsokára megérkezett a pandémia. Alkalmazkodnunk kellett a váratlan körülményekhez, de ezzel együtt is azt mondom: tanulmányaink során olyan tudásra tettünk szert, amelynek birtokában bátran vághatunk neki céljaink megvalósításának.

A 12. évfolyam nevében német nyelven *Sándorfi Anna* idézte fel az MNÁMK-ban töltött időszak szép emlékeit, a közös kirándulásokat, projekteket, iskolai rendezvényeket, sportversenyeket.

– Vegyes érzelmekkel állok most a mikrofon előtt. Egyrészt örülök annak, hogy versenyképes nyelvtudást szerezve eljutottam ideig, ugyanakkor szomorú vagyok azért, mert itt kell hagynom ezt az iskolát. Sokunknak második otthona volt az MNÁMK. Hiányoznak majd a baráti közösségek, a megszokott arcok. Köszönet mindenért tanárainknak!

Peter Stübler az MNÁMK német igazgatója sok sikert kívánt a diákoknak, akik most fontos mérföldkő előtt állnak:

– Bízom abban, hogy az intézményben megszerzett tudással mindannyian megtaláljátok majd számításaitokat, és eléritek céljaitokat az életben! Sok sikert kívánok, de ne feledjétek: az MNÁMK ajtóit mindig nyitva állnak előttetek!

Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, Pécs

A pécsi horvát iskola is többcélú nevelési intézményként működik az óvodától a gimnáziumig. Május 6-án ballagott az idei 12. osztály huszonhárom fővel, az általános iskola nyolcadik osztálya pedig huszonhat fővel zárja a tanévet. Hol folytatják a végzősök – erről is beszél dr. *Mándityné Zsifkovics Ágnes* igazgatónő:

– Minden érettségizőnk jelentkezett továbbtanulásra, de igen eltérő irányban. Feladatunknak tekintjük, hogy a nemzetiségi nyelv vagy más, horvát nyelven tanulható szakok felé orientáljuk a diákokat, és helyzeti előnyünk is van, a Pécsi Tudományegyetem Szlavisztika szakja tőlünk várja az utánpótlást. Idén három tanulóink jelölte meg a horvát tanári szakot valamilyen párosításban. Ezzel nemigen vagyunk elégedettek, de az előző évekhez képest még mindig jobb eredmény. A fiatalok inkább a közgazdaság- és jogtudomány felé fordulnak. A korábbi években orvosi, fogorvosi pályára is indultak, és nagyon nép-

Jutalmat, díjat kaptak:

Alumni Díj (az intézmény volt tanárai és diákjai hozták létre): *Csicsa Jázmin*, *Kelemen Kata*, *Schaffer Ákos*

Kiváló tanuló díj: *Schwarcz Korinna*

„Jó tanuló, jó sportoló” oklevél: *Varga László*

Községi munkáért elismerés: *Piricsi Richárd*

Szakmai díj: *Hodovány Tamara*

„Iskolavezetés-díja”: *Sándorfi Anna*

„Az év diákja” kitüntető cím (és a vele járó százezer forint pénzjutalommal járó elismerést Baja Megyei Jogú Város Képviselő-testülete alapította és adományozza): *Sándorfi Anna*, *Varga László*

MNÁMK Intézményfenntartó és Működtető Közalapítvány Kuratóriumi díja: *Csicsa Bettina*

szerű még az informatika. Mint minden évben, idén is van két tanuló, aki a zágrábi tudományegyetemet célozza meg, itt jellemzően a társadalomtudományok népszerűek.

Tavaly két párhuzamos osztályunk volt nyolcadikban, idén a kisebb létszám miatt sajnos csak egy. A továbbtanulási szándékukat már februárban a jelentkezéskor láttuk, és ezzel sem lehetünk igazán elégedettek. Évek óta megfigyelhető az a tendencia, hogy egyre kevesebb tanuló marad nálunk a középiskolában, az idei huszonhat nyolcadikosból csak tizenketten. Keressük ennek az okait, és azt látjuk, hogy azok a középiskolák vonják el tőlünk a tanulókat, amelyek valamilyen informatikai vagy szakmát is adó továbbtanulási lehetőséget kínálnak. A nyolcadikosok körében végzett felmérésünk azt mutatja, hogy továbbtanulásuk hátterében szülői irányítás és döntés áll. Ennek megfelelően próbálunk valamilyen stratégiát kidolgozni, hogy vonzóbbá tegyük középiskolánkat.

Sok éven keresztül ezt a vonzerőt a kollégium jelentette. Országos beiskolázási intézmény lévén sokan jelentkeznek a Zala és Bács-Kiskun vármegyei, valamint a Pécs környéki horvátok lakta településekről. Kollégiumunkban túljelentkezés volt, 15 km-en belül lakó diáknak nem tudtunk helyet biztosítani. Most az a tendencia, hogy az ennél távolabb élők is inkább naponta járnak be az iskolába.

Az 1-12. évfolyamig órarendbe illesztett néptáncóra, hangszeres népzeneoktatás folyik, valamint ének- és zenekar működik két korcsoportban az alsó tagozatosoknak, illetve a felsősöknek és gimnazistáknak. Ők sok városi rendezvényen is fellépnek. A színjátszó kör minden évben legalább egy premierrel készül, amikor a fenntartó, az Országos Horvát Önkormányzat meghirdeti a színjátszó körök országos találkozóját. Több nemzetiségi önkormányzattal – például a dombóvári, szalántai, mohácsi horvát önkormányzattal – rendszeresen együttműködünk, részt veszünk kulturális rendezvényeiken. A Pécsi Horvát Színház előadásain – és az itt fellépő anyaországi társulatok előadásain is – korosztálynak megfelelően részt veszünk.

Minden hagyományos programunkat megtartottuk. Kiemelném a diákcseré programunkat: több anyaországi testvériskolánk van, a zágrábi, eszéki mellett most újabban a pulai gimnáziummal is felvettük a kapcsolatot, és a hazaiakkal, a budapesti és hercegszántói iskolával is rendszeresen vendégül látjuk egymást.

A Horvát nyelv hete egyhetes ünneppsorozat minden év márciusában. Idén ennek keretében ünnepeltük általános iskolánk fennállásának 70. évfordulóját. Ebből az alkalomból sikerült egy évkönyvet is kiadnunk, ami kézzelfogható emléket állít annak, hogy hét évtizede folyik nálunk nemzetiségi oktatás. Sportköri foglalkozás keretében az alsó tagozaton kosárlabda és labdarúgás, felső tagozaton és a gimnazista korcsoportban röplabda sportolási lehetőség van, amit jó eredményeket hozva a regionális, városi, megyei és országos döntőn ki is használnak tanítványaink. Idén a pécsi német iskolával közösen mi voltunk a házigazdái a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkársága által második alkalommal megrendezett Nemzetiségi Tornának, amin fiú labdarúgó- és lány röplabdacsapatunk is szép eredménnyel szerepelt.

Két cím elnyerésére lehetünk még büszkék: január óta a Pécsi Tudományegyetem partnerintézménye vagyunk, ami azt jelenti, hogy az egyetem tanár szakos hallgatói nálunk végezhetik pályaeorientációs gyakorlatukat. Az Oktatási Hivatal Bázisintézménye címet az első ciklusban már három éve elnyertük az általános iskola és gimnázium számára, idén pedig a második ciklusban az óvoda számára pályáztuk ezt meg sikerrel. Jó gyakorlatunk bemutatásával tehát szeretettel várjuk a nemzetiségi képzésben dolgozó kollégákat.

Jubilál a Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, Budapest

A zuglói Kántorné sétányon álló épületben működő HOŠIG idén ünnepli önálló fennállásának 30. évfordulóját. Ebből az alkalmából az Országos Horvát Önkormányzat itt tartotta május 20-án A horvát oktatás napja rendezvényét. Az idei tanév másik jelentős eredménye, hogy az iskola elnyerte az Oktatási Hivatal Bázisintézménye címet. A már évek óta állandó létszámmal működő intézménybe Magyarország horvátok lakta településeiről, Budapestről és vonzáskörzetéből, valamint külföldről (Horvátország, Szerbia) is jelentkeznek. Az itt kezdő óvodások, majd általános iskolások jellemzően itt is folytatják a tanulást, így van, aki óvodás korától az érettségiig ide jár. Az intézményt **Gojtán Anna** igazgató mutatja be:

A beiratkozásnál elsősorban a horvát származás a meghatározó, a nem horvát nemzetiségűeket a horvát nyelv és kultúra iránti érdeklődés vezérli, sokan pedig az iskolára jellemző családi légkör miatt íratják be ide gyermeküket. Legfontosabb pedagógiai céljaink a szülőhely, a haza, az anyaország múltjának, jelenének, a horvát s magyar nemzeti hagyományok és nemzeti kultúra megismertetése, emlékeinek tisztelete, ápolása, a kettős kultúra, valamint a kétnyelvűség értékeinek tudatosítása. Önmagában a nemzetiségi oktatás – nyelv-, irodalom-, történelemtanítás –, tehát a formális keretek nem elegendőek ahhoz, hogy horvát identitásunkat megőrizzük a fiatal nemzedékek körében. Ezért fontos, hogy mit teszünk a tanórákon kívül e célok érdekében. Sok új programot indítottunk az iskola életében. A programok között szerepelnek a tanórákon kívüli művészeti és kommunikációs képzések, hagyományörző rendezvények, az anyaországi testvériskolai kapcsolatok, de a pályaaorientációt is felhasználjuk a kettős kultúra értékeinek tudatosítására csakis úgy, mint a közéletre nevelést. Szintén sikeres projektünk a Kulturális hídépítés – színházzal.

Olyan művészeti közösségeket hoztunk létre, amelyekben a fiatalok fejleszthetik képességeiket. Az énekkar, a zenekar, a Tamburica táncsoportunk, a HOŠIG Irodalmi és Táncszínház munkája a horvát kulturális hagyományokra épül. Ma is képesek betölteni azt a szerepet, amit régen: erős, öntudatos, az értékek iránt elkötelezett közösségeket hoznak létre. Ezért kiemelt programunk a művészeti képzés.

A kommunikációs képzés során a diákok tökéletesítik nyelvtudásukat, ezt szolgálja az iskolarádió fakultatív kommunikációs képzéssel, saját műsorokkal. Sok mindent megtanulnak, amit nem lehet megtanulni a nyelvtanórán vagy az irodalomórán.

Az anyaországi kapcsolatok során a nyelvgyakorlásokon túl diákjaink személyes tapasztalatokon keresztül szereznek ismereteket Horvátország gazdasági, politikai, kulturális életéről, a horvát emberek hétköznapijairól. A horvátországi tanulmányi kirándulások ezt teszik lehetővé.

A pályaaorientációnál igyekszünk tudatosítani a diákokkal, hogy a kettős kultúra értékei mennyit, és miben segít a karrierépítésben. A gimnazistáknak rendszeresen bemutatunk olyan szakmákat, amelyeknél a horvát-magyar nyelv és kultúra ismerete növeli versenyképességüket.

Közéleti nevelési programunk keretében megismerik a magyar országgyűlés politikai döntési mechanizmusát, a nemzetiségi önkormányzatok munkáját és ami különösen fontos: a civil szervezetek lehetőségeit.

Kulturális hídépítés – színházzal projektünkben megvalósult „Időutazás” című színielőadásunk a magyar-horvát közös múltat, a 800 éves államközösség történelmét dolgozta fel. Az összművészeti (irodalom-zenés-táncos) színdarab közös történelmünkéből vonultat fel királyokat, hadvezéreket, egyházi személyiségeket, írókat, költőket, felvilágosítva azoknak a jeles személyiségeknek példamutató tetteit, akiket

mindkét nép tisztel. Az „Időutazás” jövőbe utazás is: annak felismerése, hogy közös értékeinknél semmi sem alapozhatja meg jobban Horvátország és Magyarország együttműködését a közös Európában.

A tanév során diákjaink számos rendezvényen, programon és sporteseményen vettek részt, a versenyeken pedig több korosztályban is szép eredményt érve el.

A *Horvát Kultúra Hete* minden évben iskolánk legjelentősebb kulturális-művészeti és ismeretterjesztő eseménysorozata. A mostani tanévben 2022. november 21-25. között rendeztük meg. Ez alkalommal is az egykori horvát-magyar államközösség jeles évfordulóiról emlékeztünk meg: *Könyves Kálmán* horvát királlyá koronázásának az évi 920., valamint Zágráb szabad királyi várossá nyilvánításának és a tatárok elől Horvátországban menedéket talált *IV. Béla* 1242-ben Gradecen kiadott aranybullájának 780. évfordulójáról. Két programunk is az évfordulók jegyében zajlott: az ünnepélyes megnyitón a Hošig Irodalmi és Táncszínház társulata „A királyi koronától a Tüzesekig” című új színdarabját mutatta be, de hagyományos történelmi vetélkedőnk is a horvát-magyar közös múltra fókuszált. A színdarabban szó esett a horvát labdarúgás történetéről is. Lépésről lépésre a királyi udvartól így eljutottunk a „Tüzesekig”, azaz a horvát focistákig, és megemlékeztünk az 1998-as francia- és 2018-as oroszországi labdarúgó világbajnokságon nyújtott kiváló teljesítményeikről. A színdarab szereplői a végén mindenkit arra buzdítottak, hogy együtt szurkoljanak Horvátországnak a katarai világbajnokságon, ami éppen a Horvát Kultúra Hete előestéjén vette kezdetét.

Hagyományteremtő szándékkal rendeztük meg 2018. októberében az *I. Dražen Petrović Kosárlabda Emléktornát*, ebben a tanévben pedig már negyedszerre tartottunk meg októberben. A megemlékezés-sorozat folytatásaként minden idők legjobb európai kosárlabdázójának tiszteletére és halálának 25. évfordulója alkalmából emléktáblát avatunk és róla neveztük el tornatermünket. A kosárlabdakupa résztvevői idén is a magyarországi nemzetiségi iskolák, valamint horvátországi testvériskoláink diákjai, az emléktorna különleges vendégei pedig a legendás kosárlabdázó szülővárosa, a sibeniki „Dražen Petrović” Ifjúsági kosárlabda klub tagjai voltak.

Az adventi időszakban partnerintézményünk, a dubrovniki Kollégium tanárai és diákjai látogattak el hozzánk. Ez a baráti kapcsolat immár 20 éves, és lehetőséget ad végzős tanulóink számára minden év augusztusában érettségi kirándulásra Dubrovnikba utazni, mi pedig az ottani tanulókat látjuk vendégül. Cserediák program keretében tanulóink és tanáraink 21 fős küldöttsége márciusban zágrábi testvériskolánk, a VII. Gimnázium vendége volt. A két intézmény ugyanis együttműködési projektet valósít meg a Horvát Köztársaság Határon Túli Horvátok Központi Hivatalának támogatásával. Kiemelkedő esemény volt még Zoran *Milanović*, a Horvát Köztársaság elnökének látogatása iskolánkban 2023. január 21-én.

A *Népvisélet Napján*, április 24-én diákjaink – az alsósoktól a gimnazistákig – magukra öltötték a bunyevác, sokác és Mura-menti népviseletet, és énekkel, táncsal vonultak végig a Belvárosban a Váci utcán a Vörösmarty térig. Az alsó tagozatosok népi gyermekjátékokat, az ötödikesek bunyevác táncokat, a 7. és 8. osztályos lányok sokác, a gimnazisták pedig Mura-menti táncokat adtak elő. A HOŠIG-osokhoz a Horvát Hagyományörző Egyesület tagjai, szülők, valamint a horvát nagykövetség munkatársai is csatlakoztak, élükön Mladen *Andrić* nagykövettel. A programot *Bálint* Andrea néptáncosnő állította össze.

Az iskola diákjai kiemelkedő eredményeket értek el a különböző versenyeken. Az idei Országos Középiskolai Versenyen horvát nyelv és irodalomból *Borbola* Borka 12. osztályos tanuló érte el az első helyezést, a harmadik helyet pedig *Kujundžić* Ena, 11. osztályos tanulónk szerezte meg. Felkészítő tanárunk: *Sajnovics* Mária volt.

Az Oktatási Hivatal Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központja szervezésében 2023. április 26-án a Croaticában tartották meg az Országos Általános Iskolai Tanulmányi Verseny döntőjét horvát nyelv és irodalomból, valamint népismeretből. A verseny II. kategóriájában, a kétnyelvű iskolák diákjainak megmérettetésében az első helyet a HOŠIG 7. osztályos tanulója, *Bengyeszkov* Lilla szerezte meg. A versenyre *Gohér* Krisztina tanárnő készítette fel.

Az Országos Nemzetiségi Online Nyelvi Versenyen *Šindik* Božidar 4. osztályos tanuló horvát nyelv II. kategóriában 3. helyezést ért el. Felkészítő tanára: *Bálint* Sznezsana volt.

Az Országos Horvát Önkormányzat szervezésében április 20-án a HOŠIG-ban rendezték meg az Országos horvát nyelvű vers- és prózamondó versenyt. Diákjaink a következő eredményeket érték el:

- 3-4. osztály: 1. hely: *Gyurity* Goran, 4. osztály
- 5-6. osztály: 1. hely: *Vám* Mia, 5. osztály
- 7-8. osztály: 2. hely: *Bengyeszkov* Lilla, 7. osztály
- Gimnázium: 2. hely: *Kovács* Ádám, 11. osztály
- 3. hely: *Döhrmann* Mira, 10. osztály

A HOŠIG két diákja is dobogós helyen végzett a Petőfi 200 országos programsorozathoz kapcsolódó szavalóversenyen a zuglói Civil Házban. *Szabó* Vilmos Barnabás (9. osztály) Petőfi „Dicsőséges nagyurak” című versével nyerte meg a versenyt, míg *Vincze* Virág Villó (9. osztály) a harmadik helyen végzett a „Mit nem beszél az a német...” című verssel.

Az Országos Horvát Önkormányzat a „Croatiada 2023.” verseny keretében hirdette meg rajzpályázatát „Mit jelent számomra a boldogság?” címmel. Diákjaink műveit a következő kategóriákban díjazták: Óvoda: 1. és 3. hely; 1-2. oszt.: 3. hely; 3-4. oszt.: 3. hely; 7-8. oszt.: 3. hely.

A Zugló Kupa versenyein idén is folytatódtak a HOŠIG sportsikerei: kosárlabdában az iskola fiú csapata (VI. korcsoport) bronzérmes, az általános iskola összevont leánycsapata (5-8. osztály) a labdarúgás győztese lett.

Mozgalmas tanév ért véget. 2023 májusában tizennégy ballagó és érettségiző végleg elbúcsúzott a HOŠIG-tól. Emelt szintű érettségi vizsgát tettek horvát nyelv és irodalomból hatan, matematikából ketten, fizikából, biológiából és kémiából pedig egy-egy diák. Legtöbben magyarországi egyetemeken, főiskolákon tanulnak tovább. Folytatva a hagyományt, az érettségiző diákokat, osztályfőnököket és az igazgatónőt a Horvát Nagykövetség rezidenciáján fogadta Mladen *Andrić*. A horvát nagykövet meleg szavakkal köszöntötte a középiskolásokat, és hangsúlyozta, hogy a nagykövetség mindig is figyelemmel kíséri a HOŠIG eseményeit, az érettségiző diákoknak pedig sok sikert kívánt az érettségi vizsgákhoz.

Sikeres munkát kívánunk a jubiláló intézménynek!

Nemzetiségi jogvédelem válságról válságra

A Nemzetiségi Biztoshelyettes 2022. évi tevékenységének szakmai áttekintése

A BARÁTSÁG olvasói számos alkalommal találkozhattak már a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes – közismert nevén: nemzetiségi biztoshelyettes – szakmai eseményeiről szóló tudósításokkal vagy időszaki szakmai dokumentumainak összefoglalóival a lap hasábjain. Egy évvel ezelőtt külön cikk is megjelent a 2021. évi biztoshelyettesi tevékenységről, és a kedvező szakmai visszajelzések révén a rövid áttekintés idén is helyet kapott folyóiratunkban. Ez a mostani cikk azonban több, mint pusztán összegzése az elmúlt év eseményeinek: helyzetkép a nemzetiségi jogokról és dinamikus elemzés a jogvédelem lehetőségeinek folyamatosan változó körülményeiről. A következő oldalakon a válságok társadalmunkra, különösen pedig a nemzetiségi közösségekre gyakorolt közvetlen és közvetett hatásait, valamint az ezekre adott komplex szakmai válaszokat ismerhetik meg.

Közös konferencia az ELKH Nyelvtudományi Kutatóközponttal az egyéni nemzetiségi névhasználat aktuális kérdéseiről – Budapest

A Nemzetiségi Biztoshelyettes intézménye és tevékenysége – az Alaptörvényben rögzített közjogi feladata és természete szerint is – nagyobb részt a hazai nemzetiségi közösségekre vonatkozó jog és jogérvényesítés egyenlenségeire, ellentmondásaira, egyes jelenségek társadalmi hatásaira hívja fel az érintettek figyelmét. Ezzel elsődleges célja, hogy a magyar jogrendben létező és a közösségek identitásának megőrzését szolgáló kivételes, nemzetközi viszonylatban is egyedülálló jogszabályi keretek tényleges megvalósulása mindig biztosított és biztosítható legyen. A fentiek megvalósítása stabil társadalmi környezetben is összetett és sok esetben a jog lehetőségein, illetve eszközrendszerén túlmutató interdiszciplináris feladat, válságok által meghatározott időszakokban azonban az aktuális folyamatok elemzése, a lehetséges következmények és optimális megoldások kidolgozása és ehhez a szakmai együttműködés megteremtése sokkal több ennél: igazi kihívás. Aki azonban ebben a helyzetben is képes meglátni a lehetőséget, jó eséllyel a szakmai fejlődés új útjait is megtalálhatja.

A Biztoshelyettes és munkatársai 2020-ban már tapasztalhatták az extrém körülmények közti feladatellátás és a rugalmas alkalmazkodás kényszerét, mint mindennapi realitást. A múlt nehézségeit látszólag lezáró, reményteli 2021-es évet azonban egy újabb válsághullám zárta: a világjárvány gazdasági és társadalmi utóhatásai mellett a 2022 februárjában kitört ukrajnai háború szörnyűségei és a nagyszámú, traumatizált menekült új kihívások elé állították hazánk lakosságát, köztük a nemzetiségi közösségeket is. A gyors és nagylelkű segítségnyújtás sokat jelentett a háború első hónapjaiban, de a tartósan hazánkban maradó menekültek életfeltételeinek – így különösen a lakhatásuk, munkalehetőségeik, egészségügyi ellátásuk és a gyermekek nevelés-oktatásának – biztosítása kifejezetten nehéz, összetett feladat elé állította az ellátásuk megszervezésében részt vevő minden szereplőt, valamint a korábbi terhelést is nehezen viselő szociális és egészségügyi ellátórendszert. Ezzel párhuzamosan a szociális válsághelyzet általános, gyors és elkerülhetetlen súlyosbodása minden társadalmi réteget érintett: az energiaárak jelentősen növekedtek, amelyet infláció és újabb válság követett.

A fentieknek ma már a mindennapi, az egyéni életlehetőségeket is megnehezítő következményei vannak, amelyek ráadásul a nemzetiségeket közösségi szinten is fokozottan sújtják. Az intézményfenntartó és szolgáltatásokat nyújtó nemzetiségi önkormányzatokat a rezsiköltségek emelkedése, a bérfeszültségek, a projektekre szánt pénzeszközök elvonása érintette érzékenyen, míg a roma nemzetiségi közösség számos tagja a korábbinál is súlyosabb szociális és lakhatási válsághelyzetbe került.

Ezek a társadalmi folyamatok tovább erősítették a nemzetiségi biztoshelyettes által évek óta tapasztalt ügyforgalmi tendenciákat. 2021-

hez hasonlóan a klasszikus nemzetiségi jogi ügyek esetében 2022-ben az egyedi visszasságok helyett az általános, valamennyi nemzetiségi közösséget érintő, alacsonyabb számú, de nagy elvi jelentőségű beadvány érkezése volt a jellemző. E folyamat közvetlenül összefüggésbe hozható a nemzetiségi származású személyek jogtudatossá válásával, az online jogérvényesítési lehetőségek robbanásszerű terjedésével és a nemzetiségi jogvédelem egyéb szerveinek (helyi és országos önkormányzatok, nemzetiségi szószólók és képviselő) fokozódó aktivitásával. Az érintettek egyedi ügyekben gyakrabban kértek segítséget választott vezetőiktől, illetve testületeiktől, a nemzetiségi önkormányzatok és intézmények jellemzően rendelkeztek megfelelő szakemberekkel és infrastruktúrával a felmerülő problémák kezelésére. A nemzetiségi biztoshelyetteshez így elsősorban kiemelt jelentőségű jogi kérdésekkel és visszasságokkal fordultak. Sok esetben több nemzetiségi közösség képviselője közösen kérte az ombudsmanhelyettes segítségét, közreműködését az összetettebb ügyekben, amelyek a struktúra teljes körű vizsgálatát tették szükségessé, sajátos szakértői tudást, nagyobb elemzési teljesítőképeséget vagy rendszerszintű ismereteket igényeltek.

Az egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ügyekben, amelyek elsősorban a roma közösségtől érkeztek, a fenti jelenség fordítottja volt tapasztalható. A gyors és kompetens szakmai segítséghez való hozzáférés számukra több okból is korlátozott volt 2022-ben, a beadványok túlnyomó többsége egyedi élethelyzetekkel, főként szociális és lakhatási, nevelés-oktatási kihívásokkal függött össze. Az egyedi panaszok láncolata alapján az átfogó problémák felismerése, elemzése és szakpolitikai megoldások keresése a roma panaszosok által benyújtott ügyek esetén jellemzően a biztoshelyettes feladata maradt.

A tendenciák állandósulása mellett az újabb válság egy látszólag ellentmondó következménnyel is járt: 2022-ben a nemzetiségi érintettségű ügyek – panaszbeadványok és hivatalból észlelt visszasságok – száma 315 volt, ami 20%-os csökkenést jelent a 2021-es adatokhoz képest. A levélforgalom az ügyszámokhoz hasonlóan, de csak mérsékelten csökkent: 1852 papíralapú vagy elektronikus dokumentumot kezeltek a Nemzetiségi Biztoshelyettes Titkárságának munkatársai, ezek közül 810 bejövő (beadvány, megkeresett szervek válaszai, szakértői anyagok formájában) és 1042 kimenő levél (megkeresések, szakmai állásfoglalások, ügyszámok dokumentumok formájában) volt.

A folyamat meglepő, ám okai már most is megállapíthatók. A nemzetiségi jogokat érintő ügyszámcsökkenés a korábbi kisebbségi ombudsmanok gyakorlatában is megjelent a választási években, vélhetően a sérelmet szenvedett vagy veszélyeztetett közösségek politikai ígéretekbe vetett bizalma és az új kormány nemzetiségpolitikájával kapcsolatos „kivárást” jelensége miatt. A szociális-lakhatási témájú beadványok száma emellett éppen a romló társadalmi környezet miatt csökkenhetett, hiszen a látencia a kiszolgáltatottsággal egyenes arányban érzékelhető módon nőtt: az érintettek életének és lehetőségeinek nagymértékű beszűkülése tovább rontotta az egyébként is gyenge érdekérvényesítő képességüket, hatékony érdekképviselési fórumok híján pedig már képtelenek voltak eljuttatni a megfelelő fórumhoz segélykéréseiket. A biztoshelyetteshez érkező beadványok is egyre kevésbé absztrakt jog-sérelmekkel voltak kapcsolatosak: a panaszok többsége a mindennapi életben maradáshoz szükséges anyagi vagy természetbeli javakra, az azokhoz való hozzájutás nehézségeire, hiányára vonatkozott – anyagi támogatást azonban a biztoshelyettes nem adhatott.

A tendencia felismerésekor a helyzet mielőbbi feloldása érdekében a biztoshelyettes kettős megoldást alkalmazott.

A probléma gyökerének kezelése érdekében tudatosan törekedett arra, hogy széles körű partnerség megteremtésével és a panaszosok közvetlen megszólításával küzdjön a látencia ellen: 2022-ben kollégái-

Közös konferencia a Res ludicata Egyesülettel a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés aktuális kihívásairól és lehetőségeiről – Budapest

Az ENSZ Kisebbségi Fórumának
15. ülésszaka – Genf

val 178 eseményen vett részt, emellett a korábban elindított online platformokon (vagyis a saját honlapján és Facebook-profilján), valamint a negyedéves Hírlevelében és a nemzetiségi jogvédelem általános tudnivalóit tartalmazó INFO.lapok révén is törekedett folyamatosan tájékoztatni az érdeklődőket. Folytatódott a kiemelt munkakapcsolat az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága és a nemzetiségi biztoshelyettes között, ennek része a rendszeres munkatársi jelenlét az üléseken, a szakmai munkacsoportokba való bekapcsolódás és a kiadott anyagok tematikus ismertetése is. A nemzetiségi képviselővel és szószólókkal kialakított eredményes szakmai kapcsolatokhoz hasonlóan folytatódott a sikeres együttműködés az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségével, amely lehetővé tette a közösségekkel, elsődlegesen az országos nemzetiségi önkormányzatokkal való operatív kapcsolattartást is. Mindezeket túl a területen aktív egyházakkal, civil szervezetekkel, a nemzetiségek anyaországait képviselő nagykövetségekkel, valamint a Kormány illetékes államtitkárságaival és más független állami szervekkel is munkakapcsolatban állt.

A tünetek kezelése érdekében a biztoshelyettes egy másik, ám a külvilág számára kevésbé látványos eszközt is bevezetett: eljárásai során törekedett az azonos vagy hasonló témájú egyedi panaszok tételes megválaszolása mellett átfogó vizsgálatok indítására a mögöttes strukturális problémák feltárása érdekében.

Ennek is köszönhetően 2022-ben a nemzetiségi jogterületen kifejezetten nagy számú, összesen tizenhat kiemelt jelentőségű szakmai dokumentum született: négy közös jelentés, öt elvi állásfoglalás és hét jogalkalmazási javaslatot tartalmazó zárólevél született. Az anyagok specifikus témái szerteágazóak voltak, így például a klasszikus nemzetiségi jogokkal kapcsolatban átfogó szakmai dokumentum született a nemzetiségi önkormányzatok egyetértési jogának gyakorlása, a nemzetiségi köznevelési intézmények köznevelési szerződés keretében történő támogatása, a nemzetiségi önkormányzati képviselők összeférhetetlensége, a nemzetiségi önkormányzatok működési transzparenciája kapcsán. A diszkriminációs témában kiadott dokumentumok között megtalálható a külterületen fekvő szegregátum lakosságának ivóvíz-ellátási problémáival, az iskolai hiányzások miatt indítható szabálysértési eljárások és más szankciók vizsgálatával, a roma származású személyek előállításának és gyanúsított kihallgatásának körülményeivel foglalkozó szakmai anyagok is.

A biztos egyetértésével a nemzetiségi biztoshelyettes 2022-ben több olyan, egyedi panaszügyektől független témát is kiemelt figyelemmel kísért, amelyek jelentős hatást gyakoroltak a hazai nemzetiségi közösségekre. A korábbi évektől eltérően ezeknek csak egy része volt előre tervezhető, többségük aktuális társadalmi folyamatokra és strukturális problémákra való azonnali és szükségszerű szakmai válaszlépés volt.

1. A biztoshelyettes a háború kezdete óta kiemelten fontosnak tartotta a Magyarországra menekülő ukrán és ukrain roma személyek, családok támogatását és a felmerülő problémák megoldását. 2022-ben ezért számos alkalommal egyeztetett az ukrán nemzetiségi szószólóval, az Országos Ukrán Önkormányzattal, a Belügyminisztérium vezetőivel, a roma közösség országos és helyi vezetőivel, valamint a segítő tevékenységet végző civil szervezetekkel. Az érintettekkel való beszélgetések, a szakmai találkozók, valamint a civil partnerektől érkező jelzések nyomán feltárt problémák, illetve akut kihívások kezelése érdekében a nemzetiségi biztoshelyettes folyamatosan egyeztetett a Kormány romaügyekért felelős vezetőivel, a migrációs helyzet hirtelen kezelésén fáradozó civil és karitatív szervezetekkel is, valamint megkereste az érintett szakigazgatási szerveket. Az év második felében új problémák, új élethelyzetek megoldása került a középpontba: a tartósan hazánkban maradó menekült családok életkörülményeinek rendezése, a megfelelő, folyamatos lakhatás és munkalehetőség megtalálása, valamint a gyermekek nevelési-oktatási szükségleteinek kielégítése. A biztoshelyettes a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM), az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa (UNHCR), az ENSZ Gyermekalapja (UNICEF) és a Gyermekjogi Civil Koalíció szakértő munkatársaival szoros együttműködésben kezdett el dolgozni a visszásságok, elsősorban az Ukrajnából menekült roma gyermekek oktatási helyzetének feltárása és megoldása érdekében.

2. A 2022 tavaszán tartott országgyűlési választások során már harmadik alkalommal nyílt lehetőség arra, hogy a nemzetiségek szószólót, illetve képviselőt válasszanak. A roma közösség kivételével a listaállítás, így az Országgyűlés munkájában való részvétel biztosítása valamennyi nemzetiség számára sikerült. A német nemzetiségű, regisztrált választópolgárok aktivitásának köszönhetően a közösség 2018-at követően ismét élni tudott az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvény adta különleges mandátumszerzési lehetőséggel és *Ritter Imre* képviselőként folytathatta tevékenységét. Az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságában három új szószóló kezdhette meg a munkáját, a görög szószóló visszatérő politikusként. A biztoshelyettes folyamatosan figyelemmel kísérte a választások előkészítését, lebonyolítását és a helyi és országos választási szervek, jogorvoslati fórumok működését. Ennek keretében kapcsolatot tartott a nemzeti- és közösségi választott képviselőivel, és szakmai egyeztetéseket folytatott a Nemzeti Választási Bizottság és a Nemzeti Választási Iroda elnökével. Külön is ki kell emelni, hogy az ismert körülmények miatt a testületből hiányzó roma szószóló helyett a kapcsolattartás más útjait kellett megerősítenie: a biztoshelyettes már hosszú ideje együttműködik *Sztojka Attila* kormánybiztossal, a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság (TEF) korábbi főigazgatójával, akit 2022-ben országgyűlési képviselőnek választottak, így a közös munka új keretek között folytatódott. Az év folyamán a TEF új főigazgatójával, *Joka Daróczi Jánossal* is szoros munkakapcsolatot alakított ki, valamint egyeztetést folytatott a három újonnan megválasztott roma képviselővel is: ezek a konstruktív és nyitott szakmai beszélgetések fontos lépések voltak a roma közösség érdekében végzett együttműködés kialakításában.

3. A népszámlálás kiemelt jelentőségű a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek számára: a census során nyert hiteles, megalapozott és szakszerű hivatalos statisztikai adatok hozzájárulnak ahhoz, hogy a szakértők és a (szak)politikusok megismerjék, megértsék és

értékeljék a hazai nemzetiségek társadalmi jelenségeit és folyamatait. Az adatok nélkülözhetetlenek a nemzetiségi önkormányzatok létrehozására vonatkozó jogok gyakorlásához. A biztoshelyettes külön elvi állásfoglalásban részletesen bemutatta a népszámlálás előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatos nemzetiségi jogi vonatkozású komplex kérdéseket, szakmai javaslataival pedig támogatta a folyamat előkészítését. Az ezt követő másfél évben a Központi Statisztikai Hivattalal és az országos nemzetiségi önkormányzatokkal szorosan együttműködve bekapcsolódott a meginduló, majd folyamatosan működő szakmai konzultációs sorozatba, valamint véleményezte és segítette a népszámlálás végrehajtásával kapcsolatos feladatokról szóló rendelet tartalmának meghatározását, s ezek mellett részt vett a „Vállaljunk Közösséget!” elnevezésű, nemzetiségi identitás megvallására buzdító kampányban is.

4. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpontjával közösen október 20-án „Minek nevezzetek? – Az egyéni nemzetiségi névhasználat aktuális kérdései” címmel szervezett konferenciát a Hivattalban. Az eseményt kiemelt figyelem kísérte: a nemzetiségi közösségek vezetői és szakértői, valamint a nyelvtudomány képviselői közül 50 fő személyesen vett részt, további 40 érdeklődő pedig online kapcsolódott be. A konferencia apropóját a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatról szóló elvi állásfoglalás adta, amely felszínre hozta és felerősítette az identitás szerves részét képező, alaptörvényi védeltséget élvező névviseléssel kapcsolatos párbeszéd szükségességét a nemzetiségi közösségek képviselőit ellátó önkormányzatok, valamint a nyelvtudomány szakemberei között. Az ombudsmanhelyettes kifejezett szándéka az volt, hogy a Magyarországon elismert nemzetiségek saját nemzetiségi nyelvi szabályainak megfelelő anyakönyvezés terén feltárja a névhasználat érvényesülésének komplex helyzetét, és a nyelvtudomány képviselőivel közösen bemutassa azokat a kihívásokat, ellentmondásokat, amelyekkel a nemzetiségi közösségek tagjai szembesülnek az említett jogok érvényre juttatása és gyakorlása során.

5. Az egyéni és közösségi szinten egyaránt jelentkező megküzdési stratégiák hiányosságai, az egzisztenciális bizonytalanság és a társadalmi csoportok közötti növekvő távolság szomorú következményeként a biztoshelyettes 2022-ben az előítélet motiválta cselekmények, különösen a gyűlölet-bűncselekmények többirányú expanzióját tapasztalta, ezért szükségesnek tartotta az érintett jogalkalmazókkal (újra)értékelni a gyűlölet-bűncselekmények elleni jogalkotói és jogalkalmazói fellépés elmúlt évtizedes erőfeszítéseit. December 8-án több, mint 150 érdeklődő részvételével sor került „A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés aktuális kihívásai és lehetőségei – a büntetőjog eszközeivel és azokon túl” című hibrid (online és személyes) jelenléttel megvalósított konferenciára a Hivattalban. A nemzetiségi biztoshelyettes és a Res Iudicata – Bírák a Társadalmi Tudatosságért Egyesület közös szakmai rendezvénye a téma egyedülálló hazai eseménye volt: a területen dolgozó bírák, ügyészek, ügyvédek, minisztériumi és rendvédelmi szervek szakemberei, valamint civil szervezetek munkatársai vitathatták meg szakmai tapasztalataikat és ismerhették meg akadémiai szakértőktől a téma aktuális kihívásait. A konferencia célja az időszerű európai és magyar trendek, valamint intézkedések megismerése, a gyűlölet-bűncselekmények megítélésével kapcsolatos jogalkalmazói tapasztalatcsere, valamint az értelmezési kérdések és a fellépési lehetőségek megvitatása volt.

6. A klasszikus nemzetiségi nevelés-oktatást érintő ügyek mellett 2022-ben a korábbi évekhez képest kiemelten nagy számban érkeztek olyan szülői panaszok, amelyekben azt kifogásolták, hogy a köznevelési intézményekben a panaszosok gyermekei megalázó, rossz bánásmódtól, verbális vagy akár fizikai agressziótól, illetve kirekesztéstől

Helyszíni látogatás a magyar-ukrán határon – Záhony

szenvedtek. Ezen ügyek minden esetben a roma nemzetiség tagjait érintették, azzal a kivétellel, hogy a háború kitörését követően az ukrán gyermekekkel szembeni rossz bánásmód, zaklatás miatt is érkeztek jelzések.

Szintén roma gyermekeket érintő problémaként jelentkeztek a diszkrimináció egyéb megnyilvánulási formái, kiemelten az intézményen vagy településen belüli szándékos és tervezett elkülönítés, szegregáció jelensége. Közismert tény, hogy Magyarországon az oktatási szegregáció a halmozottan hátrányos helyzetű, kiemelten a roma nemzetiségű gyermekekkel szemben megvalósított leggyakoribb diszkriminációs mechanizmus. A roma gyerekeket érintő szegregált oktatás legtöbb esetben együtt jár a rosszabb, alacsonyabb minőségű oktatással és a kedvezőtlenebb infrastrukturális körülményekkel is. A szegregált iskolákban a gyermekek zöme súlyos tanulási- és magatartásproblémákkal küzd, nincs számukra húzóerő, a pedagógusok pedig emberfeletti munkát végeznek alacsony megbecsülés mellett, így kiegészültek, elfásultak.

Mindezek mellett a szakértői dokumentumok és a biztoshelyettes helyszíni tapasztalatai alapján általános tendencia hazánkban a spontán szegregációs folyamatok térnyerése. A legtöbb esetben falusi vagy városszéli, a roma telep közelében lévő kisiskolákból az évek során a nem roma szülők fokozatosan elvitték a gyermekeiket, így ott már csak a helyi cigány származású gyermekek tanultak. Az iskolafenntartók az esetek többségében tehetetlenek ezekkel a folyamatokkal szemben, és bár a jogszabály az iskolai körzethatárok kialakítása kapcsán próbál a szegregáció elkerülése érdekében szabályokat megfogalmazni, a gyakorlatban azonban ezek a rendelkezések a fenntartó esetleges erőfeszítései ellenére sem vezetnek kellő eredményre.

Ezekben a panaszügyekben, valamint a kiadott szakmai dokumentumokban a biztoshelyettes tényként rögzítette a szegregáció jelenségét, és felhívta a fenntartó figyelmét az antiszegregációs jogszabályi előírásokra, arra azonban nem volt lehetősége, eszköztára, hogy a helyi érdekekkel szemben a szegregált intézmények teljes átalakítására tegyen javaslatot. Már csak azért sem, mert ahhoz, hogy az ilyen intézményekben szocializálódott gyerekeket sikeresen integrálni lehessen – a saját maguk és a társadalom nagyobb hasznára –, olyan motivált, felkészült pedagógusokra, és a pedagógusokat segítő intézményrendszerre (pszichológusra, szociális munkásra, fejlesztő szakemberekre) lenne szükség, amellyel jelen pillanatban az érintett iskolafenntartók, illetve a hazai közoktatási rendszer szereplői többségében nem rendelkeznek.

Összefoglalva elmondható, hogy a biztoshelyettes az Alaptörvényben rögzített konkrét és elvi felhatalmazásával élve gyorsan és rugalmasan reagált az új típusú kihívásokra, amellyel egyszerre indította el a szorosabb együttműködést szakmai partnereivel és nyitott újabb lehetőségeket a jogvédelemért hozzá fordulóknak. Az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2022. évi tevékenységéről szóló beszámolót az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága 2023. május 22-én egyhangúlag elfogadta, ezzel elismerve az egész éves partneri munka eredményeit, megerősítve a biztoshelyettes „jogvédelmi válságállóság” érdekében tett intézkedéseit.

A remények szerint kevesebb kihívást tartogató 2023. év új tendenciáiról és eredményeiről a BARÁTSÁG folyóirat olvasói is rendszeresen tájékozódhatnak a www.nemzetisegijogok.hu és a www.facebook.com/ombudsmanhelyettes online platformokon, a biztoshelyettes pedig idén is mindenkit vár szakmai partnerei közé a nemzetiségi közösségek érdekében folytatott közös munka reményében.

Török Tamás titkárságvezető,
Nemzetiségi Biztoshelyettes Titkársága

Nemzetközi konferencia az őshonos
kisebbségek szerepéről – Gyula

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megőrzendő értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. E törvény alapján a megyei önkormányzatok megyei értéktárat hoztak létre, melyek segítségével azonosítják, jegyzékbe veszik és minél szélesebb körben megismertetik közigazgatási területük nemzeti értékét, egyúttal gondoskodnak azok fennmaradásáról. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Ezúttal települési értéktárakba felvett, ott nyilvántartott kincsek közül válogatunk.

Csarejs Jánosné Hrabovszki Ilona munkássága (Csorvási Értéktár)

A szlovák származású naiv festő, író Békéscsabán született 1930-ban, de a mai Csorvás-alsó területén élt. Az apja béres, az anyja szolgáló volt. 1941-ig saját tanyában éltek, de azt a tanyát elvitte az árvíz és csak sokára építettek újat. A tanyasi kislányt befogadta a pusztá.

Negyvenhárom évesen kezdett festeni önkéntes módon. Így beszélt erről: „Éhes voltam és vagyok a szépre, a lakásban is, a ház körül is, szerettem a virágokat, a szép ruhákat. A képeket. Elhatároztam: festek egy párat magamnak. Először virágokat másoltam, azután egy-két emlékem jött elő. Amikor meglátta ezeket V. Kiss Margit a csabai múzeumból, azt mondta: az életemet fesse meg, nekem azt kell. Hogy elneveztek naiv festőnek, nekem az se nem több, se nem kevesebb annál, hogy magamnak is, másoknak is jó, ha örömet szerezhetnek.”

Festményein gyermekkori élményeit, emlékeit örökítette meg. Jellegzetes témái a falusi lét, a gyermekek és felnőttek közössége. A csorvási asszony vászonra vetett gondolatait a világról, a szeretetről, a reményről és más szívbéli dolgokról nemcsak lakóhelyén, hanem máshol az országban és külföldön is megcsodálták. „Gyönyörű átok ül rajtam, tele vagyok élményekkel... Lassan dolgozom, egy évben jó, ha tíz képet meg tudok festeni. A gyötrődés is meglátszik rajtuk. De aztán örömmel van nálunk, több mint a kalendáriumban. Ha lefestem az egyik emlékemet, a másik kiabál a szemem előtt, hogy engemet fess le. Ha elkészülök az egyikkel, követi a másik, harmadikból a negyedik, és soha sincs vége” – vallotta meg Bánszky Pál könyvében. (A naiv művészet Magyarországon, 1984.)

Csarejs Jánosné, a magyarországi szlovák kultúra teremtménye 1998-ban hunyt el.

Patara török kori történelmi fesztivál (*Tatai Értéktár*)

A tatai vár 1597. évi ostromának, az először itt használt patarának, vagyis kapupetárdának állítottak emléket a hagyományörzők a tatai Patara megrendezésével, akik között magyarokon kívül lengyelek, németek, szlovákok, csehek, belgák is rendszeresen megfordulnak. A fesztivált 2008-tól minden évben megrendezik, melynek során korhű jelmezekben és fegyverekkel, látványos csatajelenetek keretében idézik fel a vár visszafoglalását. A hagyományörző fesztivál történeti háttere: a mohácsi csatavesztés után portyázó török csapatok Tata környékét fel dúlták, de *gróf Cseszneky György* kapitány a várat sikeresen megvédte.

A törökök 1543-ban foglalták el Tata várát. A száznegyvenöt éves török uralom idején kilencszer cserélt gazdát, és összesen tizenhat évig volt a vár török kézen. Egyik legnevezetesebb ostroma a tizenöt éves háború idején, 1597. május 23-án volt, amikor *gróf Pálffy Miklós* komáromi főkapitány csellel – és egy ügyes hadi találmánnyal, a fesztiválnak nevet adó patarával – visszafoglalta a török kézen levő tatai erősséget. Ezzel a robbantó eszközzel döntötték be a várkaput a főkapitány vitézei. Egy évvel később, Győr felszabadításánál is a Tatán kipróbált új fegyver indította el a sikeres ostromot.

Kétegyházai Román Ortodox templom (*Kétegyházai Értéktár*)

Kétegyháza *Löwenburg János* Jakab békés megyei főispán 1723-ban bánáti románokat telepített a faluba, akik a jelenlegi templomot 1779-ben a Dózsa utca, a Bocskai utca és a Széchenyi utca által határolt a területre, egy mesterséges magaslatra építették. A templomról a hagyomány azt tartja, hogy Milováról hozott kövekből épült fel, és hogy 1893-as formáját már az 1840-ben történt felújításkor nyerte el. 1802-ben egy *Lupu* nevezetű cigány megöntötte az egyház harmadik harangját. 1863-ban a ministráns gyerekek által okozott tűz következtében leégett a templom szentélye és benne könyvek, csillárok, miseruhák. 1868-ban állították helyre. 1886-ban került helyére a legnagyobb harang, amely a közösség pénzén készült el, „Öntötte *Hőning Frigyes* Aradon, *Petru Chirilescu* esperes, *Michail Ardelean* kiváló lelkész és *Iosif Ioan Ardelean* lelkész idején” felirattal. Ugyanabban az évben *Ioan Bușigan* és felesége, *Floarea Bandula* a templom előtt márványkeresztet emeltetett halottaik lelki nyugalmáért. A templom 1840-ben nyerte el a mai formáját. A régi templombelsőre már csak a széksorok és az ikonosztáz fából esztergált része emlékeztet, festése teljesen újszerű, ikonjai az ortodoxia által megkövetelt rendben követik egymást. Déli fala mellett kereszt található a következő felirattal „*Cristina Ardelean*, născută *Gheorghievici*, preoteasă 1821-1867”. Azaz: „*Cristina Ardelean* született *Gheorghievici* papné 1821-1867”, akit a templom mellé temettek el. A képfal rózsafej aranyozott falfaragványait készítő mester neve ismeretlen, de munkáját ma is őrzi a templom: az 1998-ban *Buc Florian* aradi egyházi festőre bízott belső felújítás alkalmával csak az ikonokat cserélték ki.

A templom egyhajós épület, huszonöt méter hosszú, tíz méter széles. Belmagassága hat méter, a tetőrészel együtt tizenkét méter. A tornyon lévő kereszt huszonöt méter magasán áll.

Török cukrászat megteremtése Orosházán (*Orosházi Értéktár*)

Az egyedi török származású sütemények, fagylaltok Orosházán való meghonosítása, illetve népszerűsítése *Musztafa Szulimán* nevéhez fűződik. Apja, *Musztafa Abdul* a balkáni feszültségek növekedése idején, 1906-ban telepedett meg Orosházán és kötött házasságot *Szrencsén Irénnel*. Már ő is egy kis kocsival járta a várost, s fagylaltot árult.

Fortepan/Bojár Sándor felvétele

A Musztafa-féle fagyit azonban végül a fia, Szulimán tette fogalom-má, s nemcsak a helybeliek között. *Musztafa* Szulimán Orosházán tanulta a cukrászmesterséget, a mestervizsgáit Szegeden tette le. Eleinte a nagyszénási földműves szövetkezet alkalmazottjaként maga is kézikocsis fagyaltárus volt, mint az édesapja, majd hamarosan egy igen közkedvelt cukrászdát nyitott Orosházán. Süteményeivel díjat nyer a törökszentmiklósi országos cukrászkiállításon. Az elszármazott orosháziak visszatérésének is biztos pontja volt, hogy hazaérkezésükkor ellátogattak a piactér melletti Musztafába egy finom süteményre, egy krémes fagyira.

A mesterség alapjaival a legendás szakembernél ismerkedett meg *Ficsor Zoltán* mestercukrász is, aki így vall: „Szuli bácsi mindig tisztességgel, a szakma iránti legnagyobb alázattal végezte munkásságát több évtizeden keresztül, mely példát mutatott a jövőendő ifjúságnak a szakma szeretetéről, tisztességéről. Egykori cukrászdája falán ma emléktábla hirdeti: „»Itt állt a szakma és emberség temploma.«”

Német nemzetiségi gyűjtemény (Biatorbágyi Értéktár)

A török időkben elnéptelenedett Torbágy pusztá falut német telepesek építették fel újra. Az első német betelepülési hullám a XVII. század legvégére tehető, a következő 1712-ben következett be. Az 1739. évi pestisjárványban a falu lakóinak fele meghalt, helyükre újabb német családok települtek. A II. világháború után, 1946 februárjában a torbágyi svábok 70-75%-át úzták el abból a faluból, melyet több mint kétszáz évvel előtte az őseik építettek fel a romokból.

Rájuk emlékezve Biatorbágy Város Önkormányzatának támogatásával, jelentős pályázati források felhasználásával jött létre a Bechtold Sváb Tájház. A város új közösségi épülete 2015 óta ad otthont a német nemzetiségi gyűjteménynek.

A *Bechtold* család egykori lakóházában (Fő utca 92.) egy szépen berendezett „tiszta szoba” és konyha várja a látogatókat. A bútortat XIX-XX. századi, az asztalon hímzett terítő, a stelázsit is hímzett csík díszíti. Az asztal körül hokedlik, oldalt kis sámlí. A jellegzetes kétajtós szekrényeken kívül egy díszes sublót is látható. A szekrényekben régi ágyneműk, ingek, fehérneműk, blúzok, szoknyák, kabátok kaptak helyet. De van itt bölcső is pólyával, és egy gyönyörű fonott babakocsi is. A konyhában evőeszközök, tányérok, poharak, díszes tálak kaptak helyet a szépen felújított konyhaszekrényben, a stelázsin mázas köcsögök

sorakoznak, réges-régi szódásüveg, sótartó és egyéb apróságok, a vízspad alatt hurkatöltő és egy nagy passzírozó. Az időutazás élményét korabeli ruhákba öltöztetett babák teszik teljessé.

A felújított lakóépület mellett, a régi pince előtereként, új építésű, a kortárs építészet nyelvén megszólaló nagy fedett-nyitott szín ad lehetőséget arra, hogy Bechtoldék hajdani portája a hangulatos bemutatótérrel mellett közösségi eseményeknek is teret adjon. A közösség ünnepeihez kötődő zenés-táncos multságok, gyerekfoglalkozások, a nemzetiségi iskola rendhagyó tanórái kapnak itt helyet.

Lakatos Menyhért munkássága (Vésztői Értéktár)

Lakatos Menyhért (1926-2007) Vésztőn született. 1954-ben a nagykőrösi népi kollégium általános mérnöki szakán végzett és a szeghalmi járási tanács igazgatási osztályvezetője lett. 1955-62-ben Szarvason és Nagykőrösön üzemmérnök, 1964-től a Cigány Téglagyár igazgatója volt. 1969-től a Magyar Tudományos Akadémia szociológia kutatócsoportjának ciganológiai munkatársa. 1973-tól szabadfoglalkozású író. 1988-tól a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének elnökévé választották, számos magyarországi cigány társadalmi és kulturális szervezetben is tevékenykedett. Írásait rendszeresen közölte a *Romano Nyevepe*, a *Cigány Kritika*, a *Rom Som*, de más folyóiratok is. 1977 márciusában a Dérnyé Színház mutatta be az *Akik élni akarnak* című kétrészes színművét. 1976-ban Füst Milán-díjat, 1976-ban és 1993-ban József Attila-díjat kapott, 1986-ban a Munka Erdemrend arany fokozatával, 1999-ben pedig a Magyar Köztársaság Babérkoszorújával ismerték el a hazai cigányság kulturális életében és a magyar kultúra terén szerzett érdemeit. 2006-ban Vésztő Város díszpolgári címmel tüntette ki. Lakatos Menyhért életének egy részében nap mint nap tanúja volt a cigányság nyomorúságának. Tapasztalta azt, hogy a mélyszegénységben élőknek esélyük, sőt reményük sincs a minőségi életre. A rendszerváltás legfőbb vesztese a cigányság. Iskolázatlan, képzetlen emberek küzdenek a napi megélhetésért. Lakatos Menyhért minden egyes művében a cigány hagyományokat helyezte előtérbe.

Az író több irodalmi műfajban is – vers, mese, regény, elbeszélés – maradandót alkotott, írt gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. Művei irányt mutathatnak a felnövekvő cigány nemzedék számára, ő maga is példaképe a nemzetének. A „Füstös képek” című, a „cigány világot” belülről bemutató regénye 1975-ben, első kiadásának megjelenésekor egyaránt sokkolta a cigány és nem cigány olvasókat. E művét napjainkig már húsz országban adták ki.

Baumberg Gabriella szobra (Tapolcai Értéktár)

Gabrielle Baumberg 1766-ban született Bécsben, és Linzben halt meg 1839-ben. Kortársai Bécs Sapphójaként emlegették, mivel osztrák költőként jeleskedett. Első verse tizenkilenc éves korában jelent meg a *Wienerblättchen* című lapban, s attól kezdődően közel tíz éven át a *Wiener Musen-Almanach*-ban jelentek meg költeményei. Ezek közül több zeneszerzőket is megihletett. Mások mellett *Schubert* és *Mozart* alkotta dallá őket, így aztán az osztrák szalonokban is közzismertek, sikerdarabok lettek. Személyét azért övezi különösen nagy tisztelet a tapolcaiak körében, mert 1805-ben az ezen a településen született magyar költő, *Batsányi János* felesége lett. Annak ellenére, hogy udvarlója jakobinus volta miatt elszenvedett korábbi kufsteini rabsága miatt sokan óvták tőle. A magyar költő abban az időben bécsi hivatalnoki állásból tartotta fenn magát és feleségét. Lelkesedett Gabrielle költészetéért: már házasságuk évében, majd két évvel később is kiadta felesége összegyűjtött

német költeményeit. Amikor politikai tevékenységéért újra fogságba vetették, felesége minden követ megmozgatott érte, s végül közbenjárására szabadon engedték. Később Bécsből a Napóleoni hadakkal kellett elvonulnia (ő fordította le magyarra Napóleon kiáltványát). Gabriella oda is követte férjét, akit a linzi száműzetésben, a rendőri felügyelet és zaklatások idején sem hagyott magára. Mindvégig ösztönző erőt jelentett férje költői kiteljesedésére, miközben maga sem adta fel irodalmi törekvéseit. Hamvaikat is együtt hozták haza 1934-ben, s helyezték ünnepélyesen végső nyugalomra a tapolcai temetőben.

Az értéktárba felvett, 1966-ban felállított, mész-kő talpazatú bronz mellszobor *Kocsis András* szobrászművész alkotása. A tapolcai Kis-tó partján, fák övezte pihenőhelyen áll. Talpazatára a Batsányiné Baumberg Gabriella névalakot vésték születése és halála évével. Hetvenhárom évet élt.

Lengyel hősök emlékműve (*Mohácsi Értéktár*)

A koronás lengyel címersas *Martinelli Jenő* szobrászművész, a nyolc méter magasra nyúló oszlop és a talpazat *Lechner Jenő* építész alkotása. Az oszlop tetején a sást úgy helyezték el, hogy Lengyelország felé nézzon. A Szepessy parkban álló emlékművet 1931. augusztus 29-én avatták fel a mohácsi csatában harcolt, *Gnoiniski* Livhard kapitány vezette s ott mind egy szálalig hősi halált halt ezerhatszáz lengyel vitéz tiszteletére. Az esemény az összes hazai fegyvernem és a lengyel haderő küldöttsége jelenlétében ment végbe. Az oszlop tövében kis ládikában helyezték a talajba azokat a földcsomagokat, amiket a lengyel küldöttek hoztak magukkal. Szülőhazájuk valamennyi tartományából gyűjtötték, egybeköt az elesettek leszármazottjaitól is.

Az emlékmű az idők során rendkívül leromlott. Az 1980-as évek elején állapota már teljességgel méltatlanná vált a hősök emlékéhez. A krakkóiak által e célra elindított lengyelhoni közadakozásból származó összegből 1983-ban állították helyre, illetve építették újjá.

Kecskeméti Ármin tudományos munkája (*Makói Értéktár*)

Kecskeméti Ármin (1874-1944), a tudós, neológ főrabbi Kecskeméten született 1874-ben. A rabbiképző elvégzése után bölcsészdiplomát szerzett. Rabbiként és tudósként is országos hírnevű lett, a szegedi egyetem magántanára volt. Főbb művei: A „zsidó” a magyar népköltészetben és színműirodalomban (1896) A „zsidó” a magyar regényirodalomban (1897), A zsidó irodalom története (I–II, 1908, 1909), Templomavató beszéd, Makó (1914), A zsidók egyetemes története (I–II. 1927). A csanád-megyei zsidók története (1929); Izrael története a bibliai korban (1942).

1896-ban hívták meg a makói neológ zsidó közösség élére, melynek negyvennyolc éven át, a deportálásáig szellemi vezetője volt. 1944. június 16-án vagonírozták be. A strasshofi lágerben hunyt el. Nevét utca és emléktábla őrzi Makón, szellemi örökségét a Dr. Kecskeméti Ármin Egyesület viszi tovább.

Vrbovszki-féle kocsigyűjtemény (*Mezőberényi Értéktár*)

Vrbovszki Pál kocsigyűjteményének egyes darabjai az 1940-50-es években mezőgazdasággal foglalkozó gazdák által használt közlekedési illetve munkaeszközök voltak. Ezekből akkor sok fordult meg Mezőberény utcáin és szántóföldjein, mára azonban alig maradt belőlük. Hála Vrbovszki Pál gyűjtőszenvetének, egy részük nem vált az enyészeté, sőt felújítva hordozza egy eltűnt kor üzenetét.

A gyűjteménybe 2014-ben – a települési kincstárba kerülésekor – négy jármű tartozott: egy vásárhelyi féderes piacozó kocsi, mely az 1950-es években készült, egy könnyű változatú lócsös kocsi vesszőfonatos oldallal, egy négyülékes hintó vagy cséza, valamint egy négyülékes úri szán. A gyűjtő hozzáértő bognár és kovácsmester bevonásával újította fel valamennyit, így azok akár használatba is vehetők. Több alkalommal helyi vásárokon, rendezvényeken és a Berényi Napokon ki is állította. Így sikerült megőrizni és bemutatni ezeket az évszázadokon keresztül használt hagyományos típusú, főként parasztgazdaságokban használt régi szállító eszközöket, járműveket.

Adam Sager imakönyve (Biatorbágyi Értéktár)

Adam Sager egy Bicske közelében fekvő pusztá, Németegyháza kis katolikus iskolájának iskolamestere volt, és 1803-ban – talán kántori tevékenységének összefoglalásaként – összegyűjtötte az istentiszteleteken használatos imádságokat. A kéziratos könyvecskét szerzője piros-fehér-zöld nemzeti színekkel díszítette, szép arányú, jól szerkesztett, tetszetős munkát hagyva ránk. A kis kapcsos könyvet egy torbágyi család őrizte meg. Ezeket a könyvoldalakat színes másolatban láthatjuk egy 1999-ben, a Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány kiadásában megjelent 170×285 mm méretű kötet jóvoltából. A 196 oldalas (melyből 148 oldal színes) kiadvány szerkesztője Varga Péter Pius, hogy ne okozzon nehézséget a gót kézírású német szöveg olvasása, a könyvet betűhíven nyomtatott német szöveggel és magyar fordítással is kiegészítette. Három – szintén kétnyelvű – kísérő tanulmánnyal is bővült. Adam Sager imakönyve a Buda környéki, kelet-dunántúli németiség fontos kultúrtörténeti emléke.

(h)

Joka XVII.

(részletek)

Előkészületek

Janó egy-egy ásónnyommal kijelölte, hogy hol lesznek a külső házfalak és a szobák oldalai. Úgy gondolta ki, hogy Mirkónak és Flarénak is lesz külön-külön egy kis hálókuckója. Mamónak nagyobbbat tervezett, hiszen az övét két személynek, neki és Nyicának szánta. Önmagának nem akart szobácskát, mert a nappali elég nagy lesz ahhoz, hogy a lócák mellé beférjen egy dikó is. Hogy gyékénnyel vagy szalmával tölti-e meg, vagy esetleg befonja majd a keskeny, lócaszerű ágyat, ez majd csak akkor fog kiderülni, ha lesz már ideje bútorokat eszkábálni. Az viszont sajnos még igencsak odébb lesz. Addig megteszi a földön a szalmazsák is. A két nő közben kérésére kitalálta, hogy hol legyen a benti tűzhely. Mamó azzal állt elő, hogy tapaszt majd ő odabentre olyan búbos kemencét, amit kívülről kell fával táplálni, így a füst és korom kinn marad. Feltéve, ha jó kémény is készül. Azt is mondta, hogy ne hamarkodják el a dolgot. Maradjon ez a döntés későbbre, figyeljék a széljárást. Ismerjék ki, hogy merről fúj legtöbbször, nehogy visszafordítsa majd a kéményből a fojtófüstöt.

Janó képzeletben megint csak megsüvegelte az öregasszonyt. Képzeletben, mert rekkenő nyár volt, és különben egész eddigi életében sohasem volt még süvege. Azt azonban el kellett ismernie magában, hogy Mamó megint olyanra gondolt, ami neki nem jutott volna az eszébe.

A kamrafülkét Nyica kicsinyelte, így a régít újabb ásónnyommal kellett felcserélni.

A gyerekeknek nagyon tetszett, hogy saját kuckójuk lesz, de persze elalhatni való helyük marad akár Nyica és Mamó mellett is. Mirkónak jutott eszébe szürkületkor az ötlet, hogy márpedig ő most a saját szobácskájába vonul, senki ne zavarja. Azzal lefeküdt a pusztára, ahol az ásónnyom az ő majdani kis kuckóját vette körbe. Pár perc múlva, már az igazak álmát aludta. Nyica markolta fel, vitte be és helyezte el a színtén elszunyókált Flaré mellé a fából készült kalyibába. Látva őket egymás mellett, elmosolyodta magát, és kedélyesen hátra szólt Mamónak.

– Jól elfáradtak szegények, hogy ilyen korán elnyomta az álom őket.

Megerősítést, vagy bármi más választ azonban nem kapott. Mamó is édesdeden aludt a hintaszékben.

Egyedül Janó nem látszott fáradni. A lécekkel körbekerített, kiásott gödörhöz lejtős árkot ásott a kúttól. Elég lesz a feltekert vödrök tartalmát beleönteni, nem kell ide-oda rohangálni majd a vízzel. Most éppen, ki tudja hányadszor ment homokért. Már nagyon sokszor fordult. Szerencsére a patak felső folyása ide jóval közelebb van, mint az erdei otthonukhoz volt, de Nyica így is csodálta. Vajon, honnan van ennyi ereje, hiszen ételt is csak alig néhány falást tudott rátukmálni. Patakokban folyik róla a víz, mégse panaszkodik.

– Azért kíváncsi lennék: hány fiatalabb bírna úgy, mint ő? – fogalmazta meg magában.

Odakucorgott mamó széke tövébe, s eltökélte, megvárja Janót, és semmiképp nem engedi, hogy még egy fordulót tegyen.

Janó, amikor aznap délután először ment homokért, váratlanul ismerőssel találkozott.

– Csókolom, Joka bácsi! – köszöntött rá egy kisfiú.

Janó egy-két pillanatig elmélázott, hogy ugyan ki fia-borja lehet ez az illedelmes gyermek.

– Nem ismer meg, Joka bácsi? Pedig ugyanezen a talicskán tolt engem is hazáig.

Ennyi segítség bőven elegendő volt.

– Hej, Lacikám! Hű de nagyot nőttél! Néhány hónapja csak, hogy nem láttalak, és már meg sem ismerlek... Igazi fiatalúr lettél... Mit keresel itt? Csak nem megint világnak indultál? Látom, a lábad, hál' Istennek rendbe jött. Ugye tényleg rendbe jött? És mi a helyzet azzal a gonosz mostohával? ...De hisz szóhoz sem engedlek jutni, csak kérdezek, kérdezek... Úgy megörültem neked.

– Én is nagyon örülök, Joka bácsi. Még meg sem köszöntem, amit értem tett.

– De hisz gyönyörűen megköszönted, Lacikám. Olyan szépen, hogy szebben se lehetne.

– Mikor?!

– Épp az imént, amikor oly illendően rám köszöntél. A nevemet sem felejtetted, el sem is szaladtál el láttamra. Minket, cigányokat legtöbbször csak a bajban, a szükségben ismernek meg, olyankor még hálálkodni sem restek. De teljen el egy csipetnyi idő, amikor a nehézség elszelelt, átmennek az utca túlsó felére előlünk. Nehogy hírbe hozzák magukat egy cigánnyal?!

– De hiszen én mindenre emlékezem. A két gyerekére is, bár az ő furcsa nevük sajnos nem jut eszembe. De leginkább arra a tündérszép néniemre emlékszem... meg arra a nagyon okos kutyára, a Mókára, aki kiszimatolt, megmelegített mellém bújva, majd odahívta magát is, Joka bácsi.

– Nem Móka, hanem Koma – igazította ki Janó.

Minttha varázsszót mondott volna, hirtelen az egyik bokorból előbukkant fogában egy kosár fülét tartva a megnevezett négy lábú. Amikor meglátta Lacikát, kiejtette szájából a kosarat. Félreacsapta a fejét és nagyon mókás képet vágott.

– Ha ilyen arcot vágasz, ne is csodálkozz Koma, ha azt hiszik, hogy Móka a neved.

Ezt azonban a kutya aligha hallotta meg, mert éppen úszott a levegőben. Akkorát szökölt, hogy valósággal feldöntötte Lacit. A földre került kisfiút aztán megnyalta jobbról-balról. Szegény fiúnak még a füle is merő egy lucsok lett. Örömeiben Koma olyan fürgén csóválta a farkát, hogy légy és szúnyog egy sem maradt a környéken. Boldogan tűrte – sőt apró morrantásokkal bízta is –, hogy a feltápáskodó kisfiú magához szorítsa és simogassa. Simogassa, ahol csak éri.

A szüntelen kényeztetés és fültővakargatás közben Laci sorra megválaszolta Janó iménti kérdéseire. Nem, többé nem megy világgá – jelentette ki. Jó lecke volt az a múltkori eset. Horgászni jött a patakhoz, és apukája is tud róla, hogy itt van. Két halacska már fogott is – mutatta büszkén a vedrét. Két kicsiny hal úszkált körbe benne. Egy nádszál végére erősített kócmadzag végén himbálódzott a dróthorog, azon meg egy kövér kis giliszta. Janónak az jutott eszébe – ha már túl lesznek az építkezésen – Mirkó megmutathatná Lacikának, miként megy a halvadászat a nagy fonott kosárral.

Lacika beszámolt arról is, hogy apukája mégsem vette el feleségül azt a kiállhatatlan nőszemélyt. Valamire tehát mégiscsak jó volt az a nagy ijedtség.

– És Joka bácsi hová talicskázza a homokot? – kérdezte.

Miután megtudta a választ, lelkendezett és kijelentette:

– Jaj, de jó! Akkor majd sokat játszhatunk együtt Joka bácsi gyerekeivel! Ugye, meg tetszik engedni, hogy játszanak velem?

Janó elképedt a kérdéstől. Ilyet se hallott még. Az írnok fia azon aggodíks, hogy a cigány apa esetleg eltiltja a gyermekeit a vele való pajtáskodástól?

– Hát persze, hogy megengedem, Lacikám! Hát persze, hogy megengedem. Mirkó és Flaré is örülni fog neked.

– Akkor jó! – könnyebbült meg a fiú.

Janó megpúpozta a talicskát, s mivel Koma egyre böködté a kosárral, abba is tett egy csekély homokot.

– Értem én, hogy segíteni jöttél, de hidd el, komám, a homok nehéz. Ennyit is elég, ha hozol. Pont fél kosárral több annál, amit egyébként vittünk volna... De ha tényleg segíteni akarsz, s többet is hoznál, amikor holnap jövünk, kapsz egy kis szekérfélét. Olyan húzni valót, hám-mal. Majd összeeszkábálom neked.

– Sokszor kell még jönnie, Joka bácsi?

– Bizony, be kell tartalékolni, mielőtt belevágunk a falazásba, hogy ne legyünk homok híján, ha megszorulnánk. Aztán már csak annyiszor jövök, hogy mindig visszapótoljam a fogyást.

– És ez így nem szaporátlan?

Janó egy kicsinykét elgondolkodott, hogy mint feleljen illendően. Végül mégsem mondott semmi hasonlót ahhoz, ami először eszébe ötlett. A gazdagságról és a szegénységről, a hintón járók és talicskatolók különbözőségéről fogalmazott elmefutamát megtartotta magában. Egy kissé keserűre sikeredett mosollyal mindössze ennyit szólt:

– Most, hogy Koma is segít, nem lesz szaporátlan. Isten megáldjon, Lacikám! – búcsúzott. – Indulj gyorsan haza! Nemsokára sötét este lesz.

Amikorra Janó hazatért, ugyan nem volt még sötét este, de csak fertály órák voltak addig, hogy ez bekövetkezzék. Gyorsan kiborította hát a talicskáját, s ment a többiekhez. A tyúkok és a kakas már beterelve, a gyerekek a kulyibában, Mamó és Nyica a szabad ég alatt szunyókált. Janó hosszan nézte őket.

– Istenem, de szépek! – csodálkozott rá a két nőre.

A csupa ránc Mamó ajkán valami földöntúli mosoly ült. Nyica pedig az öregasszony lábát ölelte, fejét az ölébe ejtve.

Janó előbb óvatosan – nehogy felriassza –, lefejtette a lány karját Mamó lábáról, majd ölbe kapta, s a kalyiba egyik szalmazsákjára tette. Egy könnyű vászonlepedőt is terített fölébe, hátha fázna éjjel. Aztán visszament és Mamót is bevitte. Várt egy darabig, nehogy idő előtt zajt csapjon a lépéseivel. Amikor már egyenletes szuszogás töltötte be a kis faházat, betette az ajtót. Úgy döntött, kint éjszakázik a szabad ég alatt. Legalább nem kelti fel a bentieket pirkadatkor, amikor újabb adag homokért indul majd. Amire a többiek felébrednek, szeretne majd visszatérni. Igyekezett kihasználni még az időt. Mécsest gyújtott, és a romok közé ment. Jól emlékezett, az egyik szegletben talált egy nem túl nagy, megvasalt kereket. Nem tudta megállapítani, hogy mire szolgált (talán kútkerék volt), de most jól jött. A saját cókmókjaik közül, amit szintén idehalmoztak, néhány szíjat, szöget, kötelet és egy nagy, hosszúkas fonnott kosarat és néhány ruharongyot és egy fa rudat halmozott a talicskára. Aztán eszébe jutott, s a kissekercéért is visszament. Azzal szöget beütni és faragni is lehet. És nem csak nagyolva, mert igen éles.

Csak amikor mindez együtt volt, feküdt le a tyúktároló tövébe. Gyere Koma, feküdj ide mellém! Ügyeljünk az álmukra!

Másnap Nyica nyitotta ki elsőre a szemét, de hirtelen azt sem tudta, hol van. Amikor rájött, bosszantotta, hogy ezek szerint mégsem sikerült ébren kivárnia Janó hazatértét. Pedig emlékezett rá, halkan énekelgett is, hogy el ne aludjék. Ezek szerint a nagy kő sem segített, amit azért szorongatott olyan erősen, hogy ha elernyesztené az álmot, s kiesik a kezéből, a zajra felébredjen. Szégyellte magát... aztán rájött, hogy akkor viszont csakis Janó hozhatta a kalyibába. Az ölében hozta be, felkarolva. Még be is takarta. Egészen belepirult a gondolatba: talán meg is csókolta. Szerette volna hinni, hogy így történt, de félt, hogy Janó ezt a lehetőséget is elmulasztotta. Nem tarthatta becsületes eljárásnak...

Szaladt ki, hogy akkor most ő fogja megtenni a dolgot, de Janónak már csak a hűlt helyét találta. Nagyot toppantott mérgében a lábával.

– Még reggelit sem adhattam neki! Vacsorát sem evett!

Janó megállt útközben, távol a házhelytől, félúton a patak felé. Nem akarta, hogy kopácsolásával bárkit is felébresszen. Amikor aztán abbahagyta a mesterkedést, egy takaros szerkentyűt mutathatott meg Komának.

– Látod-e, itt hátul ráültem a kosarat a kerékre. Nem volt ám könnyű úgy megcsinálni, hogy szabadon gördülhessen, még ha nagy súly nyomná is lefelé. Megzsíroztam a fatengelyt, egész könnyen forog. Ide, előre meg a rudat rögzítettem. Azon húztam át a zsinórzatot. Ez meg itt a hám. Az egyik lábad ebbe, a másikat amabba a lukba kell betenned. Egy kicsit meghúszom, hogy feszüljön, ne ijedj meg! A kosarat kibéleltem a rongyokkal, ne hulljon belőle semmi se a hátadra. Hidd el, nem esne jól. Gyere így egy kicsit utánam! Érzed, milyen könnyen húzod. Persze nem homokot hozol majd. Az nagyon nehéz lenne neked. Megrakjuk murugyával. A réten a marhakútnál láttam összehányva egy nagyobb halmot. Úgy látszik, nem kell senkinek...

Hogyhogy? Te nem tudod, mi a murugya? Ne csodálkozz, Komám, hogy nem hallottál róla. Nem kutyának való. Tulajdonképpen még a teheneknek sem kell. Murugyának a takarmányuk szárának durvább részeit nevezik. Azt a részt, amit még ők sem esznek meg, ezért is hordhatták félre. Talán feltűzelve tüntetnék el télen, ám az a természete, hogy meleget sem igen ad. Úgy hinnéd semmire se jó, pedig nekünk nagy hasznunkra lesz. Ezzel is megszórjuk újra és újra döngöléskor a falakat. Beledöngöljük, hogy még erősebb, még tartósabb legyen. Jól megpúpozom és letakarom még egy ronggyal. Így, ni. Mindenütt begyűröm, el ne hulljon út közben. Fogod bírni, Koma? ...Úgy látom, igen. Ne ficáncolj, ne ugrabugrálj! Szépen, lassan, fegyelmezetten húzzad! Gyere velem, most megyünk a homokért. Azt én tolom majd. Sajnos, még legkevesebb kétszer fordulnom kell. Ma már nem szükséges többször velem jönnöd. Elég, ha holnap kísérsz el újra pirkadatkor. Persze csak akkor, ha lesz kedved. Akkor elhozhatnád a murugya másik felét is.

Már elütötte a nyolcat a bötönyei templom harangja, mire hazaértek. Mindenki boldog izgalommal várta őket, és egymás szavába vágva igyekeztek elmesélni a nagy eseményt. Mamó egy hatalmas homokdombra mutatott. Alig fél órája távozott a szekér, amelyik hozta.

– Két hajdú ült a szekér bakján. Az egyik úgy káromkodott, mint a vízfolyás, míg nagy izzadva lehányta a rakományt – számolt be az eseményről Nyica. – Valami olyasmit mondott, hogy micsoda krucifiksz világ ez. Igen így mondta, ezzel a furcsa szóval, igyekeztem megjegyezni. Krucifiksz egy világ! Neki, mint hajdúnak kell egyenruhában őrizni egy бүдös cigány talicskáját, aztán meg futni utána, hogy kegyeskedjék visszafordulni, mert a bíró úr látni kívánja. Múltkor meg az erdőkerülő is felpofozta miatta. Azt is el kellett túrnie, panaszkodott a másik hajdúnak. Képen törölte őt..., egy hajdút! Pusztán azért, mert a szájára vette ezt a Jokát. Képes volt a kerülő azt mondani őrá, egy hajdúra, egy igaz magyar emberre, hogy jóval különb nála az a cigány. Most meg megint az írnok úr bolondult meg. Hajnalban kiharancsolta őket homokot ásni, és szégyenszemre itt lapátolhat ennek a rusnya népségnek. Micsoda krucifiksz világ ez?! Így sopánkodott, de aztán szerencsére hamar elette a fene. Úgy nézett rám, de úgy... Még szerencse, hogy Mamó megfenyegette, hogy átkot olvas rá, ha rosszban sántikál. Szemmel veri, ha még egyszer meglátja, hogy engem nézdel... Mint egy kushadó kutya, úgy behúzta aztán a nyakát. Csak amikor mind lerakták a homokot, és már távolabb voltak, fordult meg, és rázta felénk az öklét messziről.

Janó elmesélte előző esti találkozóját Lacikával, aki ezek szerint beszámolt az apjának az ő szaporátlan homokhordásáról. Az meg intézkedett...

– Minden együtt van tehát! Nekikezdhetünk.

– Előtte azonban eszünk! Mindannyian! – nézett Nyica ellentmondást nem tűrő tekintettel Janóra.

– Jól van, na! – mondta a megszólított megadva magát.

Vidámság a sárgödörben

Janó boldog volt, hogy jóval a napdelelés előtt csaknem sikerült már az az aznapra szánt falemelés végére érni. Már nem sok kellett ahhoz, hogy az egész harmadik földsort is zsaluk közé döngölje. Minden pirkadatkor talpon voltak már, és azon álmatagon nekiálltak dolgozni. Az amúgy is igen nehéz munkát a perzselő napsütés elviselhetetlenné tette volna. Ugyanakkor a napsugarakra is nagy (hogy azt ne mondjuk: égető) szükség volt. Nélkülük nem szilárdultak volna meg olyan hamar az alsóbb rétegek.

Tulajdonképpen csak egy dologtól féltek: az elhúzódozó, özönvíz-szerű esőzéstől. Az könnyen tönkre tehetné volna mindazt, amit addig megcsináltak. A kisebb zivatarok is hátráltatták volna némiképp a házteremtést, ám szerencséjükre eddig azok is elkerülték a környéket.

Mamó mindennap a maga módján fohászkodott is az égiekhez. Kérte, hogy kíméljék meg földjüket a vízveréstől. Janó azonban ezt soha nem hagyta megjegyzések nélkül.

– Ne háborgasd ilyen kicsinységekkel Istent! – mondta. – Én nem hiszem, hogy beleavatkozna ilyesféle dolgokba. Képzeld csak el: lehet, hogy veled egy időben sokan a szomszédságunkban épp azért imádkoznak, hogy adjon már az ég esőt. Különben kiég a határ. Kókadozik, pusztul a gabona...

– Nem bánom én, essen, ha kell – válaszolt Mamó. – Essen a szántóföldekre, csak ide ne essék! Legközelebb majd így fohászkodok.

És persze mindig hozzátette a bennfentesek magabiztosságával:

– Eddig azért mégis jól jött, hogy kérelmeztem! Nem igaz? Mostanáig mégis csak megszánt és megsegélt az Úr minket ebben a mi ügyünkben. Na, ugye!?

Janó mélyen elgondolkodott azon, hogyha ő fogná önmagát az Úr háborgatására, az ő imája egész másról szólna. Ő inkább segítő kezért fohászkodna, mert elképzelni sem tudja, meddig lesz erejük ehhez a nagy munkához. És neki ereje, hogy egyedül is végbe vigye ezt az építkezést.

Nehéz lett volna nem észrevenni, hogy reggel felé már mindenki az erejének vége felé járt. Mégis zokszó nélkül tették a dolgukat.

Mamó húzta a kútról a vizet, s öntötte a felhúzott csöbör tartalmát a kis kiásott csatornába, ami azt a taposógödörig vitte. Eleinte könnyen ment Mamónak, de – hiába, mégiscsak sok év van mögötte – hamar belefáradt. Szólnia se kellett olyankor, Nyica rögtön mellette termett, s átvette tőle a víz húzás feladatát. Janó le is cserélte egy kisebbre, könnyebbre a csöbröt. Többször kellett ugyan leengedni, felhúzni, de így Mamó is tovább bírta.

A földet és a szükséges homokot Janó talicskázta és lapátolta a gödörbe, a töreket, polyvát, miegyebet pedig Nyica adagolta. A gyerekek szerencsére jó játéknak fogták fel a tapicskálást, de gyenge lábukkal persze egyedül semmire se mentek. Még szerencse, hogy Nyica új meg új beszélős-gondolkodós játékokat talált ki, ami a figyelmet úgy elterelte a fáradtságról, hogy a lábak járhattak mellette. Máskor meg daltanítással tette számukra élvezetesebbé a különben oly egyhangú munkát. Időnként olyan őszinte gyermeki kacagás hallatszott felőlük, hogy az még Janó arcára is mosolyt csalt. Amikor legutóbb arra járt a talicská-

jával, minden apai aggodalma percek alatt elfüstölt. Azt látta, hogy a sárdagasztó gödörben ádáz kergetőzés folyik.

– Annak kell menekülnie – magyarázta neki Nyica –, aki nem tud új madarat mondani. Mirkó épp akkor fogyott ki az ötletekből. Már másodszor mondta a gólyát. Flaré viszont tudott újat. A lappantyút említette.

– Hát az meg miféle madár? Van olyan? – kételkedett a fiú.

– Tudod, az a kattogó hangú. Ugye, hogy van olyan, Apa? – kérdezte, Flaré.

– Bizony, hogy van!

Mirkó tehát futhatott. Persze miközben üldözték, mind a hat láb egyfolytában (és nagy gyorsasággal) forgatta a sarat, taposta a mélyére a pelyvát. Mindezt vidám viháncolások közepette.

Amikor már Nyica is kimerült, Mamó telepedett a gödör mellé állított hintaszékébe. Mondott is olyan csuda meséket, hogy hallgatói szinte lélegzetvisszafojtva tapostak, nehogy egy szavát is elveszítsék. Ezúttal Fakanalas Janásról, erről a mindenkinél okosabb beás cigányról mondott történeteket.

– Olyan okos volt, mint a Nap! – jelentette ki róla, majd helyesbített.

– Nem is... Inkább olyan okos, mint apátok.

Ahogy hallgatták, a gyerekeknek fel sem tűnt, hogy lábaiknak már fáradniuk kéne. Nyica is olyan gyorsan járt körbe-körbe, mint a motolla – más néven áspa –, amire a fonalakat gombolyítják. Belefeledkezett Bukurija (Fakanalas Janás eladó sorba került lánya) és jövődöbelije, a háborúban megrokkant Ferkó könnyes szerelmi történetébe. Annyira megérezte a sorsközösséget, hogy bele-belekérdezett az elmondottakba, amit Mamó rendre megválaszolt.

Közben persze mosolygott magában, mert a cigány mesemondók sokszor nemcsak a szórakoztatás kedvéért forgatják így vagy úgy a történet szövetét. Nem egyszer azért is, hogy kérdésekre sarkalljanak. Kérdeztesd meg az embereket – mondta az öreganyja – és megtudod, hogy milyen lélek lakja őket. Hogy milyen bánat, szándék és kétség tölti be a bensőjüket. Ha nem ismerné olyan jól Nyicát, a kérdéseiből is megállapíthatta volna, hogy mennyire jószívű, jó akaratú, szeretetre és szerelemre éhes. Úgy sodorta tovább a történet fonalát, hogy Bukurija sorsában és tetteiben magára ismerhessen, azokból erőt meríthessen.

Mamó jól ismerte a mesemondás fortélyait, ráadásul sokfelé járt, sokat látott, sok mindent tudott. Hamar felfedezte, hogy milyen mesebeli szereplőre nyílik meg a két kisgyerek és a velük – sőt helyettük is – ádázul sártaposó Nyica szíve. És már tudta is, hogy miként segíthetne... egyszerre több ügyben is.

Ismét Bukurijáról osztott meg egy különös történet. Akkor már házasságban élt, amikor egy gonosz némbér szemet vetett a férjére. A nő addig mesterkedett, míg rontást nem bocsátott Ferkóra. Attól kezdve úgy hitte, hogy Bukurija nem is a felesége, csak rá akarja tukmálni magát. Szegény Bukurija sokféleképp próbálta meggyőzni, hogy csakis ő lehet férjének az igaz párja. Nyica, mint egy spongya, úgy szívta magába a jobbnál jobb, kipróbálandó ötleteket. Még akkor is érdemesnek vélte próbát tenni velük, ha a mesebeli Ferkónak egyik sem hozta vissza az eszét.

Egyszer aztán – mesélte Mamó – Ferkó épp az erdőben járt és rácso-dálkozott egy addig sosem látott gyönyörű gyümölcsre. Amint beleharapott kénytelen volt egy láthatatlan tilinkó hangját követni. Ezért sem szabad – vetette közbe a gyerekekhez szólva – semmiféle ismeretlen bogyót, gyümölcsfélét megkóstolni. Még ennél cifrább bajok is érhetik olyankor az embert.

A megbabonázott Ferkó követte, mert követnie kellett azt a muzsikát, mígnem annak a némbérnek a kőházában kötött ki, aki rátette a rontást. Olyan kőház volt ez – mesélte Mamó – amit olyan magas és vastag

kőkerítés övezett, hogy ember át nem járja, paripa át nem ugorja, egy nyálcsuszamló pedig egy nap alatt sem ér át a széltn. Mert, hogy az az asszony nemcsak, hogy gonosz volt, de még gazdag is. Azért tellett neki ilyen építményre.

Bukurija azonban nyomára lelt, nem adta fel, kereste az urát. Ki akarta szabadítani, hogy újra és végleg magához édesítse az ő egyetlen szerelmetes férjét. Eljutott a némbér házáig, be azonban sehogy sem jutott. Lekuporodott a fallal szemközt, és elhatározta, egy tapodtat sem megy onnan, inkább ott pusztul. Sűrű könnypotyogtatása azonban fölnevelt egy gyönyörű virágot. Annak kelyhe a füléhez hajolt és megsúgta a titkot, amit csak ő tudott. A kőkerítés olyan földön áll (amikor gyökerét növesztette, tapasztalta meg), amiben rengeteg az üreg. Csak jól meg kell rengetni a földet és úgy dől össze a fal, mint egy kártyavár.

– Csapd oda a lábad jó erősen. Dúdolom a ritmust: Da-da-dam-dam, da-da-dam-dam.

Nem történt semmi. Hívni kell másokat is, hogy segítsenek. Kiket hívjunk?

Újabb és újabb szereplők érkeztek a rengetéshez. Da-da-dam-dam, da-da-dam-dam, de mindhiába.

Akárhányszor kísérelték meg a mesében, a gödörben is arra az ütemre jártak a lábak.

Lassan már nem volt kit odahívni. Falubírótól csontkovácsig, kardnyelőtől a harangozóig, kocsmárostól három fővadászig mindenki ott volt. Kondások, pásztorok hadán és katonákon is túl három kolompár és két beás cigány csapat is próbára kelt. Da-da-dam-dam, da-da-dam-dam, mindhiába. Még egy kajla bajszú hajdú is besegített. Eredménytelenek maradtak. Szegény Bukurija egyre jobban elkeseredett, kit hívhatna még? Ti kit hívnátok? – kérdezte Mamó a gyerekeket.

– Állatokat is lehet? – kérdezte bizonytalanul Mirkó.

Attól kezdve az állatok is odasereglettek, éppúgy, ahogy Noéhez siettek egykoron. Jöttek tehenek, lovak, kutyák százával. Már Komát és Zsikét, az őzikét, sőt az elkódorgott nyulat is a mesébe hívták. Da-da-dam-dam, da-da-dam-dam döngették a földet. Már meg-megmozdultak a kövek, de végül mind a helyén maradt. Da-da-dam-dam, da-da-dam-dam. Újra ingott kicsit a kerítés, de egyéb semmi sem történt.

Akkor aztán végre elfogadták a két kiséger segítségét is, akik addig mindhiába ajánlkoztak. Történetesen testvérek voltak: Cincia és Cinció. Egérleányka és egérlegényke. Addig egyre gúnyolták őket: gyenge a ti lábacskaatok, nem is tudtok nagyot toppantani. Gyerekek vagytok, kicsi a ti erőcskétek. Menjetek játszani inkább, ne avatkozzatok a felnőttetek dolgába! Csak hátráltatnátok bennünket. Amikor mégis toppantottak, kinevették őket: Nézzétek csak, mit nem képzelnek magukról! Most azonban odaengedték őket is. Megint csak elkezdtek: Da-da-dam-dam, da-da-dam-dam. Most ők is odacsapták a lábukat. Olyan erősen pont, ahogy ti. Mutassátok csak! Da-da-dam-dam, da-da-dam-dam. És lássatok csodát! Ahogy Cinció és Cincia is odacsapta a lábát, olyannyira megrengett a föld, hogy összeroskadt az egész kőkerítés. Bezzeg ünnepték most a két kicsit! „A méretükhöz képest ők tették a legnagyobbat. Nélkülük semmire se mentünk volna. Bukurija is a két kiségernek hálálkodott, de persze külön-külön megköszönte mindenkinek a segítséget. A gonosz némbér pedig menekülőre fogta. Bukurija férje is kiszabadult. Sajnos azonban még mindig nem tudta kije neki Bukurija. (Sok időbe telik, míg kikopik a rontás.) De amint a sokaság elmesélte neki, hogyan szervezte meg kiszabadítását az az ismeretlen nő, aki feleségként rá akarja tukmálni magát, valami szép gondolat kerekedett benne. Sorra hallgatta a beszámolókat arról, hogy mennyit dolgozott azon, hogy annyi ember és állat együtt legyen a megsegítésére. Végül aztán odaállt elé.

– Még mindig nem tértem észre – mondta sajnálkozva –, arra sem emlékszem, hogy én ki vagyok. Arra meg végképp nem, hogy egykor

valóban oltár elé vezettelek-e. Azt azonban már belátom, hogy az a nő, aki annyit kínlódott velem, annyit munkált, erőlködött értem, nagyon is méltó arra, hogy a feleségem legyen. Még, ha nem is lennél már a feleségem, akkor is sürgősen meg kellene kérnem a kezedet, mielőtt még másvalaki, nálam fiatalabb, szebb vagy gazdagabb ember elhódítana előlem.

Bukurija azonnal megbocsátott – mesélt tovább Mamó. – Amint hazatértek, nagy táncmulatságba kezdtek. Cincina és Cincinó jó testvérekéek voltak. Ezért aztán ők összefogódzva járták. Kettőt jobbra-kettőt balra léptek, azután fordultak. Nézzük csak! Mutassátok, miként! Bukurija meg kellett magát, hátha előhívja férje egyik régi emlékét. Amikor Ferkó udvarolni kezdett neki, akkor járt így, hogy vallomásra bírja. Lépett egyet s fordult, lépett kettőt és hármat toppantott. Felváltva mind a két lábával. Közben pedig járatta a karját és a csípőjét is ide-oda rázta. Úgy-úgy lányom! Éppen úgy csinálod, drága Nyicácskám!

A katonák is táncra keltek. Ők meg egyszerre és keményen odaverték a lábaikat. Egy-kettő-egy, egy-kettő-egy, így járták a körtáncot is. A vendég gyerekek meg úgy táncoltak, hogy lépegettek, forogtak, majd páros lábbal ugrottak kettőt. Úgy-úgy, aranyoskáim! Volt ott néhány úri dáma is. Ők pipiskedve jártak körbe-körbe... Így tették, csakugyan... No, elég lesz már ennyi belőlük! Az öregek viszont úgy táncoltak, hogy csosszantottak hármat előre, toppantottak kettőt. Csosszantottak jobbra, csosszantottak balra. Léptek egyet, majd lassan, topogva megfordultak háromszor. Még a hajdú is táncba kezdett. Nagy kevélyen, nagy peckesen, magát jól kihúzva, a sarkát vágta folyton oda. Közben erre-arra hajlongott, és elegánsan intett is a kezével.

A három sármunkás is vidáman ropta a gödörben. Alig győzték követni Mamó táncmintáit. Nagyokat nevettek egymáson, amikor belezavarodtak. Később már anélkül is. A végén már a másik pusztá nevetésén is képesek voltak kacagni.

Nyica boldog volt, mert igencsak szorított Bukurijának. Muszáj volt vele együtt éreznie. A férje jó sokáig éppúgy nem vette tudomásul közeledési szándékát, amint Janó sem az ő vágyakozását. Elégtételként élte meg, hogy végül azért mégis csak rájött az a Ferkó, hogy milyen értékes az ő párja. Szegény Bukurija, mi mindenen kellett keresztül mennie!? Janó is rá fog jönni az én értékeimre – erősödött fel benne a remény. Sőt szinte bizonyossággá érett.

A gyerekek is felvidámodtak, hiszen a két kiséger megdicsőülésében saját erőfeszítéseik jutalmát is látták...

A legjobban persze Janó örült, hogy a fárasztó döngölés közepette minden rossz érzését, aggodalmát elfeledhette. Elég volt csak a sártengerben furcsa táncokat lejtő gyermekei és Nyica újra és újra felbugyogó kacagását hallani. Amikor a talicskájával legközelebb odament hozzájuk, a verejtékben fürdő, sárcsatakos Nyica szája szöglete sem került el a figyelmét. Elégedett és sokat sejtető, kihívó mosoly ült rajta. Amikor észrevette, hogy nézi, a mesebeli Bukurija táncába kezdett. Janónak kedve kerekedett tüstént átölelni. Olyannyira, hogy belépett melléje, s rövid ideig derekuknál összekapaszkodva jártak el közösen egy igazán különös sártaposó táncot. Flaréék a hasukat fogták nevettükben.

– Drága Mamó – súgta oda, kifelé jövet a székében hintázó öregasszonynak –, köszönöm, hogy vagy. Ha nem lennél, akkor ilyen okos, ügyes cigányasszonyt, mint te, ki sem lehetne találni...

„Ő alkotott, adott nekünk valamit, amit köszönünk neki!”

Madách 200 a Magyarországi Németek Házában

Madách Imre születésének 200. évfordulója alkalmából a budapesti Magyarországi Németek Háza adott otthont egy izgalmas kerekasztal-beszélgetésnek. Madách élete, művei, öröksége, személyisége, jelentősége a színház és irodalom számára, német vonatkozások, nyelvhasználat kerültek szóba, és egy izgalmas korrajz: a XIX. század életkörülményei elevenedtek fel. **Dr. Sirató Ildikó** színház- és irodalomtörténész, **Matzon Ákos** képzőművész, Madách Imre leszármazottja, valamint **Frigyesi András** színházi rendező beszélgettek az évforduló kapcsán Madáchról. Ebből a beszélgetésből közlünk részleteket a Barátság olvasóinak a jeles évforduló alkalmából. A rendezvényt az Erzsébetvárosi Német Nemzetiségi Önkormányzat (Budapest VII. kerület) a Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ és Könyvtárral közösen szervezte. A teljes beszélgetés a zentrum.hu youtube-csatornáján német felirattal is elérhető.

Sirató Ildikó

Madách születésének 200. évfordulója méltánytalanul csaknem elfeledett. Természetesen különböző irodalmi, színházi és tudományos körökben rendre megemlékezünk Madách kétszázadik születésnapjáról, de olyan nagy lendülettel, mint a Petőfi-évfordulóról, sajnos nincsen alkalmunk beszélni. Ezért minden, csak egy picit is kapcsolódó alkalmat megragadunk arra, hogy megemlékezzünk nagy tudós költőnkéről. Madáchot sokan egyműves szerzőnek gondolják, de nem volt az. Az *ember tragédiája* mellett talán a legismertebb műve a *Mózes* című dráma. Ennek kritikai kiadásán dolgozom most az Irodalomtudományi Intézet online felületén. A szöveg gondozása során így módon már több mint egy éve Madách kézírásával és szavaival foglalkozom. Nem megy nehézségek nélkül, de nagyon izgalmas munka. Vendégeinknek személyes és munkakapcsolata is van Madáchhoz, a Madách családhoz, műveikhez és művészetéhez.

Frigyesi András

Egerben évente rendezek egy darabot, és már két évvel ezelőtt szoltam az igazgatónak, Blaskó Balázsnak, hogy közeleg a Madách-évforduló, jó volna valamit tenni, mert nekem is vannak rossz tapasztalataim az emlékekkel kapcsolatban. 2010-ben például hiába volt Erkel Ferenc kétszáz éves, ugyan szó esett róla, de gyakorlatilag azon kívül más nem történt, mint hogy mindenfajta anyagi támogatás nélkül a Komáromi Erődben az Operaház szólistáival és a MÁV Szimfonikus Zenekarral megrendezhettem az *István király* című Erkel-operát, amit legutóbb előttem ő maga rendezett. Valamiért nincs repertoáron a darab.

Karácsony előtt kaptam felkérést az egri igazgatótól, hogy írjak Madáchról egy darabot. Nekiültem, s elkészítettem egy egyfelvonásost, ami eredeti terjedelmében száznál is több oldal volt. Most maradt belőle a fele, de nagyon izgalmas, mert azzal vettem számot, hogy Madáchról három színmű létezik: Egressy Zoltán *Vesztett éden* című darabja, és T. Pataki László két műve. Mindegyik *Majthényi Anna* és *Fráter Erzsébet* eléggé köztudott konfliktusáról szól. Arról, miként nem jöttek ki egymással, és ez hogyan hatott negatívan Madáchra. Én viszont azt gondoltam, hogy e két nő kapcsolata sem feltétlenül olyan, ahogyan

azt a darabok tárgyalják. *Kerényi* Ferenc könyvéből is sok adalékot gyűjtöttem ehhez. Másrészt szerettem volna felhívni a figyelmet arra, hogy egy művész hétköznapijai, az élettapasztalata, azok a helyzetek, melyeket magánemberként átél, mi módon kerülnek be műveibe.

Úgy szerkesztettem a darabot, hogy lépcsőfokokat ragadtam ki Madách életéből, azzal az igénnyel, hogy szinte mindenről, illetve nagyon fontos dolgokról legalább essen szó. Ezért a nézőt arra kényszerítem, hogy együtt gondolkodjon a színpadon történetekkel. Tehát ha valaki három-négy percig nem figyel, akkor kiesik az előadásból. És bevált! Ez a dramaturgia nagyon jól működik.

Matzon Ákos

Akkoriban ezek a vidéki, középnemesi családok, közöttük a Madáchok egy elég régi család voltak. Az 1400-as évek óta jegyzik őket birtokkal, de érdekes módon ebben az esetben a családfő egy rendkívül karakteres, erős nő volt, Majthényi Anna, azért, mert a férj, Madách Imre édesapja fiatalon elhunyt. Amúgy, most, hogy ismét beleolvastam a Madách-anyagba, csalódottan vettem tudomásul, hogy nem vagyok báró, a Majthényiak amúgy bárók voltak, de nem ez az ága. E család működését Majthényi Anna vette a vállára. Egyrészt működtetni kellett magát a gazdaságot, Madách Imre alkatánál fogva sem volt erre alkalmas. Ezekben a családokban egy minimális elvárás volt a többnyelvűség. Természetesen tudtak magyarul, legtöbbször tudtak szlovákul, és tudtak németül, mert az írott anyagok a német nyelvű újságokon keresztül érkeztek, valamint latinul is.

Nem tudtam, hogy nekem Madáchhoz bármi rokonsági közöm lenne, mert otthon erről nem volt túlzottan sok szó, ezt a tudatot nem próbálták minden nap belém nevelni. Amikor megtudtam, akkor különösebben nem zavart, de nem éreztem semmi többletet ezáltal. Például Az ember tragédiája díszelőadására édesanyámmal és nagymamámmal ünnepelőbe kellett öltözni. Később rájöttem, hogy ezt sem szégyellni nem kell, sem büszkélkedni vele, hisz ez egy adottság.

Sirató Ildikó

Madách Imre jurátus volt, tudott latinul, és szlovák nyelven is felszólalt az országgyűlésben.

Matzon Ákos

Volt ebben a családban egy nevelőnő, *Ina*, most olvastam, hogy *Lembergben* született, (ma Lviv, Ukrajnában), francia származású, az osztrák hadseregben szolgáló katonatiszt lánya volt. Ő volt a francia és német nevelőnő. Nem volt arról szó, hogy különösebben tanulni kellett volna, ők ezen nevelkedtek. A német nyelvhez még annyit, hogy ennek írott változatában a gótbetűs német nyelvről beszélünk. Az én nagy- és dédszüleim, Balogh Károlyok – szerencsém van ezzel, mert mindenki Károly volt –, ők is folytatták ezt a hagyományt. A nagyapám, aki a *Madách az ember és a költő* című könyvet írta, jogász és bölcsező volt, s ma is arról híres, hogy középfelnémet lovagköltőket fordított.

Frigyesi András

Ez olyannyira így volt, hogy a családban a vasárnapi ebéd közbeni beszélgetés is német nyelven zajlott, Madáchot Emmerichnek szólították, Emi volt a beceneve, ami jelzi, mennyire fontos volt ez a nyelv. Franciául kellett levelezni, valóban többnyelvűség uralkodott a családban. Madách *Arany* Jánosnál a Tragédia kapcsán egyszer rákérdezett, miért esik neki nehezebb magyarul fogalmazni? Arany válasza így szólt: „Talán

Madách bölcselemeiből

...törvény nélkül széthullik a nép.

Nem Messiás-e minden újszülött?
Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak,
S csak későn fejjük a szokott pimasszá!

...fölkaklatni s kormányozni más.

...hasztalan erőlködöl.
A nép nélkül népet nem boldogítasz.

A rosszat, mert rossz, senki nem cselekszi,
Az ördög is jogcímeiket idéz.

Hosszú az éj, amely a cselekvés napját
előzi.

A nép szava fenyítő üstökös,
Feltűnik olykor – elhalaványul.
Kigúnyolják, de egyszer visszatér
S kihányja a földet sarkaiból.

Szép a magasból, mint a templomének,
Bármily rekedt hang, jajszó és sohaj
Dallamba olvad össze, míg fölér. –
Így hallja azt az Isten is, azért
Hiszi, hogy jól csinálta e világot.
De odalent másképpen hallanók,
Hol közbeszól a szív verése is.

Minden, mi él, az egyenlő soká él,
A százados fa s egynapos rovar.
Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Midőn napszámát s vágyait betölté.
Nem az idő halad: mi változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.

Jaj a népnek, ha nincs költészete,
Lelkét elfojtja a körültekintés,
S csak lelkesültség szült mindig nagyot.

Ki szűnyog ellen oly fegyvert ragad, mit
medve ellen vinni hősiség, az bolond

...olcsó hazafiság,
Mely, hogyha nagy szavat hall,
tapsra csapja
A szolgaságtól durva tenyerét.

Vagy tán azt hiszed,
Hogy mert elrejtve munkál s zajtalan,
Nem is erős? – Ne hidd; homályban ül,
Mi egy világot rendít és teremti...

A tett halála az okoskodás.

A kor folyam, mely visz, vagy elmerít,
Úszója, nem vezére, az egyén.

Nem a kakas szavára kezd virradni,
De a kakas kiált, merthogy virrad.

Ha vétkezel fiadban bűnhődöl,
Köszvényedet őbenne folytatod,
Amit tapasztalsz, érzesz és tanulsz
Évmilliókra lesz tulajdonod.

nem hatott úgy át a magyar népnyelv érzete, mint ily nagy költőt kellene, talán előbb kaptad a német, s általában az idegen kultúrát, hogysem a magyar nyelvszellem kitörülhetetlenül ette volna be magát nyelvérzékedbe, aminek a jogi bikkfanyelv napi használata sem tesz jót.”

Madách tudatában volt annak, hogy a fogalmazással, és időnként a helyesírással is gond van, legjobb barátja Szontagh Pál, amikor Madách odaadta neki a Csák végnapjait, azt mondta neki, hogy mielőtt bárhová pályázatra beadná, ő kijavítja benne a helyesírási hibákat.

Sirató Ildikó

Nem volt nagyon gyakorlott író ember, sokat írt egyébként, csak nem magyarul és nem szépirodalmat. Bár Az ember tragédiája előtt már voltak művei, saját kiadásban jelentek meg a versei még az 1840-es években. A kötetet édesanyjának ajánlotta. A szépírói nyelvben Madách valóban nem volt nagyon gyakorlott, de a költészet nagyon érdekelte. Nem csak a magyar nyelvű, hanem az egész európai. Nem az volt az érdekes, hogy több nyelvet használtak, akkoriban mindenki több nyelvet használt: ez volt a normális, ez volt az általános. A szónak a mai értelmében nem idegen nyelvekről beszéltek, hanem használt nyelvekről. Az együtt élő emberek egymás nyelvén kommunikáltak egymással a társadalom minden rétegében. Az, hogy egynyelvűek vagyunk és iskolában kell tanulnunk idegennak nevezett nyelveket, ez 1918, vagy 1920 előtt nem fordult elő. A többnyelvűség egész Európában organikus normális volt. Most már több, mint száz éve látjuk a kedvezőtlen folyamatot. Valahogy talán vissza lehetne hozni a régebbi természetes állapotot. Az Európai Unió megfelelő keretet adna rá, hogyha akarunk. Mert odáig már mindenki eljutott, hogy kell tudni más nyelvet az anyanyelvünkön kívül, de hogy ezt hogyan és miképpen társadalmasítsuk, ezzel még azért vannak problémák. Ezért is gondolhatunk nosztalgiaiával a XIX. századra.

Matzon Ákos

Ebben a családban Majthényi Annáéhoz hasonló kiemelést érdemel az én nagyanyám is, akivel együtt éltem, egy lakásban. Csodálatos aszszony volt, 1890-ben született és 96 éves korában hunyt el. Ő is négy nyelven beszélt. Alapiskoláin túl nem járt magasabb iskolába, mert tizenhét éves korától négy gyermeket szült. Kérdezgettem tőle, honnan tud ennyi nyelvet? Beszélt angolul, franciául, németül, magyarul is tudott, s egyébként olaszul is, mert Fiumében laktak. Nem tudott számomra érthető módon választ adni. Ezt ő a gyerekkorában úgymond felszedte. Így nőtt fel.

Sirató Ildikó

Az ember tragédiája az egyetlen drámaszövege Madáchnak, amiről ő nem gondolta, hogy színpadra kellene kerülnie. Azt is írta a cím alá, hogy drámai költemény, ami egy másik műfaj. Nem dráma, nem színpadra való dolog. Általában a magyar rendezők életükben többször rendezik meg a Tragédiát, mert egyszerre nem bírnak vele, ami teljesen érthető. Igazából a többi drámáját kellene játszani, mert azok drámáiban a szónak a színházi értelmében.

Matzon Ákos

Én egy lágymányosi lakásban éltem, Lingel könyvszekrények között, viszonylag szép nagy lakásunk volt. A nagyapám is író ember volt, gazdag könyvtárunk volt, de nekem Madách Imre neve nem mondott semmi különöset, azon kívül, hogy az iskolában hallottam a nevét.

Nálunk a családban senki nem foglalkozott ez ügyben a felvilágosítással. Valamikor az 1960-as évek vége felé egy levélváltás után – akkoriban nemhogy internet, de nálunk telefon sem volt – megjelent két fiatalember nálunk, *Kerényi Ferenc* és *Praznovszky Mihály*. Elmondták, hogy ők az ELTE-n a professzoruktól – *Bóka Lászlótól* – kapták azt a feladatot, vagy lehetőséget, hogy kezdjenek el Madách után kutatni. Mert egészen addig – ez a mai napig érthetetlen – Madách Imre nem hogy divat nem volt, de egyenesen kellemetlen volt annak a rendszernek. A két fiatalembernek köszönhető, hogy Madáchot újra felfedezték. Könnyű dolguk volt, mert az én nagyanyám kinyitotta ezt a bizonyos Lingel könyvszekrényt, és abban ott voltak az eredeti daguerreotípek és kéziratok.

Zárójeles történet, de Madách Imre nagyapja, *Madách Sándor* volt a védőügyvédje a Martinovics-összeesküvés résztvevőinek, kivéve magát Martinovicsot. Ez az Egy összeesküvés fája című festményen lett lefestve, ami a mai napig a tankönyvekben benne van. A festmény viszont valahol lappang...

Sirató Ildikó

A könyvtár is az élet része volt, és az is, hogy könyveket olvastak. Mert mit csináljanak ugye a sötét estén? Nem volt televízió, nem volt streamelés, nem mehettek moziba sem, mert akkor még az sem volt, hanem nagyon sokat olvastak. És hogyha valaki sokat olvas – ez amúgy most is így van – akkor néha rájön, hogy írni is lehetne. Ez is összefügg azzal, hogy milyen egy családnak a műveltsége, mit örököl. És nem csak a gesztust örököli, hogy leveszem a polcra a könyvet, hanem, hogy ott van a könyv. Tehát van egy könyvtár. Madách könyvtárát ismerjük, mert megmaradt a könyvtárjegyzéke. A teljes könyvtár már nincs meg, de össze lehet állítani, hogy mi volt az, amit ő olvasott. Ezeknek az olvasmányoknak a lenyomata benne van a műveiben.

Madách Imrének nincsenek egyenes ági leszármazottai, de oldalági annál inkább. A családnak széles körű leszármazotti köre van, nem csak a Matzon-Balogh család, hanem Grosschmidek-Máraik is. Azt gondolom, ha Madáchot olvassuk, a művészek és kutatók pedig segítik, akkor ez az örökség meg tud újulni, hogy mai művészet legyen belőle.

Természetesen Az ember tragédiája és más Madách-művek is megszólaltak németül. Nemcsak könyvként, hanem színpadon is. A megjelenés után nagyon gyorsan megjelent az első német fordítás. Hogy visszatérjünk a párhuzamhoz Petőfi és Madách között, ez a két szerző, aki a világirodalomba bekerült. Petőfi műveit és Madáchnál főleg Az ember tragédiáját több, mint negyven nyelvre fordították le.

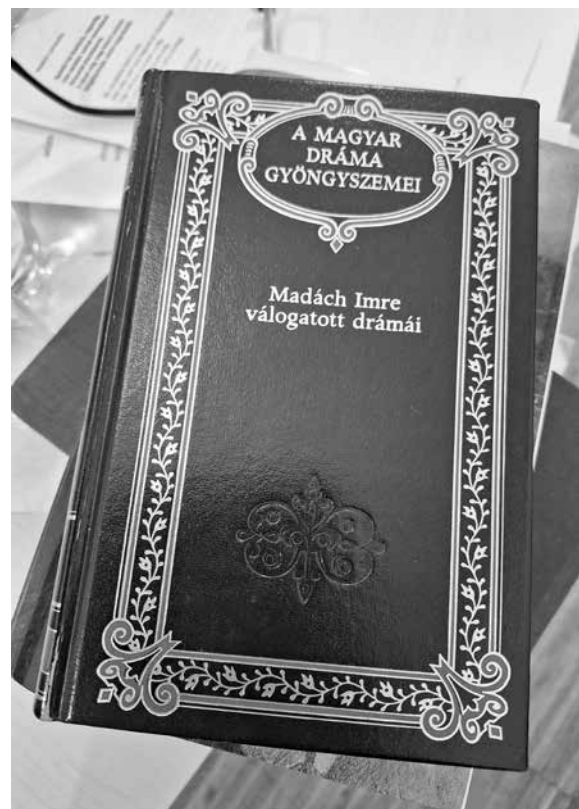
Frigyesi András

Felelősségünk van. Madách darabjait játszani kellene. Egész nemzedékek nőttek fel úgy, hogy nem igazán láttak jó Tragédia-előadást, és a többi darabját pedig egyáltalán nem. Csak kedvcsinálónak azt az egy mondatot idézem, ezúttal a *Csák végnapjaiból*, amelyiket szerintem ma Magyarország sok színpadáról el kéne mondani: „Mert pusztá hont egy István újra éleszt, de elkorcsosult népet senki sem.”

Matzon Ákos

Madách azért nem divatos ma, mert ő az a költő, aki nem volt egészen divatos tegnap sem, de holnap is az lesz. Nem lehet előhúzni, mint egy sztárt, de ő mégiscsak alkotott, adott nekünk valamit, amit köszönünk neki.

Korb Angéla összeállítása

Grund Lajos/zentrum.hu felvételei

Jól sikerült érdekházasság

150 éves Budapest

Pest, Buda és Óbuda egyesülését Budapest születéseként szokás emlegetni. Annak ellenére, hogy ez az esemény születésnek igencsak furcsa jelenség, hiszen az anyakönyvezés jócskán megelőzte az újszülött világra jöttét, sőt volt néhány megelőző születésnapja is... Ez utóbbit jól mutatja az is, hogy míg a margitszigeti „Centenárium emlékművet” Pest, Buda és Óbuda egyesítésének századik évfordulóján, 1972-ben avatták fel, a százötvenedik születésnapot viszont idén, 2023-ban ünneplik. (Mint a későbbiekben látni fogjuk, nincs ebben semmi ellentmondás.) Az új főváros születését másfél emberöltőnyi vajúdás előzte meg. De kezdjük a legelejéről!

A három elődváros közül Óbuda volt a legrégebbi. Leánykori neve a tatárjárásig még Buda volt. A hajdan kelták, rómaiak és a hagyományok szerint hunok lakta területen létrejött honfoglalás kori települést a megyer törzs alapította. Fejedelmi, majd királyi birtok volt, melyen II. András várat építtetett a királyné számára. 1355-ben I. (Nagy) Lajos édesanyja és a budai káptalan között osztotta fel területét. Főként szőlészek lakták. 1541-ben jutott török kézre és szinte teljesen elnéptelenedett. (I. Lipót eladományozta, majd utóda száz év múlva visszavásárolta.) A városka Ausztriából, Cseh- és Morvaországból behozott telepeseikkel (köztük zsidó vallásúakkal), valamint vissza-, illetve beköltöző magyar családokkal népesült újra. Lakói a XVIII. században mezőgazdasági tevékenységgel, főleg szőlészettel és borászattal foglalkoztak. Óbuda a XIX. századra kereskedelmi és – más vállalkozások mellett Kánitz Löbl nyomómanufaktúrája, a Goldberger-üzem, a Valero selyemgyár, selyemgombolyító, Leipziger Vilmos szeszgyára, majd a hajógyár révén – ipari jelleget is öltött.

Buda IV. Béla azon törekvésének köszönheti létét, hogy a tatárjárást követően – s egy következő hadjáratuk hírére – a lehető legtöbb magaslaton kővárat, erődöt emeltetett. 1247 tavaszán megkezdődött a budai vár építése, majd a megmaradt pesti lakosság java részének áttelepülése a vár alatti szabad területekre. A budai városrészt tehát eredendően pestiek hozták létre. A király 1249-ben Esztergomból Budára költöztette székhelyét és hivatalait, de kíséretével – miként utódai is – inkább a visegrádi várat lakták előszeretettel. A kezdetben Pestújvárosként, majd Új Budaként emlegetett, 1402-ből származó okiratok szerint már hivatalosan Budának nevezett települést I. (Nagy) Lajos tette önálló várossá. Az ő, valamint Zsigmond és Mátyás uralkodása idején fejlődött nagy lendülettel. Építkezéseik és intézkedéseik révén (királyi palota, szobrok, egyetem, könyvtár, nyomda, vadaspark, vadászkastély, udvari események stb.) vált európai hírűvé. Ebben az időszakban (noha a királykoronázások – Károly Róbert második ilyen szertartásától eltekintve – továbbra is Székesfehérvárott történtek – már az ország lakói is egyértelmű fővárosuknak tekintették. Erről tanúskodik a nincs még minden elveszve értelmű Áll még Buda vára! évszázadokon át töretlenül biztató szólásunk is.

Buda „aranykorának” Mátyás halála, majd az 1541-ben bekövetkezett, száznegyvenöt évig tartó török megszállás vetett véget. A város visszavívása után alig maradt számba vehető lakosság. Az ostrom után kiégett, összeomlott, tetőtlen épületek, gazdátlan, tisztázatlan tulajdonú ingatlanok – és máig használt török fürdők – maradtak hátra.

1536-ban az országgyűlés azt mondta ki, hogy „az ország igazgatásának székhelye pedig (addig, amíg Isten segítségével az vissza nem foglaltatik) Pozsony legyen!” Buda visszafoglaltatása ugyan 1686-ban bekövetkezett – a székhely visszahelyezését azonban a megtapasztalt állapotok jó időre ellehetetlenítették. A város gazdasági ügyeinek intézésére I.

Lipót még abban az évben létrehozta a Budai Kamarai Felügyelőséget, ami az Udvari Kamara felügyelete alá tartozott. A Haditanács javaslatának megfelelően megkezdték a felső váron belüli lakóövezet német és osztrák területekről származókkal történő benépesítését. Az azon kívül fekvő területek új életre keltésére szerbek és más délszlávok odahonosítását, s rajtuk túl magyarok beköltözését szorgalmazták. (Így keletkezett a Tabán-környéki egykor volt Rácváros és a mai II. kerületben levő Horvát utca környékén fekvő hajdani Horvátváros is.)

Buda csak a XVIII. században kezdett újra fontosabbá válni, miután *Mária Terézia* Budára helyeztette a nagyszombati egyetemet, *II. József* pedig Pozsonyból az itt egyesülő Magyar királyi Helytartótanácsot és Magyar királyi Kamarát, valamint Pestről a Királyi Kúriát. A város szerepét tovább erősítette a II. Lipót által összehívott – változatlanul Pozsonyban működő – országgyűlés is, mely törvényt hozott: a Szent Koronát, mint a magyar állam jelképét Budán kell őrizni.

Budán az 1714-es összeírás szerint a németek aránya 52, a döntően a Tabánban lakó rácoké 41, a magyaroké pedig csupán 5 százalék volt. Az 1787-ben lezárt népszámlálás szerint 26 532 lakos élt Budán, de a század utolsó harmadában elindult Krisztinaváros kiépülése, ami több lakó, kézműipari vállalkozás és nagyobb kereskedelmi cégek betelepülését is magával hozta.

A harmadik elődváros, Pest (egy 1148-ban keletkezett oklevélben már e néven szerepel) a XI-XII. századra fontos gazdasági központtá vált. Ebben az időszakban főként szláv, bolgár és magyar lakossága volt, de a tatárjárás itt is alaposan átrendezte a térképet, a portyázó tatár hadak felégették a várost. Mint említettük a túlélő lakosság javarésze a kiépülő Budára települt, itt pedig részint telepítés, részint betelepülés formájában új népesség végezte el az újjáépítést. A IV. Béla itt is kővárat építtetett és városfallal kerítette Pestet. A gyors fejlődésnek ezen a Duna-oldalon is a török vetett véget, s többszöri pusztulást hozott. Nemcsak az oszmán uralom idején jellemző elnéptelenedés sújtotta. Buda 1684-es sikertelen és 1686-os sikeres ostromakor is felégették a várost. A teljességgel romhalmazzá tett településen azonban a túlpártiaknál sokkal gyorsabban történt meg az újjáépítés. A sok önkéntes betelepülőt épp az építési alkalmak keltette munkaerőigény, a nagy országos kereskedelmi útvonalak találkozási pontja, a Duna révén könnyen elérhető Pozsony és Bécs, a repülőhíd révén elérhető Buda és Budán túli, dunántúli területek vonzották. (A repülőhíd a folyam közepére lehorgonyzott – pusztán a folyó sodrása, ellenirányban pedig kizárólag kormánylapátok segítségével az egyik partról a másikra ingaszerűen szállította az utasokat, árukat, fogatokat.) A kereskedőkkel a szállás- és mulatóhelyek, kereskedelmi lerakatok, raktárbázisok, feldolgozók, állandó lakó- és üzemházak, postaszolgálati helyek és a kulturális, vallási intézmények iránti igény is megnőtt. *II. József* Budáról Pestre költöztette át az egyetemet, így oktatási központtá is vált. Ahogy *Gárdonyi Albert* írta: „Buda csupán hatalmas katonai központ volt, melynek polgársága alárendelt szerepet vitt és éppen ezért a város nem is tudott megfelelően fejlődni”. A külvárosai felé szabadabban terjeszkedő Pest viszont a XIX. század elejére az ország legnépesebb városává, az igazi polgárosodás legfontosabb hazai helyszínévé lett.

Buda és bal parti ikervárosa nemcsak vesztese, nyertese is volt a nemzetközi helyzet viharos változásainak. A törökökkel háborúzó és a poroszoktól várható hadüzenet hatására II. Lipót gesztust kívánt tenni a magyaroknak: 1790 júniusára Budára hívta össze az országgyűlést (a diétát) koronázása előkészítésére. A rendek függetlenség irányába ható követeléseit, sérelmei orvoslását azonban megtagadta, és az ülések folytatását Pozsonyba rendelte át. A magyar rendek egyebek mellett azt is elvárták volna, hogy az ország királya ideje számottevő részében tartózkodjon országában, nevezetesen a budai királyi várban. Az uralkodó erre sem vállalkozott, de kegyesen felajánlotta, hogyha tizennyolc

Buda királyfi és Pest királykisasszony

Buda úr Pest kisasszonynak
udvarol – korabeli karikatúra

éves fiát, *Sándor Lipót*ot megválasztanak nádorrá, akkor ezen gyermeke folyamatosan Budán élne életét. Természetesen nádorrá tették. Ha *Napoleon* 1792. április 20-án nem üzen hadat az éppen csak trónra lépett *I. Ferenc*nek, és az új uralkodónak nincs szüksége a magyar rendek hathatós támogatására, aligha kényszerült volna látványos engedményekre. Nemigen érezte volna szükségét annak, hogy májusra ő is Budára hívja össze a magyar országgyűlést és számos kegyet gyakoroljon a cserében elvárt ötezer újonc, ezer ló és négymillió forint hadiségély érdekében. Budán koronázták királlyá is. (Előbb lett magyar király, mint osztrák császár.)

Nem tudni, hogy *Sándor Lipót*, az első Habsburg nádor milyen pályát fut be, ha az általa rendezett laxenburgi tűzijáték során nem ég halálra. Ötéves nádorsága idején végezték ki, börtönözték be a „magyar jakobinus összeesküvés” vélt és valós szereplőit, így megítélése megosztotta a közvéleményt. Öccse, a tizenkilencedik évében járó *József Antal* János főherceg több mint egy évig magyarországi helytartóként lakozott Budán, majd a rendek nádorrá választották és beiktatták Pest vármegye főispánjának is. *József nádor* hosszú, tevékeny és tiszteleltre méltó életet élt, közmegebecsülésnek örvendett. Nem tisztségnek, feladatnak tekintette tisztségeit. Szerteágazó munkásságának fontos eleme volt, hogy minden támogatást megadott, ami Buda és Pest fejlesztését szolgálta. Valóságos szenvedélyévé vált, hogy szolgálati helyét és a szembe parti várost küllemében is az ország legjelentősebb városává emelje. „A múlt tapasztalata, de még inkább a jelené, nyilvánvalóvá tette, hogy Pest városának előjárósága, részben egymásra halmozott tennivalói következtében, részben egyes tagjainak tehetetlensége, tudatlansága és önzése következtében, nemcsak nem járul hozzá a város szépítéséhez és szabályozásához, de még akadályozza is a megkísérlett javításokat, vagy pedig jelentékeny pénzüsszeget haszon nélkül pazarol el” – írta a királynak. 1808-ban ezért hozta létre, s vezette személyesen haláláig a Szépítési Bizottmányt. Attól kezdve minden építkezést kötelező volt engedélyeztetni a bizottsággal. A Bizottmány irányításával kezdték meg az utcák csatornázását. (1879-re Buda-Pest kétharmada már csatornázva lett.) A budai tűzvészben szinte teljesen leégett Tabán tervszerű helyreállítását a szintén *József nádor* vezette Budai Építési Bizottsággal karöltve végezte el Buda város tanácsa. Az 1838-as rendkívüli árvíz következtében Pesten 2281 ház omlott össze, 827 ház megrepedezett és csak 1147 ház maradt épen. Budán a Duna közeli 762 ház közül 207 ház egészen, 262 pedig részben ledőlt. A város újjáépítése már az év közepén lázas sietséggel megkezdődött. A munkálatok élére *József nádor* állt. 1840-ben már alig lehetett a pusztulásnak nyomait látni. A Szépítési Bizottmány által kidolgozott városrendezési terveknek megfelelően folytatták az új utcák kialakítását, a régiék szélesítését, és rendelettel tiltották meg a vályogházak építését. Megkezdtek a buda-pesti rakpartok és a Lipótváros építését, valamint a Városerdő Városligetté alakítását is.

A másik nagy előkészítő *Széchenyi István* (Budának és Pestnek is párhuzamosan bejegyzett polgára, voltaképpen az első buda-pestiek egyike) volt. Minden ügyében érezhette úgy az az öntudatára ébredő nemzet, mint a nádor támogatását. Hogy mi zajlott akkor a két városban? A folyamat felidézésre talán elegendő az itt következő, ötletszerűen kiragadott, nem időrendet követő felsorolás. Megalapítják, a Tudós Társaságot (a Nemzeti Akadémiát), a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankot, a budai és pesti Nőegyletet, a pesti Állattenyésztő Társaságot (a későbbi Magyar Gazdasági Egyletet), a biztosító- és betegsegélyező egyleteket, a Pesti Hazai Első Takarékpénztárt, az Iparegyesületet, a Védegyletet, a Természettudományi Társaságot, a Pesti Versenyző Társaságot és Lótenyésztő Egyletet. Megkezdte működését a Budai Csillagda, a Pesti Casino, a Pesti Magyar Színház (majd Nemzeti Színház), a budai Angyalkert (az első hazai kisdudóvó), a *József* Ipartanoda, a budai és a pesti polgári lövölde (a lövöldözőzházak). Felépül a Nemzeti Múzeum,

A közhangulatban már oly annyira erős volt a városegyesítés óhaja, hogy 1848-ban a forradalom híres tizenkét pontjába valójában egy tizenharmadik is besettenkedett, amikor rögtön így fogalmazódott meg a sorrendben második követelés: „*Felelős ministeriumot Buda-Pesten*”. (Igaz, az évenkénti országgyűlést a harmadik pontban kizárólag Pestnek szánták.) A budai városi tanács, attól félván, hogy az ország törvényhozási és részben kormányzati centruma a folyam túlsó felére kerülhet, 1848. április 3-án arra utasította az utolsó rendi országgyűlési követeket, hogy terjesszék elő, szülessen törvény Pest és Buda Budapest néven történő – mindkét város érdekeit figyelembe vevő egyesítésére.

A közhangulatban már oly annyira erős volt a városegyesítés óhaja, hogy 1848-ban a forradalom híres tizenkét pontjába valójában egy tizenharmadik is besettenkedett, amikor rögtön így fogalmazódott meg a sorrendben második követelés: „*Felelős ministeriumot Buda-Pesten*”. (Igaz, az évenkénti országgyűlést a harmadik pontban kizárólag Pestnek szánták.) A budai városi tanács, attól félván, hogy az ország törvényhozási és részben kormányzati centruma a folyam túlsó felére kerülhet, 1848. április 3-án arra utasította az utolsó rendi országgyűlési követeket, hogy terjesszék elő, szülessen törvény Pest és Buda Budapest néven történő – mindkét város érdekeit figyelembe vevő egyesítésére.

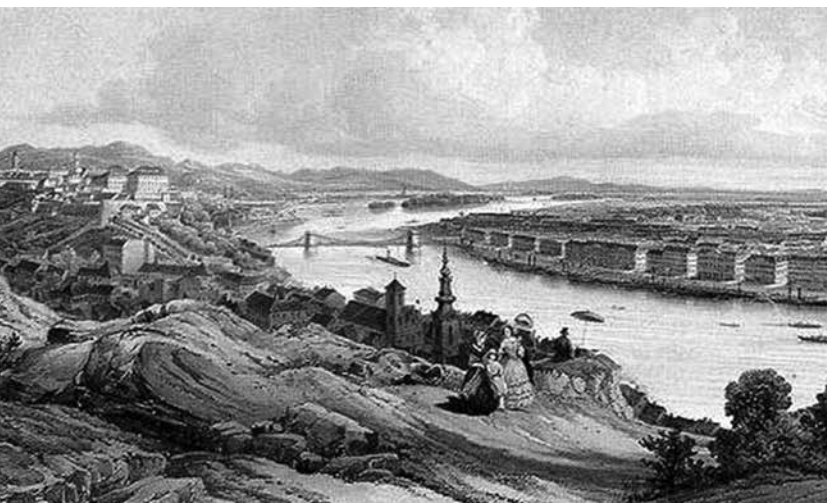
Ilyen törvénycikk ugyan nem született, de olyan igen, ami alapján az országgyűlés helyszínévé Pestet tették, és kettő kivételével (bel- és hadügy) valamennyi minisztérium is ott székelte. 1849. június 24-én azonban Szemere Bertalan kormányfő, egyben belügyminiszter, az utóbbi minőségében elrendelte Buda, Pest és Óbuda egyesítését. A rendelet szerint „Miután a három hatóság együtt bír azon hivatással alkotni a magyar álladalom fővárosát, s az egyesítés nélkül közigazgatásukból egység, összhangzás, egyszerűség, gyorsaság örökké hiányozni fogna [...] Miután a főváros csak úgy lesz hatalmas, ha benne egy igazgatóhatalom lesz, csak úgy lesz lételében virágzó, ha törekvésében egy lélek, egy akarat által vezéreltetik, csak úgy lesz boldog, ha a külön érdekek egy közös érdekbe olvadnak fel. Miután a magyar álladalomnak csak egy fővárosa lehet, melynek élő erejét főleg Pest, történeties emlékezetét pedig Buda adja meg és miután végre az ország fővárosának dísze, ereje, hatalma, nagysága, egysége által feltételeztetik”. A végrehajtás előkészítésére létrehozott vegyes bizottság azonban nem tudta elvégezni a rábízott munkát, mert a szabadságharc elbukott. Az új hatalom az 1848/49-es jogalkotás minden elemét hatálytalanította. Ugyanakkor saját rendelkezésként 1849. december 19-én Óbudát 1850. január 1-jei hatállyal Buda közigazgatásához csatolta (Csak a Bach-féle önkényuralmi korszakot követően, 1861-ben állították helyre önállóságát.) 1850. november 13-án Pestet is Budával közös közigazgatás alá, majd 1861-ben közvetlenül a helytartótanács alá rendelték. 1867-ben, a kiegyezés után visszaállították szabad királyi városi jogaikat.

Az egységes főváros elgondolása és szándéka azonban ekkor is csak azért szorult időlegesen háttérbe, mert a kettős monarchia kiépítése és intézményesülése (benne az 1868-as horvát-magyar kiegyezéssel) elsőbbséget élvezett. A két Duna-parti város hosszas küzdelmet folytatott azért, hogy a fővárosra külön törvényt alkossanak, mivel kezdetben a vármegyékre vonatkozó szabályokat szándékoztak velük kapcsolatosan is alkalmazni. Célt is értek, mert a törvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. törvénycikk előírta: „Buda és Pest városok beligazgatási szervezéséről azonban külön törvény rendelkezik” majd. Andrássy Gyula miniszterelnök, a közös beruházási feladatok ellátására és részben nyomásgyakorlási céllal törvényt alkottatott egy külön hatóság a Fővárosi Közmunkák Tanácsa felállításáról. Ez egyéb feladatai mellett felügyeletet gyakorolt a főváros területén minden építési és építésrendészeti ügyben úgy a városi hatóság, mint az egyes lakosok felett. A Belügyminisztérium 1871 márciusában kezdte meg és október végéig lefolytatta a Buda és Pest belső igazgatásának egyesítését célzó tárgyalásokat. Az ennek nyomán elkészült törvénytervezet 1871. november 9-én jelent meg, és közel egy évig folyt a megvitatása. Heves ellenállást váltott ki, hogy a vagyoni jogi helyzet nem kellően volt biztosítékokkal körülbástyázva. (Buda úszott az adóságokban, az évben például kiadásai csaknem bevételei kétszeresére rúgtak.) Buda és Pest is visszautasította, hogy a belügyminisztérium a választott fővárosi tisztségviselők fölé is főispánt akar kinevezni. Ellenérzést szült, hogy a legnagyobb adófizetőknek a közválasztást megkerülve kívánnak helyet biztosítani a közgyűlésben (virilizmus), valamint, hogy különböző tisztviselők is részt vehetnének, felszólalhatnának és szavazhatnak is az üléseken.

Szentkirályi Móric pesti tanácsnok köré csoportosultak az egyesítési módozatát ellenzők. Sok érjük között az is elhangzott, hogy Buda német jellege a magyarosodásnak indult Pestet visszavetné az asszimiláció útján.

Vessünk tehát egy pillantást a demográfiai adatokra! Thirring Gusztáv kutatásai szerint 1850-ben Buda összes lakosa Óbudával együtt 43 019, Pesté

A távolban Óbuda. Franz Xaver metszete

83 878 fő volt. Budán és Óbudán 36 841, Pesten pedig 49 978 magát németnek valló személy élt. Magyar nemzetiségűnek az előbbi városokban 9913-an, Pesten 47 978-an mondták magukat. Tót (azaz szlovák) a budai oldalon 1718, a pestin 6312 íratott össze. Az oláh (azaz román) lakosság a jobb parti városokban összesen 48, a Lánchíd másik oldalán 315 volt. Ruténok (azaz ruszinok) csak Pestet lakták, szám szerint 50-en. A horvátok és szerbek Budán voltak túlsúlyban: 500-an, illetve 1234-en a 156-tal, illetve 971-gyel szemben. A cseh-morva népesség esetében ez fordítva volt. Esetükben 600 pesti és 200 budai alkotta a közösséget. Rajtuk kívül még 1615 más, nem megnevezett nemzetiségű lakója volt a három városnak.

Egy 1854-ben kiadott városleírás már némileg más képet mutatott. E szerint a Budával egyesített Óbudán az összesen élt 50 127 lakosból 27 939 német volt, 7555 magyar 4976 zsidó (a korábban említett adatsorban őket a németek közé jegyezték), 1307 szlovák, 1180 szerb, 46 olasz, 16 pedig svájci volt. A dinamikus fejlődésre jellemzően Pest ekkor már 106 379 lakost számlált. Közülük 37 965 magyar, 33 884 német, 12 642 zsidó, 4185 szlovák, 470 szerb, 198 román, 130 olasz, 84 cigány, 56 horvát, 46 francia, 12 angol, 11 svájci és 2 belga volt. Hozzá kell tenni, hogy ezekben az években a budai részeken a nemzetiségek egy része a vélt elvárásokhoz igazodva inkább németnek, Pesten inkább magyarnak vallotta magát. A nemzetiségek részéről semmiféle ellenállás nem mutatkozott. Nem tartottak attól, vagy legalábbis nem adtak hangot féltelmüknek, hogy a magyar fővárosban el kellene magyarosodniuk.

1872. december 23-án az országgyűlés mindkét házában kihirdették a király által előző nap szentesített 1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről. „Buda és Pest sz. kir. fővárosok, valamint Ó-Buda mezőváros és a Margit-sziget, ez utóbbiak Pest vármegyéből kikebelezetvén, Buda-Pest főváros név alatt egy törvényhatósággá egyesítetnek” – mondta ki az 1.§. (Akár ez az időpont is lehetne tehát a főváros születésnapja, akár a hatálybalépés 1873. január 1-jéje is.) A tartozás kérdését a 18.§ rendezte, kimondva, hogy „Buda, Pest és Ó-Buda városok összes közvagyon a főváros tulajdonává lesz, valamint e városok összes tartozásai is a fővárost fogják terhelni. A közvagyon és a tartozások egyesítésének mi módon leendő keresztülvitele s azok egységes kezelése iránt az ezen törvény alapján megalakult törvényhatóság fog intézkedni”. A megállapodást a továbbiakban tehát a főváros közgyűlése kell, hogy kikínalódja. A fővárosi törvényhatóság hatósági jogait négyszáz fős bizottság fogja képviselni. Ezek felét az 1200 legtöbb egyenes adót fizető fővárosi polgár közül kell megszavazni. Nem automatikusan a kétszáz legtöbbet adózó kerül be tehát a testületbe. A választópolgárok két szavazólapot kapnak, melyek egyikén a virilisták közül, a másikon pedig a szabadon választható kétszáz hely az adott választókerületre eső 20-30 képviselői helyére juttathatnak be személyeket a jelöltek közül. A kifogásolt főispán helyett a főváros élére – a kormányt képviselő, annak ellenőrző szerepét biztosítandó – főpolgármester került, de itt is biztosítottak valamiféle demokráciát. Személyét a király által (a belügyminiszter ellenjegyzése mellett) kijelölt három egyén közül a közgyűlés szavazhatta meg. A fővárosi törvényhatóság legfőbb tisztviselője Budapest polgármestere lett. Személyét a közgyűlés választhatta.

A törvényalkotók persze tudták, hogy a jogilag 1873. január elsejétől létező új főváros működését, Budapest első közgyűlése megválasztásának előkészítésére, a belső közigazgatás keretei kialakítására (és a korábban jelzett vagyoni egyezkedésre) időt kell hagyni. Ezekre a feladatokra egy – a három város választott küldötteiből álló 34 fős bi-

Pesti vásár, 1859

Forrásmunkák:

- Ágoston Gábor: A kezdetektől a török uralom végéig – Budapesti Negyed, 1998/1-2.
- Antall József: Egy világváros születése. A százéves Budapest – Élet és Tudomány Kalendárium, 1972.
- Bart István (szerk.): Budapest krónikája – Corvina Kiadó, Bp., 2007.
- Brenner János : Budapest fejlődésének területi tendenciái a népesség elhelyezkedése alapján – Építés-Építészettudomány. 1995/1-2. sz.
- Flaxmayer József–Medriczky Andor: A kerületi eljárások szerepe Budapest székesfőváros közigazgatásában - Budapesti Statisztikai Közlemények, 1931. 64/3. kötet
- Gárdonyi Albert: Budapest egyesítésének története – Városi Szemle 1913.
- Hunfalvy János: Egyetemes földrajz II. A magyar birodalom földrajza különös tekintettel a néprajzi viszonyokra – Atheneum, Budapest, 1886.
- Jakab Réka: Pest és a városegysítés
- Kosáry Domokos (szerk.): Budapest története III. – Akadémiai Kiadó, Bp., 1975.
- Nagy János: Buda és a városegysítés – Budapesti Levéltári Mozaikok, 2022/14. sz.
- Poór János: Buda, Pest, Óbuda a 18. században – Budapesti Negyed, 1998/1-2.
- Poór János: „Emléke törvénybe iktattatik” – Budapesti Negyed, 1994/1.
- Puruczki Béla: A Budapest helynév története – Magyar Nyelvőr, 1967/1. sz.
- Sziklay László: Berzsenyi Dániel episztolája Vitkovics Mihályhoz – Irodalomtörténeti Közlemények 1969/5. füzet
- Sziklay László: Pest-Buda szellemi élete a 18-19. század fordulóján – MTA Irodalomtörténeti Intézete -Argumentum Könyvkiadó, Bp. 1991.
- Thirring Gusztáv: Budapest főváros demográfiai és társadalmi tagozódásának fejlődése az utolsó 50 évben - Budapesti Statisztikai Közlemények 1933. 70/2., 70/3. kötet
- Tóth Endréne (szerk.): Budapest enciklopédia – Corvina Kiadó, Bp., 1970.

Pest-Buda látképe

zottság létrehozását rendelték el. Lakosságarányosan Pest húsz, Buda tíz, Óbuda pedig négy tagot delegálhatott. Ez látszólag nyilvánvalóvá tette, hogy melyik városrésze lesz a vezető szerep. Döntéseiket viszont a mindhárom korábbi település – a munka bevezetéséig tovább működő – közgyűlésének együttes ülése határozhatta.

Kialakították a főváros választókerületeit és közigazgatási kerületeit, döntöttek a választás technikai részleteiről, a működéshez szükséges hivatalokról, személyzetről és azok fizetéséről. Mai fejjel nehéz megítélni, hogy az közel kilenc hónap, ami alatt ezekben a kérdésekben megállapodás született, sok-e, kevés-e, de a tizenhat bizottsági és tizenegy közös közgyűlés számos komoly érdekütközést sejtet. Tény, hogy szeptember 25-26-án megtarthatták az egyesített főváros első önkormányzatának választásait, majd október 20-án Buda és négy nap múlva Pest törvényhatósága utolsó ülését. Budapest első közgyűlése a pesti Vigadóban ült össze november 4-én. A két napos ülésszak alatt Ráth Károlyt választották főpolgármesterré, Kammermayer Károlyt polgármesterré, Gerlóczy Károlyt és Kada Mihályt alpolgármesterekké. Budapest főváros tanácsa 1873. november 17-én vette át a teljes körű ügyintézt az előző nap megszűnt városi tanácsoktól. Ez ma Budapest hivatalos születésnapja. A kortársak egyébként nem születésnek, hanem udvarlásnak, házasságkötésnek (jobbfele érdekházasságnak) tekintették a folyamatot, s ez közelebb is állt a valósághoz.

A fővárost tíz kerületre osztották. Az I. a Vár, Tabán, Krisztinaváros hivatalos nevet kapta (területén 1869-ben 26 080-en éltek), a II. kerület a Víziváros (22 074), a III. Óbuda, Újlak (21 846), a IV. a Belváros (24 952), az V. a Lipótváros (21 760), VI. a Terézváros, VII. a Terézvárosból kiszakított Erzsébetváros (együttes lakossága 1869-ben 84 591 fő volt), VIII. a Józsefváros (41 831), IX. a Ferencváros (20 189), a X. pedig Kőbánya (4353) lett.

Az 1880-as népszámlálás szerint már 355 682 lakója volt a korábban elképzelhetetlen sebességgel fejlődő, már magyar túlsúlyú Budapestnek. (Anyanyelvi megoszlásuk szerint 56,7%-uk magyar, 34,3%-uk német, 6,1%-uk szlovák, 2,1%-uk egyéb nemzetiséghez tartozó volt.)

Együtt tették világvárossá Budapestet! Ahogy a Budapest története III. kötete bevezetőjében Kosáry Domokos fogalmazott: „*Budapest története arról tanúskodik, hogy a nem-magyar anyanyelvű városlakók, polgárok, a város gazdasági fejlesztése, életformájának kialakítása, vagy éppen bizonyos kulturális igények és művészeti emlékek létrehozása terén olyan szerepet vittek, amely ugyancsak egyik előzménye, fejlődéstörténeti láncszeme, alkotó eleme lett annak, amivé a főváros utóbb válhatott. E szerep a fejlődés egészéből ki nem szakítható. Pest-budai németek, szerbek, görögök, szlovákok, jiddis nyelvű óbudai zsidók a magyarul beszélő egykorú magyarokkal együtt mind részei, a maguk életével és munkájával, a város egykorú fejlődésének, sőt utódjaikon át, ugyancsak szételemezhetetlenül, a mai város és a mai nemzet jelenének is.*”

Hegedűs Sándor

Felavatták Choli Daróczi József szobrát

Kiskőrös egyik nevezetessége az 1985 nyarán átadott szoborsor, amely a *Petőfi Sándor Műfordítói Szoborpark* nevet viseli. A város magáévá tette az Országos Petőfi Sándor Társaság ötletét, melynek megvalósításával a város nagy szülőtte világhatását kívánta szemléltetni. Azt remélték és remélik ma is, hogy minden egyes átadott szobor összekötő kapcsolattá válik az adott műfordító nemzete és Magyarország között. Az érintett országok nagykövetei, kormánytagjai, irodalmi és más civil szervezetei, de egyszerű turisták is felkeresték már itt nemzetük megbecsült tagjainak mellszobrát, hogy leróják tiszteletüket, fejet hajtva Petőfi szülőházában is. Petőfi tizennyolc tolmácsolóját érte az a megtisztelés, hogy bronzba öntött arcukat elhelyezték az Emlékmúzeumtól odavezető út mentén.

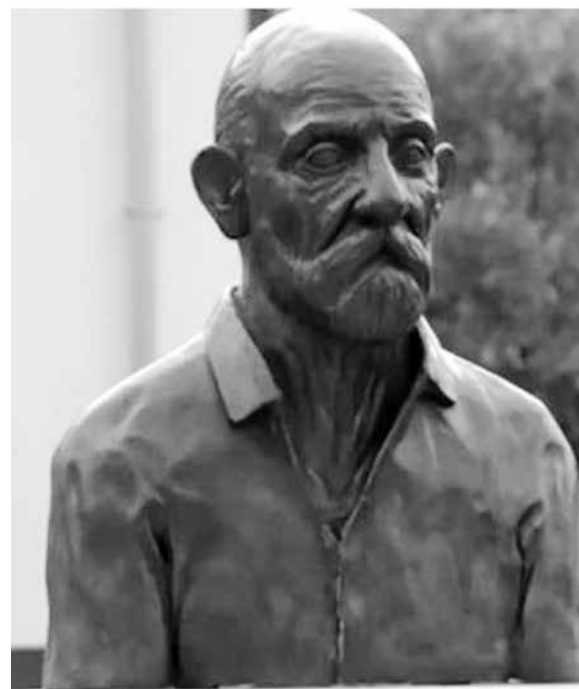
Az idei májusig Grigol *Abasidze* (1914-1994) grúz, Giuseppe *Cassone* (1842-1910) szicíliai olasz, Atanasz *Dalcsev* (1904-1978) bolgár, Franz *Fühmann* (1922-1984) német, Pavol *Országgh-Hviezdoslav* (eredetileg Pavol Országgh, magyarosan Országgh Pál, 1849-1921) szlovák, Eugen *Jebeleanu* (1911-1991) román, *Kertbeny* Károly (eredetileg: Karl-Maria Benkert, 1824-1882) osztrák születésű magyar, Lu Hszün (1881-1936) kínai, Otto *Manninen* (1872-1950) finn, Leonyid Nyikolájevics *Martinov* (1905-1980) orosz, Ellen *Nitt* (1928-2016) észt, Tadeusz *Nowak* (1930-1991) lengyel, Adéle Sofia Cornélia *Opzoomer* (írói nevén: A. S. C. Wallis, asszonynevént Antal Gézáné, 1856-1925) holland, Bagrat *Sinkuba* (1917-2004) abház, Ján *Smrek* (1892-1982) szlovák, Szun Jung (1902-1984) eszperantista kínai, Ivan *Vazov* (1850-1921), bolgár és Jovan *Jovanović Zmaj* (1833-1904) szerb irodalmároknak emeltek itt szobrot.

2023. május 19-én – a Petőfi 200 Emlékév eseményeként – avatták fel Choli Daróczi József (1938-2018) magyarországi roma népművelő, költő, író, műfordító, lapszerkesztő – Kállai András, ugyancsak roma szobrászművész alkotott – mellszobrát. Choli lovári anyanyelvére ültette át Petőfi számos költeményét.

Ahogy azt a bensőséges avató ünnepségen köszöntőjében Domonyi László Kiskőrös polgármestere kiemelte: azt, hogy valaki Magyarországon lovári nyelvre fordítja Petőfi verseit, semmivel sem kisebb teljesítmény, mintha valaki külföldön németre vagy angolra ültette volna át. Nekünk rendkívül fontos az – mondta –, hogy a roma társadalom is a saját nyelvén ismerje meg Petőfi munkásságát.

Az ünnepi beszédet Sztojka Attila roma kapcsolatokért felelős kormánybiztos tartotta. Emlékeztetett rá, hogy Choli Daróczi József egész életében arra törekedett, hogy cigány-magyar kettős identitását felmutassa, kézzelfoghatóvá tegye. Minden szobor és minden emlék a jövőbe mutat. A mi jövőnk az – mondta –, hogy higgyünk egymásban.

A felavatott szobor mellett Nagy Gusztáv költő osztotta meg emlékeit egykori pályatársáról, barátjáról. Az esemény zárásaként Ifj. Kunhegyesi Ferenc festőművész, Kállai András szobrászművész és Daróczi Ágnes kisebbségkutató osztott meg néhány emléket Choli Daróczi Józsefről s végül Daróczi Ágnes adta elő Choli fordításában Petőfi Szeptember végén című költeményét, majd Balogh József énekelt el búcsúzóul saját gitárkísérettel néhány autentikus roma dalt.

Petőfi Sándor: Szeptember végén

Pel szeptembresko agor

Phuterdyon andej xar la barake patra,
inke o kash zelenyil kaj e bar,
ba dikhes kutka, jivendeskij e luma?
Le plajengo shero ojiv sharavel.
Pe muro jilo inke si o milaj, haj
ej primavara sa leste beshel,
ba dikh mure kale bala aba pamyon,
haj dikh muro shero bruma malavel.

Shuttyontar le patra, nacholtar vo trajo,
avtar skumponye av, an tyiro muj!
Kon akanak pe mande trades tyo shero,
tehara chi peres pe muro trushul?
Ba phen, me majsigo te mero, pe mande
asvenica sharavesa pamo colo?
Haj anda ek kaver shavesko kamipe
phen, shudesa tutar o anav muro?

Te shudesa jokhar o phivlicko dikhlo,
pe muro trushul kecosarles opre, me opre
avo andaj phuv pala leste
kaj dopash ratyi, haj ingro les tele,
opre te pel pala tu mure asva,
kon man, tyire gazhes ehe sigo bistres,
haj andre te phandav le jileske dukha,
so tut vi kothe, vi atunchi kamell!

(h)

(Choli Daróczi József fordítása)

A vérünkben van

Sváb sorsok, hagyományok, receptek

Péhl Gabriella a Dunaharaszti Hunyadi János Német Nemzetiségi Általános Iskola irodalomtanára. Legújabb könyve 2023-ban, saját kiadásában jelent meg a Soroksári Német Nemzetiségi Önkormányzat támogatásával, *A vérünkben van* címmel. Alcíme: *Sváb sorsok, hagyományok, receptek. Soroksári, taksonyi, dunaharaszti emberek emlékeiből válogat, elbeszélésük alapján mesél és nosztalgizál a múltról a jelenben.* Péhl Gabriella eddig megjelent könyvei: *A túlélés titkai* (1993), *A kitelepítés* (1997), *Vasfüggönyök* (2002), *Szénpor a bőr alatt* (2008), *Főzzél fiam tungit!* (2013). Válogatásunkban legfrissebb könyvéből a sváb sorsok néhány szereplőjét mutatjuk be.

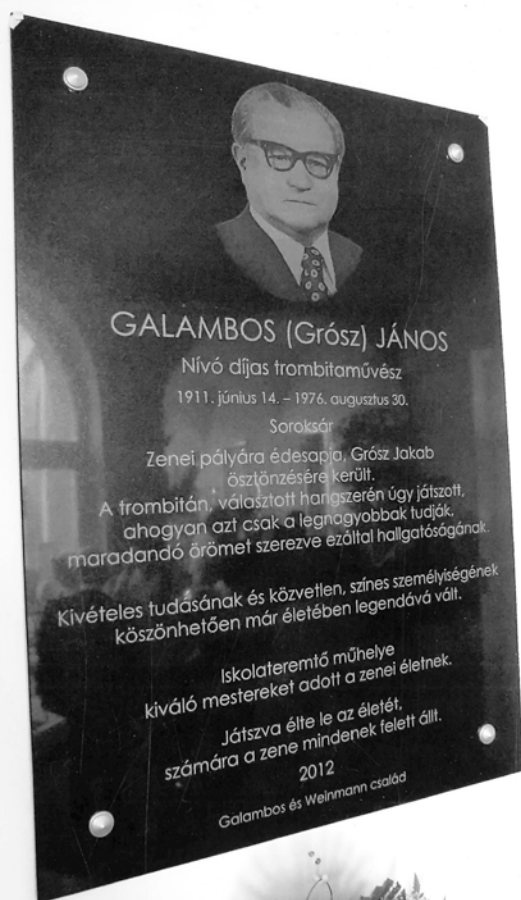
A legenda

Galambos János már életében legendává vált. Bohém, vidám és közvetlen személyisége, zeneszeretete, kiváló pedagógiai vénája felejthetlenné tették alakját. 1995-ben róla nevezték el a soroksári zeneiskolát, s a trombitaművész zenepedagógus életútját ebből az alkalomból eleve-nítette fel ifj. Galambos János az édesapja tiszteletére rendezett hangversenyen. Beszédét – más dokumentumokkal együtt – megőrizte testvére, a Németországban élő Rózsika, és elküldte nekem, hogy megírhasam a következő összegzést.

Grósz János, a későbbi Galambos János, 1911. július 14-én született Soroksáron. Szülei öt fiú- és négy lánygyermeküket nevelték igen nehéz körülmények között. Reggeltől estig dolgoztak, hogy megéljenek. Egy nap vándorcirkusz érkezett Soroksárra, és az akkor tizennégy éves János a cirkuszi sátor külső oldalán hallgatta a cirkuszenekart. Egy csodálatos trombitaszóló egész életére elvarázsolt. Ettől kezdve mindenkinek azt mondta, hogy ő zenész lesz, mégpedig trombitás. Édesapja, Grósz Jakab hallani sem akart erről, de János nem adta föl, csak mondta és mondta, hogy ő zenész lesz. A szomszéd hentes unta meg először a vitát, és áthívta Jánost magához. Adott neki egy trombitát, és azt mondta neki, ha zenész lesz, majd kifizeted az árát, ha nem, visszaadod. Ebben meg is állapodtak.

Egy idős trombitás, Weidinger bácsi egy hónapban egyszer megmutatta Jánosnak a kezdő fogásokat. Nappal dolgozott, este pedig titokban gyakorolt padláson, pincében, istállóban, erdőben vagy a Duna-parton. A sok gyakorlás mellett pengőnként gyűjtötte össze az Arban Trombitaiskola árát, amiben minden benne volt, amire egy trombitásnak szüksége lehet. János határtalan lelkesedéssel és kitartással tanult. Tizenkilenc évesen föl is vették a Postás Szimfonikus Zenekarba. Itt lett Grósz Jánosból Galambos János. Eördögh János karnagy tehetségesnek tartotta. Fél év után már János volt az első trombitás, fizetéséből pedig beiratkozott a Zeneakadémiára Dámit András zenetanárhoz, akinél kiteljesedett trombitajátéka. A zenekari fellépések mellett vendéglőkben, bálokon, esküvőkön, táncmulatságokon játszott Soroksáron, Dunaharaszti és Taksonyban. Hangszere megszólalt körmeneteken is, és amikor az Ave Máriát játszotta, zsúfolásig megtelt a soroksári templom. Az emberek könnyes szemmel jöttek ki, és azt mondták, ez a Jani úgy fújja a trombitát, mintha a mennyországból szólna.

1931-ben feleségül vette a taksonyi születésű Beck Rozáliát, házasságukból született meg János, Róza, Erzsébet, Lajos és a tragikus körülmények között elhunyt Katalin és Péter. Galambos János haláláig bol-

dog házasságban élt Beck Rozáliával, akit baráti társaságban mindig úgy emlegetett: Rózsika nénétek.

1932-ben a Hangversenyzenekar kikérte a Postás Zenekarból vendég szólamvezetőnek egy olaszországi turnéra, ahol végleg megalapozta hírnevét. Ettől kezdve több külföldi turné résztvevője lett. Művészete azonban nem korlátozódott a hangversenytermekre, alkalmi szerződésekkel játszott a Fővárosi Nagycirkusz vagy az Operett Színház zenekarában, de szerepelt filmstúdiókban, rádiófelvételeken és a hanglezgyárban is. Ő fújta a trombitát a máig híres *Tenkes kapitánya* tévésorozat szignáljában, s mindezek mellett a soroksári vagy a taksonyi bálók, mulatságok vezéregyénisége volt, alkalmi társakkal, zenekarokkal. 1946 nyarán felvették a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarába, ami azért is sokat jelentett számára, mert végre állásban dolgozhatott, hiszen akkor már négy gyermeke volt. A kollégái felnéztek rá, a karmesterek a mű lejátszása után felállították a tapsnál, egyszer az egyik karmester az ég felé mutatta a hüvelykujját: Prima! Prima! Még az ellenségei is azt mondták: ami igaz, az igaz, nagyszerű a technikája, hangja, művészi az előadásmódja.

A Rádiózenekar sokat járt Amerikába és Európa nagy városaiba koncertezni. Galambos János játéka minden alkalommal felfigyeltek, koncert után elragadtatott hallgatósága megkereste az öltözőben egy-egy kézszorításra.

A hétköznapokon, a zenekari próbák után otthonában már a tanítványok hada várta. A növendékei szerették őt, és ő is szerette őket. Úgy foglalkozott velük, mint a saját gyerekeivel. A zenekari próbákra a soroksári HÉV-vel járt zenésztársával, Schubert Jánossal. Reggelenre gyakran átfújták az aznapi próba nehezebb részeit, koncertjüket az utasok tapssal köszönték meg. Amikor Pécsre hívták tanítani a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola trombita tanszékére, éjszaka leutazott Pécsre, majd másnap éjjel visszavonatozott Pestre, és kilenc órától már a Rádiózenekar próbáján ült.

Karácsonykor Schubert Jánossal este héttől koncertet adtak házuk udvarán. Az emberek másnap megköszönték az alkalmi hangversenyt. Galambos János mindig azt mondta a családjának: a szegényeknek is kell egy kis ajándék. Igazán jó ember volt és szerény a rá emlékezők szerint. Hatvanöt éves koráig futott egyik helyről a másikra, fújta a trombitáját nyugdíjazásáig. Munkája elismeréseként 1971-ben a Magyar Rádió Nívódíját, majd Erkel Ferenc-díjat, halála előtt néhány hónappal pedig Életmű Díjat kapott.

1976. augusztus 30-án váratlanul ment el az égi zenekarba. Ujján azzal az aranygyűrűvel, amit a Magyar Rádió Márványtermében kapott egy díszoklevél kíséretében. Temetésén a Magyar Rádió ének-kara énekelt, világhíres tanítványa, Geiger György szervezett barátaiból, kollégáiból egy zenekart, és csodálatos búcsúztatót játszottak neki. Művészetét Lehel György karmester méltatta. Tanítványai a különböző rangos zenekarok tagjaiként ma is mesélik a róla szóló történeteket.

A legenda él.

A dalok a nagymamámat jelentik

Havasi Krisztina portája tisztaszobaként ragyog. Mosolyog, amikor a kertet látva szorgalmát dicsérem.

– Nem kellene semmit csinálnom a férjem mellett, de nekem mégis mindig tennem kell valamit – mondja. – Ezt jelenti svábnak lenni, Gabi.

Havasi Krisztina már tizenöt éves korában énekstúdióba járt. Nagymamájától német dalokat tanult, nagypapája pedig svábul tanította. A Kossuth Lajos Gimnázium német tagozatán tanult, tanára, dr. Julius Schweighoffer – aki német dalokat gyűjtött és kutatott – figyelt fel szép hangjára, és elindította egy énekversenyen. A sikerek ekkor kezdődtek el. Mivel a németek egyedül nem énekelnek, ketten már tercelnek, neki

is lett egy énekes társa, *Thomann Zsuzsa*. Gitár kísérettel énekeltek, és sok helyen felléptek. Országos sváb bálakon például, de rádió- és lemezfelvétel is készült velük. Krisztina később a Czeitler, az Ullmann és a Stark zenekarok énekesé lett.

1972-ben nagy sikerű turnén járt az NDK-ban. Gyakran fellépett a Budai Ifjúsági Parkban, és amikor *Manninger Miklós* hívta, hogy a Soroksári Német Nemzetiségi Táncegyüttes fellépésein énekeljen, míg ők táncolnak, boldogan mondott igent. A táncsoporttal sokat szerepeltek Németországban, többször színpadra álltak Nürtingenben, Soroksár testvérvárosában. Krisztina ma is őrzi a szép emlékeket, azokat az újságcikkeket, amelyek szerepléseiről szólnak. Azt is, ami flensburgi szereplésükről íródott, ahol az esemény szervezőjének születésnapja volt, ők pedig éjfélkor kinyitatták a templomot és elénekelték neki az Ave Máriát. Megható volt. Krisztina szívesen gondol azokra az évekre is, amikor a Soroksári Férfikar karnagya volt, de tizennyolc éve átadta *Ullmann Mihálynak*.

Ma főállású nagymama, az unokáival szeretne minél több időt tölteni, akikkel svábul beszél, és akik mind az öten hangszeres zenészek. Közülük Mira átvette Krisztina helyét a táncsoport mellett, és Krisztina egykori ruhájában éneklő dalokat. Mindannyian továbbviszik az ének és a zene szeretetét.

Rozi néninél Dunaharasztin

A nagymamája nem tudott magyarul, csak svábul, de ő is előbb tudta a „Miatyánkot” svábul, mint magyarul.

Wilhelm Rózsa, Rozika néni, *Baskiriában*, a „málenkij robot”-on találkozott leendő férjével, *Tillinger Imrével*. Nem szerette a Rózsi nevet – nálunk minden tehenet Rózsának hívtak – magyarázza, ezért lett Róza,

A Soroksári Férfi Népdalkör

Rozi. A lágerben minden este – a priccs előtt – együtt énekelték el a Himnuszt, és együtt mondták el a „Miatyánkot”. Velük volt egy imakönyv, amit Rozi néni ma is őriz. A kezembe adja: 1938-ban adták ki, bőrkötésű, kopott, látszik, hogy sokat forgatták. Velük volt egy rózsafüzér is, ez most örökre eltávozott férje képén lóg a falon. Amikor Rozika néniék hazajöttek a Szovjetunióból, egy hétre rá összeházasodtak. A nővérét addigra kitelepítették Németországba, csak hat év után kaptak útlevelet, hogy meglátogassák. Fájó emlékek ezek ma is, nehezen telődik a szó sváb hagyományokra, szokásokra.

A kitelepítésig az idősök még hordták a sváb viseletet, meséli. Hoszszú fekete szoknyát fekete blúzzal és kötényt hordott mindenki. Az édesanyja esküvői ruhájához is tartozott kötény. Nagyon szép fekete, csipkebetétes volt, hátul szalaggal köthető. A szoknyája lila volt hozzá, és a blúz is fekete.

Az esküvői kötényt sokáig őrizte Rozi néni, aztán a lányának ajándékozta, aki Németországban él. Nála van, ezért nem tudja megmutatni.

A sváb konyha önellátó volt, tér át a kedvemért a főzésre. A konyhakertben zöldséget, paradicsomot, zöldbabot termeltek. Abból főztek minden nap, és télire is raktak el belőle. Sokszor került az asztalra barackos és szilvás gombóc, amikor a gyümölcsök értek. Ünnepre krémet, almás pitét, piskótákat sütöttek. Azt nagyon sokszor, mert baromfit neveltek, és friss tojás mindig volt a piskótához. Disznót is vágtak, évente kétszer legalább. Kolbász, sonka, füstölt hús, hurka készült akkor. Rozi néni édesapja böllérrel vágatott.

Amikor zenéről, tánchról kérdezem, bólogat:

– A sváboknak általában jó hallásuk van. – Aztán hozzáteszi, hogy az édesanyja táncolni járt *Taksonyba*, amikor fiatal volt. Természetesen sváb zenére.

A mély vallásosságot sorolja ezután, mint élete meghatározó élményét. Szívesen emlékszik arra, hogy sokat jártak zarándoklatra *Máriazellbe*, *Szentkútra* vagy *Máriaremetére*. Rozi néni egyházi iskolába járt, ma is őriz egy szentképet, egykori osztályfőnöke csodaszép írásával: Az Úr Jézus mutatja az utat, példát és erőt ad, ha kérjük.

Megtartó hagyományok

Kettererné Bauer Mónika fest, rajzol, ír és kitartóan gyűjti, de éli is dunaharaszti sváb hagyományait. Mónika 2014-ben lett a Mese Óvoda Német Nemzetiségi Nevelési Egységének vezetője Dunaharasztn. Nem volt könnyű dolga, beszámolókat készített, munkatervet írt, értékelte kollégái munkáját, szakmai látogatásokat bonyolított és foglalkozásokat tartott.

Minden kolléganője bekötött módszertani kincsestárat kapott tőle, mely német dalokat, mondókákat és játékokat tartalmazott. Mindezek mellett cikkeket írt és fotókat készített a nemzetiségi nevelésről a Dunaharaszti Hírekbe.

A sváb kultúra szeretetét otthonról hozta. Édesapja fúvós zenész volt, sváb esküvőkön játszott. Nagymamája svábul beszélt, szülei 1992-ben megalapították a Dunaharaszti Német Nemzetiségi Asszonykört, mely 1999-ig működött. Mónika is énekelt velük, országos elismertséget is szereztek. Huszonnégy dalt leírtak és fölénekeltek CD-re, egy országos kórustalálkozón pedig második helyezést értek el. Mindezek hatására Mónikában is kialakult valamiféle sváb öntudat, de úgy érezte, hogy valahogy nincsen tere ennek.

Nagy esemény volt, amikor 1994-ben megalakult a Német Nemzetiségi Önkormányzat Dunaharasztn. 1998-ban Sopronban elvégezte a német nemzetiségi óvodapedagógiai szakot és német nemzetiségi óvónő lett. 2008-ban megalapította a *Blumenstrauss quartettet*. Sváb dalokat adtak elő olyan sikerrel, hogy 2010-ben Csepelen Aranyminősítést értek el. Mónika volt a karvezető, és édesapja gyűjtéseiből választotta

Dunaharaszti sváb tájház

a dalokat. Rendezvényekre jártak szerepelni, sok helyre hívták őket, de az óvodában is énekelt a gyerekeknek. Édesapja harmonikán kísérte, a gyerekek pedig örömmel táncoltak és énekeltek. Így született meg az *Edelweiss Német Nemzetiségi Táncsoport* 2016-ban, és a középsős és a nagycsoportos gyerekek együtt táncolhattak. Néhány dalt vagy körjátékot minden csoportban tanítottak a németes óvónénik, és ezeket hetente egyszer összepróbálták. Nem csak felemelő közösségi élmény volt ez, táncfesztiválokra jártak és büszkén vették fel a nekik varratott sváb viseletet. A lányoknak fehér blúzt és kék szoknyát készítettek (a fehér a tisztaság színe, a kék a dunaharaszti sváboké), alsószoknyát is kaptak, a nagyobb lányok haját koszorúba fonták, a kisebbeket copfba kötötték. Sváb táncházat is tartottak az önkormányzat támogatásával. Amikor a gyerekek elballagtak az óvodából, egy-egy cserép rozmaringot kaptak, utalva arra, hogy a svábságnak fontos növénye a rozmaring. Nemcsak a hűség jelképe, de a rontás ellen is véd. Mónikának nem egy gyerek küldött három-négy év múlva képet a szépen megnőtt rozmaringról. Dunaharaszti a Mese óvodában a szülőkkel közösen ápolták a hagyományokat. A lámpás felvonuláson Márton-napon vagy az adventi készülődésben, a közös Preckedli és mézeskalács sütésen mindenki ott volt. Amikor a sütemény és a mézeskalács díszítése is elkészült, a harmadik napon már csak az apukák jöhettek az óvodába, ők csomagolták celofánba a sütitet. Ezt ajándékozták otthon egymásnak karácsonyra. Majd húsz évig csinálta ezt így, mindenki nagy meglepetésére.

Mónika ma már alkotó nyugdíjasként él. Szívesen emlékezik. Édesanyja mindig azt mondta neki, ha valamit elkezd, azt fejezze is be, és mindig azt csinálja, amit igazán szeret, mert abból valami jó fog kisülni.

Mónika fest, rajzol, ír. Fáradhatatlanul.

A cukrászmester

Karl Zsolt cukrász készítette Európa legjobb fagyiját a *Gelato World Tour* versenyen 2017-ben. Diós bejglijével aranyérmes lett a Magyar Cukrász Iparosok Országos Ipartestülete által hirdetett Év Bejglije versenyen 2020-ban, de ugyanitt az ínycenc kategóriában bronzérmet is nyert csemege mákos-meggyes összeállításával. Egy falat mennyország elnevezésű alkotásával kínálták Ferenc pápát az Eucharisztikus Világtalálkozó alkalmával tett magyarországi látogatásán. Az édesség szaloncukor változata 2021-ben az Év Szaloncukra lett.

Karl Zsolt már gyerekkorában is nagyon szerette az édességeket. Nagymamája gyakran sütött vuhlit (ez kelt tészta lekvárral, népszerű sváb recept). A lekvárt természetesen a nagymamája főzte, minden házi volt akkor. Sokat sütöttek a nagyszülei, sokszor járt hozzájuk kártyázni, mindkét nagymamája nagy szeretettel várta. A szüleivel hétvégén cukrászdába jártak. Vasárnapi esemény volt, hogy a HÉV-vel Budapestre utaztak, és a Belváros híres cukrászdáiban finom süteményeket fogyasztottak. Karl Zsolt szívesen emlékszik ezekre a családi együttlétekre: több idő volt akkor, mondja.

Nagyszülei földet műveltek, mindig volt munka, feladat, és ha elkészült a kapálással, locsolással vagy más munkával, csak akkor mehetett el focizni. Így nevelték.

A cukrász szakmát több helyen ismerte és tanulta meg. Az alapokat az *Ecseri Vendéglátó Szakközép Iskolában* sajátította el, dolgozott a budapesti Intercontinentalban, az érdi Pataki cukrászdában, majd 1990–1996-ig Németországban. Szervezést és precizitást tanult ott elsősorban. Amikor hivatalosan már nem maradhatott Németországban (lejárta az engedélye), Dél-Amerikába, Santiago de Chilébe ment egy német céghez. (Egy német barátjának chilei volt a felesége, ő segített neki.) Szakmai értelemben nagyon sokat kapott Chilében, de tíz évig nem volt szabadnapja, nem nézte sohasem az órát a műhelyben. Ezután kezdte az önálló karrierépítést Dunaharaszti, 2004-ben. Azóta

is rendszeresen jár külföldre, hogy fejlessze szakmai tudását. Vendégkörének igénye van a prémium termékekre, forgalma évről évre nő. Minőségi alapanyagokkal dolgozik, vajjal készíti a süteményeket, valódi csokival, vegyszerek nélkül. Ausztriából hozat lisztet (a magyarnak nem volt egyenletes a minősége), aszalt gyümölcsöt Párizsból, minden alapanyaga megbízható forrásból származik. Odafigyeléssel, gondoskodással készít mindent. Egykori chilei főnökével ma is tartja a kapcsolatot, a német cukrász világbajnok Bernát *Siefert* pedig a barátja. Írt neki, hogy szeretne tőle tanulni, a válasz pedig az volt, hogy: gyere ki a műhelybe! Karl Zsolt elutazott hozzá, egy hetet töltött nála, és jó barátok lettek.

A szakma csúcán nincs szüksége reklámra, népszerűsítő akciókra.

– Miért ajándékoz Mikuláskor és karácsonykor minőségi szaloncukrot, nyáron egy-egy gombóc fagyit a gyerekeknek? – kérdezem tőle.

– Nem felejtettem el, hogy gyerekként mennyire örültem, ha kaptam valamit, édességnek pedig különösen örültem. Nem mindig a pénzt kell nézni. Nem mindig az számít – mondja. S látom rajta, hogy így is gondolja.

Idézetek a könyv hátlapjáról

Egy ismerősöm mesélte, hogy amikor Geiger György trombitájátékát hallotta, összeszorult a torka és könnybe lábadt a szeme. Én is ismerem ezt az érzést.

A szerző

„Itt rend van. Hétfőn mosunk, kedden vasalunk.”

Regős Rozália

„Édesapám sokat volt úton, mindig a zenével foglalkozott. Ünnepe volt, ha ott-hon tudott lenni.”

Galambos Róza

„Ameddig élek, addig dolgozni fogok, és kreatív munkát fogok végezni.”

Lux Antal

„Az ember zsigereiben van az üldözés.”

Wilhelm Rózsa

„Spórolások lettünk. Így lettünk nevelve.”

Grimm Ferencné

„Csinálni kell mindig, nem lehet abbahagyni! Az embernek benne van a szíve, a lelke, meg az akarata.”

Karl Zsolt

„A svábságomnak köszönhetem, hogy idáig eljutottam, hogy ennyi mindent meg tudtam valósítani.”

Kettererné Bauer Mónika

*„Ein fröhlich Herz, ein friedlich Haus, macht das Glück des Lebens aus.”
Egy boldog szív, egy békés ház teszi az életet teljessé, boldoggá.*

Konyhai falvédő hímzett felirata a Dunaharaszti Sváb Tájházban

Soroksári tájház

Könnyű nyári receptek

Okroska (ukrán uborkaleves)

Hozzávalók:

4 közepes méretű burgonya, 3 tojás,
8 dl joghurt (vagy kefir), 2-3 közepes
uborka, 1 kisebb újhagyma szárával,
2-3 kisebb piros vajretek, 1 gerezd
zúzott fokhagyma, 2 evőkanál
olívaolaj, 1-1 teáskanálnyi felaprított
kapor és petrezselyemzöld, só, bors.

A joghurtot egy lábasban az olívaolajjal, a zúzott fokhagymával, a kaporral és a petrezselyemzölddel simára keverjük. Felhasználásig hűtőben érleljük. A burgonyát héjában megfőzzük, majd megtisztítjuk. A keményre főzött tojást, a héjában megfőzött burgonyát és az uborkát apró kockákra, a hagymát (a szárát is) karikákra vágjuk, a retket lereszeljük. Mindezeket belekeverjük a joghurtos alapba, majd ízlés szerint sózzuk, borsozzuk. Hidegen tálaljuk.

Szaphulisz cveni (grúz nyári leves)

Hozzávalók:

50 dkg bárányhús vagy ürühús,
30 dkg zöldbab, 4 paradicsom,
3 vöröshagyma, 2 savanykás alma,
1 padlizsán, 1 kisebb erős paprika, 1
csokor petrezselyemzöld,
3 babérlevél, só.

A húst feldaraboljuk, majd enyhén sós vízben a babérlevéllel felforraljuk, lefedjük, és 60 percen keresztül közepes lángon főzzük. Ezután kivesszük a húsdarabokat, a levest kissé hűlni hagyjuk. A felszínéről lement zsírban megpirítjuk a vékonyra vágott hagymát. Felöntjük a levessel, felforraljuk, beletesszük a húst, a felszeletelt almát meg a feldarabolt zöldbabot, a kockákra vágott paradicsomot és padlizsánt, beletesszük az erős paprikát. Fél órán keresztül közepes és kis lángon főzzük. Tálaláskor megszórjuk a finomra vágott petrezselyemzölddel.

Ruszin krumpli

Hozzávalók:

50 dkg nagyon apró újkrumpli,
5 dkg vaj, 2-3 evőkanál tejföl,
kevés kapor, só.

Besózzuk a krumplit, kicsit állni hagyjuk, mert így könnyen lejön a héja. Kevés vizet teszünk rá, megdörzsöljük. Ha már tiszta, félig megfőzzük. A vajat felforrósítjuk. (Vigyázzunk, hogy ne égjen meg!) Hozzáadjuk a krumplit, kicsit hagyjuk sülni, majd rászórjuk az összevágott kaprot, összekeverjük, végül rátesszük a pár kanál tejfölt, és ízlés szerint sózzuk, átforgatjuk. Nagyon finom köret rántott halhoz, csirkéhez egyaránt.

Belgrádi paradicsomos hagyma

Hozzávalók:

75 dkg apró vöröshagyma, 5 dkg vaj,
3 evőkanálnyi sűrített paradicsom,
3 evőkanál étolaj, só, bors, cukor.

A hagymákat megtisztítjuk, fél-háromnegyed órára hideg vízbe tesszük. Ezt követően lecsöpögtetjük, és olvasztott vajban megforgatjuk, megsózzuk, megborsozzuk, egy kevés cukorral is meghintjük. Néhány percig állni hagyjuk, majd a vízzel felhígított paradicsompürében megpároljuk. A paradicsomszósszal együtt tálaljuk.

Szecsuanai sertés

Hozzávalók:

50 dkg sertés szűzpecsenye,
2 póréhagyma, 1 cukkini,
1 piros kaliforniai paprika,
1 sárgarépa, 5 evőkanál szójaszószt,
4 evőkanál mogyoróolaj,
2 evőkanál kukoricakeményítő,
1 evőkanál fehér borecet,
1 csipetnyi chilipehely vagy chilipor,
só.

Miután a húst felkockáztuk, összekeverjük két evőkanálnyi szójaszósszal és a chilivel, fél órára hűtőbe tesszük. A cukkinit, a sárgarépát és a kaliforniai paprikát vékony csíkokra, a póréhagymát vékony karikákra vágjuk. A fehérborecetet összekeverjük 3 dl vízzel, három evőkanál szójaszósszal és a keményítővel. Ezt is állni hagyjuk. Wokban vagy egy nagyobb serpenyőben két evőkanál mogyoróolajat felhevítünk. Beletesszük a húst és keverve, rázva (kb. tíz perc alatt) megsütjük benne, majd kiszedjük a húst és félretesszük. Ismét olajat hevítünk, belerakjuk a póréhagymát és a kaliforniai paprikát. Két-három percig rázogatva sütjük. Beletesszük a cukkinit, a sárgarépát, a sót és további két percig

sütjük. Hozzáadjuk a húst és a keményítős lét. Addig főzzük, amíg a mártás besűrűsödik. Rizzsel azonnal tálaljuk.

Escalivada (katalán lecsó)

A megmosott és hámozatlan, aprítatlan zöldségeket, hagymát, fokhagymát egy tepsiben a 170 fokra előmelegített vagy grillfokozatra kapcsolt sütőbe tesszük. Többször átforgatva süssük negyven percig (amíg a héj megráncosodik, és kissé feketedni kezd). Vegyük ki tepsit, és tegyük hőálló tálba a tartalmát. Pihentessük fedő alatt egy negyed órát, azután húzzuk le a padlizsán héját, s vágjuk a belsejét csíkokra. Távolítsuk el a paprikák héját is, és kicsumázásuk után szintén csíkokra vágjuk fel. Tegyük ugyanígy a paradicsommal, hagymával és fokhagymával is. Az összes csíkokra vágott zöldséget keverjük össze nagy salátás tálban, facsarjuk rá a fél citrom levét, öntsük hozzá a borecet, olívaolajat, hintsük be sóval és melegítés nélkül tálaljuk.

Hozzávalók:

4 paradicsom, 3 kaliforniai paprika,
2 fej hagyma, 1 padlizsán,
3 gerezd fokhagyma,
2 evőkanálnyi borecet,
fél citrom leve, só, bors olívaolaj.

Spárga lengyelesen

A spárgákat megtisztítjuk, majd gyengén sózott vízben – miután a beleadott kockacukrok megolvadtak – puhára főzzük. Közben a vajban sárgára pirítjuk a zsemlemorzsát. Ha a spárgák megfőttek, hosszukás tála tesszük, a tejfőllel bevonjuk, majd meglocsoljuk a vajas morzsával. Ezután néhány percig sütőbe tesszük, s amíg a tejföl barnulni kezd, sütjük. Melegen tálaljuk.

Hozzávalók:

40 dkg vastag szárú spárga,
2 dl tejföl, 5 dkg zsemlemorzsa,
3 dkg vaj, 3 kockacukor, só.

Vasvári cigánypecsenye

A szűzerméket felszeleteljük, kissé kiveregetjük, sózzuk, lisztezzük, majd liszt és tojás keverékébe forgatjuk, amit fokhagymával és fűszerpaprikával ízesítettünk. Bő forró zsiradékban kisütjük, pirított burgonyával tálaljuk.

Hozzávalók (10 személyre):

1,4 kg sertés szűz, 3 dl olaj, 2 tojás,
5 dkg liszt, 1 dkg fokhagyma, só,
paprika.

Bolgár gyuvecs

Egy vastag falú, öntöttvas lábost elkezdünk melegíteni. Közben a vöröshagymát nagyobb darabokra felvágjuk és olívaolajon megdinszteljük az öntöttvas lábosban. Majd hozzáadjuk a felkockázott húst és magas hőmérsékleten körbepirítjuk. Beletesszük a nagyobb darabokra vágott sárgarépat, a hámozás nélkül felkarikázott krumplit és a nagyobb darabokra vágott paprikát, valamint a megroppantott fokhagyma gerezdekét is. Sózzuk és borsozzuk. Jól elkeverjük, majd beletesszük a cikkekre vágott paradicsomot. Lefedjük és hagyjuk, hogy a zöldségek és a hús saját gőzükből puhuljanak meg. Amikor már majdnem megpuhultak, beletesszük a rózsáira szedett brokkolit, a feldarabolt cukkinit és padlizsánt is. Friss zöldfűszerrel megszórva tálaljuk.

Hozzávalók:

50 dkg sertéslapocka, 5 dl húsleves,
1 brokkoli, 1 padlizsán, 3 burgonya,
3 kaliforniai paprika, 1 cukkini,
1 paradicsom, 1 vöröshagyma,
2 sárgarépa, 2 gerezd fokhagyma,
olívaolaj, só, bors, friss zöldfűszer.

Pečená karotka (sült sárgarépa – cseh étel)

Az olajat a margarinnal felmelegítjük egy edényben, rászórjuk a lisztet, és habzásig forrósítjuk. Felöntjük tejjel és kevergetve kis lángon főzzük, míg be nem sűrűsödik. A mártást sóval, szerecsendió reszelékkel és finomra vágott hagymával összekeverjük, majd levesszük a tűzről. A tojásokat habosra felverjük, hozzáadjuk a tejfölt, és a reszelt sajttal együtt az egészet belekeverjük a mártásba. Félre tesszük. A sárgarépat megtisztítjuk, megmossuk, és vékony karikákra vágjuk. Kisebb tepsi-be öntjük a tojásos sajtos mártás felét, rátesszük a nyers sárgarépat, majd a megmaradt mártást. Letakarjuk alufóliával, és előmelegített sütőben 30 percig közepes lángon sütjük. Végül levesszük az alufóliát és a tetejét még megpirítjuk.

Hozzávalók:

1 kg sárgarépa, 2 dl tejföl, 2 dl tej,
2 tojás, 1 kis fej vöröshagyma,
2 evőkanálnyi finomliszt,
2 evőkanál olaj, 5 dkg margarin,
5 dkg reszelt sajt,
1 késhegynyi reszelt szerecsendió, só.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 30. Heft 3.

In der Juniausgabe stellen wir im Ausblick über die Abschlussfeier in den Schulen vor, wie das Schuljahr 2022/23 in den Nationalitäten-Bildungseinrichtungen in Nézsa, in Budapest, in Baja und in Gyula geschlossen wurde. Wir gratulieren den mit dem Preis *Pro Cultura Minoritatum Hungariae* Ausgezeichneten, die den Preis am 19. Mai erhalten haben. Die 13 Ausgezeichneten würdigen wir kurz. Das HOSIG, das kroatische Schulzentrum in Budapest wurde vor 30 Jahren gegründet, die Direktorin des Schulzentrums Anna Gojtán stellt die relevante Arbeit in der Bildungseinrichtung vom Kindergarten bis zum Abitur vor. In der Rubrik JUBILÄUM erinnern wir uns an den Bühnenautor Imre Madách, der „Die Tragödie des Menschen“ geschrieben hat, sowie daran, dass die heutige Hauptstadt Budapest vor 150 Jahren durch die Vereinigung von Pest, Buda und Óbuda entstand. In der damaligen Presse wurde dieses Ereignis als „Zwangsehe“ bezeichnet: Herr Buda bat um die Hand von Fräulein Pest! In der Rubrik BÜCHER veröffentlichen wir Ausschnitte aus dem neuesten Band des kroatischen Schriftstellers und Journalisten József Mihovics mit dem Titel „Eine Fülle nostalgische Geschichten“ über die Sehenswürdigkeiten von Kroatien, sowie Ausschnitte aus dem Band von Gabriella Péhl mit dem Titel „Es ist in unserem Blut“. Die Juniausgabe schließen wir mit leichten Sommer-Rezepten. Die nächste Ausgabe der Zeitschrift „BARÁTSÁG“ erscheint am 15. September.

In our June issue, we show you how the 2022/23 school year ended in the nationality educational institutions of Nézsa, Budapest, Baja and Gyula. Congratulations to this year's winners of *Pro Cultura Minoritatum Hungariae*, who received the award on the 19th of May and we briefly praise the 13 awardees. HOSIG, the Croatian School Center in Budapest is 30 years old, and director Anna Gojtán presents the meaningful work in the institution from kindergarten to graduation. In our ANNIVERSARY column, we commemorate two anniversaries: Imre Madács, the author of *The Tragedy of Man*, was born 200 years ago, and Budapest was created 150 years ago following the unification of Pest, Buda and Óbuda. At that time the event was called in the press a „forced marriage”: Mr. Buda proposed to Miss Pest! In our BOOKS section, we publish details from the latest book by Croatian writer and journalist József Mihovics titled „A Sea of Nostalgic Stories” about the sights of Croatia and then we publish details from Gabriella Péhl's publication „It's in our Blood”. We close our June issue with light summer food recipes. The next issue of BARÁTSÁG will be published on the 15th of September.

Contents „Barátság”/ „Friendship”

Vol. 30. No. 3

Lapzárta: 2023. május 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2023. szeptember 15-én jelenik meg.